

Katedra

YU ISSN 0022/9295

17. DECEMBRA 1981

LETNIK XXI.

ŠT. 10 CENA

8 DIN

L 1981 / 2410

V tem trenutku obstajata v razmišljanju o slovenskem narodnostnem vprašanju dve mnenji, ki si ju je zaradi medsebojne sprtnosti in tudi obrobnosti glede na družbeno in politično stvarnost vredno podrobneje ogledati. Pri prvem gre za tezo, da je čas narode prerasel in da je nastopil čas za višje, drugačne oblike skupnosti. Znotraj nje je smer, s katero se v tem sestavku ne želim ukvarjati, t. j. dogmatska trditev, da se mora narod podrediti širšemu interesu, da mora zaradi tega nujno odmetri in naj bi ga nadomestilo jugoslovansko ljudstvo (narod). Zanimivejša je druga smer, ki glasno zagotavlja, da

vsako razreševanje narodnostnega vprašanja samoodkriva nje.

Praktično jedro Pirjevčeve analize slovenskega narodnostnega vprašanja je vpeto v dogajanja h koncu šestdesetih let. Šlo je za leta slovenske narodnostne evforije, tehnokratizma, ko so tehnokrati in njihovi politični predstavniki svoje skupinske cilje skušali prikazati kot splošne narodnostne cilje. V zraku je bilo ponovno opredeljevanje revolucionarnih ciljev, pod pritiskom socialnih nasprotij so se drobili politični vzorci, ki so nastali po vojni; tehnokratizem je bil le eden od mogočih odgovorov, izoblikoval se je sti-

avreola vserazrešljivosti in skraj božanskosti — zgodovinskega razumevanja, je enostavno sklenil zgodovino in narod obsodil na preseženost. Ni bilo težko Schreiberjevi ugotoviti, da je tehnologija medij moči, prisluniti še nekaj ničejansko-renanovskih fraz in dobiti estetiziran zagovor kapitalnega vitalizma; seveda bi se Pirjavec moral spustiti v kritiko politične ekonomije, moral bi videti stvarnost nacionalnih kompanij (in s tem nekako predvideti Čile), v analizo svetovnega ekonomskega sistema skozi razredno protislovnost, da bi dal tehnologiji kaj več kot apologetsko vsebino. Tehnološki kozmopoliti-

venski zgodovini in v skrajno aktualno razreševanje teh protislovij v revoluciji. Sklep prav gotovo ne more biti v kakršnikoli definiciji, na čemer Pirjavec v svoji retoriki vseskozi tako sholastično insistira. To se povsem sklada z likvidacijo zgodovine oziroma z njeno redukcijo na nekaj principov („volja do moči“ je eden od njih). Ločevanje narodnega od nacionalnega sledi iz vsega kot slabotno tematiziranje nasprotja med občansko družbo in politično državo, kar je seveda element drugačne in Pirjevču nasprotne filozofije. Številna obnovljena in nova narodnostna vprašanja zavračajo sleherni „definicijo“ v

tično življenje se začena šele z odpravljanjem razredne delitve v njem) ne priznava več te hierarhije, ki uveljavlja monopol nad odločitvami, jezikovnimi ali kakršnimi koli drugimi.

V družbah z razredno organizacijo se je z jezikom kot posebnim predmetom dejavnosti ukvarjal ozek krog strokovnjakov, ki so bili zadržani za ohranjanje jezikovne norme. Le-ta se je uveljavljala kot poseben politični jezik nasproti vulgarnega, anarhičnega, nenormiranega obnašanja množice. Vsa jezikovna praksa je bila v bistvu podrejena tej delitvi — književnost posebej. Sodobna literarna znanost je ob visoko normna dela Puškina postavila tudi njegov dnevnik, ob Machino pesnitev Maj tudi njegov dnevnik, prepoln erotike in neposrednosti. Jezikovnih norm tako ali tako ne moremo jemati le v njihovem najožjem smislu in tudi ne kot „pravilne govornice“, moramo jih jemati kot zelo gibljivo linijo med mrtvo shemo in pritiskom ustvarjalne jezikovne prakse. Toda še najbolj gibljiva črta je še vedno črta ločnica in norma kot gotovo, že kar priročno naslonilo je nadomestila negotova, zato pa vedno znova preizkušana svoboda jezikovnega izraza. Zanimiva je namreč groza pred vdorom „barbarizma“ v književno funkcijo — zagovorniki norme v tem vidijo splošno tendenco k jezikovni entropiji, čeprav je očitno v preizkušnji le preživeli visoki stil. Narava književnega ustvarjanja pa vendarle zahteva maksimiranje stilskih razponov kot eno od svojih zakonitosti. Za površnega opazovalca gre vedno le za lomljenje „norm“. Normiramo lahko že vnaprej mrtvi jezik: novičarski, televizijski, konvencionalno komunikacijski, šifre.

Jezikovne spremembe so bile vedno bližnji ali daljni odmevi ali znanilci socialnih prevarov. Ustanova strokovnjakov z „jezikovnim čutom“ je tesno povezana s centralno politično silo, ki potrebuje to-

predstavi bo šlo čiščenje jezika do popolnosti ali pa se vsaj zanašajo na nekaj takega, kar se približuje popolnosti. Predstava jezikovnega razvoja zunaj težnje k popolnosti jih spravlja v brezglavi strah.

In jezik? Z razvejanostjo družbenega življenja mora tudi jezik težiti k večfunkcionalnosti, k višji stopnji razločljivosti, k posebnim žargonom, slojem, vzporednosti izrazov, skratka, oddaljevati se mora od funkcionalizma norme. Govorim o svobodnem razvoju jezika, ki ga omogoča ekonomska, politična in kulturna svoboda; še zdaleč to ni le brezkončna linija napredka, to je predvsem svobodno gibanje protislovij in njihovo razreševanje. Vsaka neposobnost rešiti protislovja tako, da oblikujejo novo, kakovostno višjo etapo razvoja, se vrača tako, da postaja narod občutljivejši za zunanje spodbude in le-te vedno bolj uničujejo, jezik izgublja asimilativno in prenovitveno moč. Navkljub številnim pretresom od revolucije dalje lahko za slovenski narod ugotovimo velikanski skok. To je bil čas temeljitega družbenega prevrata, spremeni-li so se življenjski načini, nastala je mestna kultura, ki je zgubila oznake meščanstva, prodrla so sodobni jezikovni pogledi, izpopolnila se je institucionalna mreža... Sodobni Slovenec mora govoriti številne govornice in zborna je le ena med njimi. A govoriti le svoj jezik je temelj omejenosti, če lahko parafraziram Gramscija. Rešitev za nizko jezikovno kulturo ni v prisili, propagandi, izobrazbi, rešitev je šele drugi jezik, ki je v zgodovinskih okoliščinah postal srbskohrvatski jezik. Drugi jezik je osnovni kulturni standard. Edina zaščita pred „novodobno ilirizacijo“ je lahko temeljito in poglobljeno poznavanje srbskohrvatskega jezika; ne mogoče nekaj deset slabo naglasenih besed in žargon športnih novic, zgodi se, da niti slavisti ne znajo cirilice. Koliko poznamo stvarno gradivo jezika? Književnost, kulturno in politično zgodovino?

Besedilo, na katerega v mnogočem letijo te pripombe, je sestavek Bojana Štiha Zapisek o jeziku v lanskim številki Prešernovega koledarja. Že vprašanje „ali ni slovenščina tisti evropski jezik, ki zdaj doživlja najbolj sramotne trenutke in bo tudi najprej in prvi med jeziki naše celine umrl in izginil?“ je teoretična trditev, ki razkriva predpostavke paničnega čuvaja čebel. Koga kliče k delovanju, če ne najboljševalce, ki smo se jih kot ljudje samoodločanja za vselej odpovedali — če ne stvarno pa vsaj načelno? Je mogoče pričakovati jezikovno svobodo kot človekovo samoosvoboditev iz rok klicane hierarhije?

Dojeti narodnostno vprašanje iz rasti meščanskega gospodarstva na poti do avtentične človeške skupnosti je velika priložnost zgodovinskega materializma — to je tudi Kardeljev prispevek. Njegov zaključek se ne da zmašiti v definicijo, ker je le izhodišče za praktično odpravljanje razrednega spopada in za pot v narodnostno samoupravo, ko je šele mogoče pričakovati razrešitev narodnostnega vprašanja. Ta pa ni v vladanju drugim in tudi ne vladanje v sebi samem. Prevlada tehnologije, kot jo je fetišiziral Pirjavec, pije v uniformiranost ene vrste, zapiranje v narodnostno čistost je uniformiranost druge vrste. Skozi gospodarsko, politično in kulturno samostojnost lahko narod razrešuje odnose do drugih narodov, to pa je sposoben doseči le tako, da odpravi gospodarstvo v lastnem telesu.

ŽIVJO NAROD

sodobno družbeno, ekonomsko in kulturno življenje narode presega in je zaradi tega narod presežena socialna oblika. Pred več kot desetimi leti jo je na grobo formuliral Dušan Pirjavec v spisu Vprašanje o narodu kot polemiko s Kardeljevim pojmovanjem naroda in kot ubeseditve meglene zavesti slovenske tehnokracije. Odtlej se je v spisih Pirjevčevih epigonov pojavljala mnogokrat, požaltnjena z akademskim žargonom, da bi se postavila na raven univerzalnosti in da bi se zabrisal njen jasni razredni značaj.

Druga temeljna smer, ki je s prejšnjo v ostrem nasprotju, je teza o ogroženosti — skrajni ogroženosti — slovenskega naroda. Po svojem izvoru, prihaja namreč iz mehkorkih kulturolojubnih (da ne rečem že kar šovinistično kulturonosnih, socialnošovinistično) okolij, izdaja zadnje zdihljaje zavesti tistega sloja, ki je bil ustanova zaščite v imenu ljudstva, aroma naroda, ki je drugače v glavnem — smrdel, poklicni polepševalec in zagrizeni iskalec narodnostne identitete (biti drugačen na način naroda pomeni črpati moč iz političnega položaja in narodnostna identiteta je v tem pomenu vedno pozitivno bistvo človeštva in nepripadanje narodu vedno odpadništvo, pripadanje drugemu narodu pa pomenljivo molčeče zanikanje tega pozitivnega bistva človeštva). Njegova teorija je teorija čistosti in kot idealne čistosti brez predmeta teorija jezika.

Preden bom govoril o teh tezah podrobneje, moram opredeliti tudi odnos, ki ga ima vsaka misel ali teorija o narodu do naroda samega. Kajti dojeti bistvo pomeni dojeti stvar v njenem nastajanju (nastalosti), dojeti nastanek in morda narodnostno vprašanje nasploh je dojeti ga zgodovinsko. Tu nam več ne gre za gola pojasnjevanja ali za lepe teorije, za samoutemeljenost in samozadostnost fraziranja o narodnostnem vprašanju (ali o vprašanju naroda, pogoj za prodor do bistva naroda je namreč prav točka, skozi katero uzremo razrešitev vseh ugank glede naroda kot eno samo, s čimer še zdaleč ni rečeno, da tudi enostavno vprašanje, gre nam za narod v njegovih praktičnih opredelitvi. In v tem je vsaka misel ali teorija o narodu, tudi vsak nacionalizem misel takega ali drugačnega družbenega izseka (skupine, razreda, sloja), ki teži k taki ali drugačni razrešitvi tega vprašanja. Misel o narodu, ki ne kaže na svojo lastno nastalost in s tem tudi konkretnost, omejenost, se kaj kmalu razkriva kot prikrit nacionalizem, celo rasizem. Tako je vsak nacionalizem tudi samo-prikrievanje naroda in

hijno in je povsem naravno nadgradil družbene procese, ki so dobivali že karakteristike razrednih spopadov. V teh spopadih, ki pa seveda niso zajeli vse družbe, se je odigrala značilna igra delitve oblastnih pozicij — taisti politični vrh, ki je Slovencem razkril ideal male Švice, je v obliki kulturniškega coup d'état prepuštil urednikovanje revije Problemi krogu nekdanjih perspektivašev, ki so se jim v času od prepovedi revije perspektive v mnogočem spremenile. Da je bila ta skupina v odnosu do tehnokratske vodilne skupine najpristnejšega ideologa, dokazujejo Rožančeve manifestne izjave na tržaškem, da je treba napraviti konec mitu proletarca in da je že čas za to, da vzame stvari v roke „poštena delovna inteligenca“. Ideološki kompleks tehnokratizma je v tej skupini, ki se je sčasoma še razširila in se profilirala kot književna desnica, dozorel h koncu sedemdeset let in se utelesil v najčistejši obliki v dveh smereh: v Urbančičevem napadu na

zem v Pirjevčevi konstrukciji nasprotja med narojnim in nacionalnim izriva nacionalno in če je v tem kaj resnice, meri ta resnica na kozmopolitizem profita in kapitala. Kakih deset let kasneje bo ponovljen model svetovljanstva vsrkal vse Kermavnerjeve možgane: da bi bili sodobni in na svetovni ravni, moramo tiskati knjige, ki izhajajo v Parizu; vsekakor je to dosledno izveden Pirjevčev pragmatizem.

Z nasprotjem med narojnim in nacionalnim razpada zgodovina. Polemika zoper zgodovino je pravzaprav veliki, a skriti motiv Pirjevčevega spisa „Vprašanje o poeziji in vprašanje o narodu“, tej tako tradicionalno slovenski temi.

Za pokritje je uporabil najbolj črno poglavje iz Divje misli C. Levi-Straussa, kjer v polemiki s Sartrovo Bitjo in ničem zavrača zgodovino v imenu celote na relaciji vladajoči — vladani, kjer ima vsaka stran „vendarle“ svojo vlogo. Ta teza, ki jo sicer lahko slišite v vsakem volilnem zboru avstrijs-

smislu Vprašanja o narodu, zlasti pa zavračajo prenagljene sklepe o preseženosti političnega razreševanja tega vprašanja. Številna protislovja tako v meščanskem kot v „socialističnem“ svetu so se preoblekla v nacionalizme in narodnostne spopade, nekot enotni svet „tehnologije“ razpada zaradi viška kontrole, povezan s centralizmom in eksploatacijo. Človeku, ki ni očaran le z zvenom svoje fraze, že v šestdesetih letih vidne razpoke niso ostale skrite — in v tem je Jerry Rubin prav gotovo aktualnejši kakor Pirjavec, a v svojih opažanjih tudi prodornejši.

Paradigma druge temeljne smeri je izraz, da beseda prihaja „z onega brega Kolpe“.

Pred časom sem se odkrito zabaval nad svojevrstno argumentacijo Janeza Gradišnika, ki je nekaj označil najprej za kroatizem (i. e. — nekaj tuje-ga, ksenofobičen alarm prve stopnje) in potem tega niti ni mogel dokazati, ker take rabe v hrvaškem jeziku sploh ni na-

„manihejce“ in v Ruplovih averzijah na razredno analizo v kulturi.

Pirjevču, ki je rad dajal vzvišene odgovore na vsakdanja vprašanja, se je teza o preseženosti naroda zazdela verjetna in jo je obdelal v luči Schreiberjeve knjige Ameriško izzivanje. Brez globlje analize sprememb v kapitalističnem produkcijskem načinu, zlasti pa brez razumevanja vprašanja tehnologije — ne smemo pozabiti, da so se v tistem času razbohotile razprave o znanstveno tehnološki revoluciji in je tehnologijo obdajala

ske socialne demokracije, se preoblečena v hermenevntiko, oglašala pozneje pri I. Urbančiču kot „celota konservirajočega in revolucionarnega“. Mogoče najbolj banaliziran in doktrinaren odmev je ta tema doživela v Rožančevem boju zoper „mit zgodovine“.

Pirjevčev spis o narodu je torej polemičen odgovor Kardeljevemu Razvoju slovenskega narodnostnega vprašanja. Temeljna vrednost Kardeljeve razprave je v analizi zgodovinskega razvoja slovenskega naroda, kar je vodilo do rekonstrukcije razrednih bojov v slo-

šel. V argumentaciji je omejen tudi Vidmar, kar take sodbe ne morejo nastajati brez hrbenice politične avtoritete, ona sama je prikrita politična sodba. V številnih razpravah so se vedno znova uveljavljali vzorci „tujega vpliva“ ali „prenašanja tujih (idejnih, družbenih) vplivov“ in podobno, vedno znova je bil cilj teh apelov skorajda imaginarno središče narodove politične moči, nevidna politična sila za ustanovami v narodu, naj vendarle „stori nekaj“. Demokratično življenje naroda (da ne bo nesporazuma, to demokra-

vrstne izkušnje. Povezava ni tako neposredna, vstopa namreč vrsta vmesnih stopenj — od mecenstva do univerze, državnih institutov, tudi svobodnega tržišča, najsurovejša povezava nastopa takrat, ko ti specialisti dajejo mnenja za državne organe. A purizem se ni razvil tam, kjer je ta povezava še živa, javni tožilec, recimo, bo prepovedal razpečevanje teksta zaradi sporočila, ki podira družbo in svet v celoti, spregledal bo izraz; purist nasprotno gre čez pomen, prekršek je šele prekršek nad jezikovnim čutom. V njihovi

Časopis univerzitetne sodobnosti Katedra. Naslov uredništva: Ob parku 5, 62000 Maribor, telefon 22-004. Številka žiro računa: 51800-678-81846. Izdaja univerzitetna konferenca ZSMS Maribor.

Uredništvo: Robi Florijančič (v. d. glavnega in odgovornega urednika), Srečko Pirtovšek (informacije), Janez Vogelnik (likovnost), Dejan Verčič (teorija), Marjan Hani (tehnični urednik), Alenka Filipančič (lektor), sodelavci: Janko Štrbec, Vladimir Gajšek, Lucijan Vihar, Zlatko Fras, Ivan Plevnik, Matjaž Mulej, Viktor Jovanovič itd. Tiskalnica: Marjana Koštomaj. Distributer: Boris Jarc. Izdajateljski svet: Zinka Kolarič, Marjan Purno, Mirko Krizman, Miroslav Geč-Korošec, Vito Kumperščak.

Mik Rebernik, Slavko Gerič, Tomaž Kšela, Alojz Gramc, Janez Saler, Franc Požgan, Vili Vuk, Josip Škrumlec, Cvetka Jerman, Mirč Pestiček. Katedra izhaja ob podpori UK ZSMS Maribor, Kulturne skupnosti Slovenije, Raziskovalne skupnosti Slovenije, Izobraževalne skupnosti Slovenije in Zveze skupnosti za zaposlovanje. Tisk: ČGP Večer, Tržaška 14, Maribor. Cena izdava: 8 din. Nenaročenih slik in tekstov ne vračamo. Uradne ure vsak dan od 12. do 13. ure, za kulturo vsak četrtek od 16. do 17. ure. Sestanki uredništva vsak ponedeljek od 13. ure naprej. Oproščeno temeljnega davka na promet po sklepu 421-1/70 z dne 22. 1. 1973.

KLJUB VSEMUDOPOR

Videla sem, da ljudje želijo, naj pišem o našem narodnoosvobodilnem boju in gibanju, o našem junaštvu in trpljenju.

„Kljub vsemu odpor se ni zgodovina narodnoosvobodilnega gibanja v Mariboru, je pa delo, v katerega je bil vložen velik trud in delo, ki ga bo moral upoštevati vsak zgodovinar, ki bo obravnaval okupacije in narodnoosvobodilno gibanje v Mariboru in tudi na širšem območju severovzhodne Slovenije. Avtorica je svoje delo označila kot zapiske iz NOB v Mariboru, vendar **Kljub vsemu odpor** ni le zbirka pričevanj. Podatke iz spominskih in drugih virov je avtorica smiselno zaokrožila v podobo uporniškega Maribora, in to tako, da je upoštevano kronološko zaporedje dogodkov in da so lepo razvidni pomembnejši mejniki v razvoju narodnoosvobodilnega gibanja in revolucije v Mariboru,“ je med drugim zapisal ob drugi izdaji knjige **Kljub vsemu odpor** Milan Ževart. Avtorica dela, Milica Ostrovška, je prijazna, a tudi ostro kritična tovarišica, je človeško socialistična, pa se vendar aktualno zavzema za boljše razmere v našem vsakdanjiku, v samoupravnem delavniku.

— Kaj vam pomeni boj?

M. Ostrovška: To je velik polet, je boj za pravičnost, enakopravnost in svobodo. Človek je že po svojem bistvu bojevit, razen nemara mehkužcev. V nobenem družbenem redu ne gre brez boja — le značajen človek je bojevit. Ja, danes je tudi boj, je boj za napredek, ki je brez konca. In najpomembnejši trenutek v boju in napredku je delo, je ustvarjalna sila in družbeno koristno delo. Povezujemo boj in delo. To še premalo cenimo, premalo cenimo npr. fizično delo, ročna dela in zato ljudje ne marajo na deželo, vsak bi rajši ostal lep v pisarni.

— In komunizem?

M. Ostrovška: Zame je komunizem napredek, napredek v boju z vsemi vezmi, tako z rodovnimi kot tradicijskimi, pa tudi z vračarskimi in vsakovrstnimi religioznimi predsodki; glejte, vračarstva je še kar dosti med nami, obstaja na vasi in v mestu, tu gre za verske vezi, ne pa za teizm ali ateizem. Človek se sicer lahko vdaja teizmu, ni pa prav s profesionalnimi konfesijami cerkve.

— Proletariat? Katere, kakšne so razlike med delavstvom Marxovih časov in industrijske revolucije pa materialno proizvodnjo že avtomatične, serijske tehnologije danes?

M. Ostrovška: Del proletariata se je pomalo

meščanil, ker je videl samo in zgolj materialne dobrine, zanemaril pa je etične in borbene. Vsak gleda, da ima svoje stanovanje lepó urejeno in svojo hišo, ne pa na boj. Premalo upoštevamo preteklost, zgodovina nas sploh ne zanima, mene pazelo — večina si je ne predstavlja in se ne more vziveti v žrtve. Česar ni človek sam pretrpel na svoji koži, pač ne občuti in ne more več podoživeti. Zato sem napisala knjigo Kljub vsemu odpor, zbirala sem in dopolnjevala podatke, izjave, pričevanja, za novo izdajo sem obiskala še blizu tristo ljudi in sem se z njimi pogovarjala. Veste, to delo mi je dalo veliko zadoščenja. Videla sem, da ljudje želijo, naj pišem o našem narodnoosvobodilnem boju in gibanju, o našem junaštvu in trpljenju.

— Gotovo je to očitnejše prav v delavskem, industrijskem in danes univerzitetnem Mariboru, kajne? Ali vidite kakšno zvezo med žrtvijo in požrtvovalnostjo?

M. Ostrovška: Žrtev — dati svoj delež za idejo, čeprav osebno trpiš, s tem pa se požrtvovalno udeležiš boja za napredek.

— Kje je danes razredna zavest? Kako uveljavljati to družbeno samoupravljalstvo zavest v akciji?

M. Ostrovška: Bila sem usmerjena v praktično politično agitacijo, nisem marksistična filozofinja, seveda pa poznam klasično marksizma, od Komunističnega manifesta do drugih del, veliko sem brala Friedricha Engelsa, še zlasti Anti-Dühring, Razvoj družine, privatne lastnine in države... In to mi je dosti pomagalo z gledi. Prej sem rekla nekaj o delu proletariata, kjer se razredna zavest izgublja. Človek je dandanašnji pri nas socialno zaščiten, doslej je imel visok standard, in kaj se dogaja? Zdaj je sicer recesija, npr. tri milijone Amerikancev je brezposelnih, a bo to spet prineslo kakšno vojno? Človek postane v izobilju lagoden, ni več bojevit, ne čuti potrebe. To je napaka v proletarski vzgoji, in ves svet lahko plača račun. Malce je temu kriv še vpliv Zahoda, celo Sovjetom se to pozna. Predvsem komercialne kriminalke in nasilje že vplivajo na otroka, in veste, če kdo na filmu ni ubit, otrok že vprašuje: „Mama, kakšen film pa je to, saj ni bil nihče ubit?“

— Zdaj govorite o vplivu množičnih medijev na oblikovanje naše zavesti?

M. Ostrovška: Del proletariata se je pomalo

M. Ostrovška: Ja, tudi televizija je koristna reč, a ljudje gledajo vsečez in brez izbora in dober vtis kakšne oddaje se izgubi že ob naslednjem programu. Ljudje hlastajo po vsakršnih dogodivščinah, ni več pravega potrpljenja za branje knjig...

— Če je tako in če vas prav razumemo, se je razredna zavest komercializirala?

M. Ostrovška: Seveda se je. Reklame, sladoleđi pa Mama, jaz bi šel!, kar vse pomeni žrtve, žrtje in samo žrtje. Pametne glave to vidijo. Bunuel je na primer posnel film, kjer prikazuje, kako in ko se ljudje zberejo samo zato, da bi dobro žrli. Pa ne karkoli. Pri tem je vsak pameten pogovor, kulturni pogovor izpadel ali odpadel — diskusije ni. To velja za večino, žal.

— In kaj predlagate, da odpravimo takšno stanje?

M. Ostrovška: Predvsem je treba okrepiti šolsko in proletarsko vzgojo, globoko splošno izobrazbo za vse sloje. Tudi obrtnik mora imeti splošno izobrazbo, to je bistveno, saj kovač ne kuje samo železa, ampak tudi svoj značaj in odnos do ljudi. Prav tako je treba poleg te splošne vzgoje zboljšati filmsko vzgojo... Tu so se zgledi staršev in okolice. Tovarne imajo kulturne animatorje, ki bi morali imeti večjo vlogo v svobodni menjavni dela. Toda delovni čas je takšen, da delavca ne spodbuja ravno k sodelovanju, saj zjutraj vstane, se odpelje na delo, po „šihu“ pride utrujen domov in se loti drugega „šihita“, bodisi na polju, bodisi z delom „na črno“, in to delo „na črno“ je najbolj razširjeno, to imamo samo mi, mislim.

— Kako pa je danes z inteligenco, s socialističnim in proletarskim razumnostvom?

M. Ostrovška: Tudi ta je pridobitniška. Nimam ravno stikov s profesorji visokih in višjih šol, mi imamo svojo katedro oziroma oddelek, vendar ne hodim na sestanke in kot upokojenka ne morem povedati kaj konkretnjšega. Povsod pa je sloj inteligence tisti sloj, ki dobro hoče, ki hoče, da bi se razmere izboljšale in ima dovolj človekoljubnosti. Vendar je to samo tenek sloj. Je pa prikritega gnoja tudi dosti in vodilne korupcije.

— Kaj menite o korupciji?

M. Ostrovška: To je najprej pomanjkanje kulture — nobene odgovornosti ni več, takle vidi le grabož in samo grabož, denar in le denar. Korupcija je tudi poniževanje samega sebe.

— Kam v življenje, kam v življenju?

M. Ostrovška: Možnost obstanka in nič več. Kar je odveč, je samo kvarno. Lejte, imam svojo pisalno mizo, pisalni stroj, to, kar je funkcionalno, več ne potrebujem. Koliko nepotrebnih reči kupujejo ljudje, pa samo zato, da rečejo TO IMAMO, pa ne vedo, kam bi s tem, poleg vsega pa še posnemajo drug drugega, seve z zunanji videzom. Sem sodijo modni predmeti, muhe enodnevnic, pohištvo po zadnji modi, neuporabne sobe, metanje starega pohištva na odpad itd.

— Torej smo v kaj nenavadnih kamricah? Kakšni smo pravzaprav?

M. Ostrovška: Maščuje se nam vse, kolikor nismo bili preudarni — od gospodarstva, kulture tja do vzgoje... Pogledajte kakšen mlad zakonski par, otrok se rodi nezaželen in potem nima ne družine ne pravega ozračja, vemo pa, da je družina osnovna družbena celica, ki je zelo pomembna za otroka. Mene zanima življenje ljudi, oblikovala sem ljudi, učence v srednji šoli. To ljudi dolgočasni, mladi iščejo, izraz tega je punk pa vse to. Ljudje se morajo dvigniti na višjo stopnjo, če bo imeli le kolikaj pameti. Ko bo konec prostaščine, nasilja, barbarstva, se bo dvignil človek. Ko bojo ljudje ogroženi, jih bo to prisililo k solidarnosti.

— Solidarnost... O tem mnogo govore Poljaki.

M. Ostrovška: Homeini ni nič boljši od poljske Solidarnosti in Solidarnosti ni nič boljša od Homeinija. Na osnovi vere se ne da izvesti revolucije... saj jo delajo, ampak kakšna je ta revolucija!

— Smo zdaj pri vprašanju vere?

M. Ostrovška: Vera je samo osebna stvar. Napredek ne more temeljiti na primitivnem verovanju v vse, kar je neznanstveno in kar nima znanstvene podlage. Sem za znanstveni socializem in humanizem, predvsem to. Obstaja piramida odnosov, nekoč je bil bog na nebu, spodaj kralj in baza — tlačani, zdaj pa je baza delavstvo, vrh vsega pa je delo. Življenje brez dela je prazno.

— Svetujete delo. In energija? Povejte kak primer?

M. Ostrovška: Rudarji so zadovoljni s svojim delom in koristijo nam vsem. Tam ni fluktuacije delovne sile. Brez rudarjev ne bi imeli ničesar.

— Dobro, razumemo vašo pripodobo, hvala.

KATEDRA

DUŠAN RANKOVIĆ — BOREC XIII. PROLETARSKÉ BRIGADE

Ob proslavi 39-letnice ustanovitve 13. proletarske brigade »Rade Končar«, ki je bila v vasi Jabučje v SR Srbiji in ji je prisostvovalo okoli 400 preživelih borcev in bork, sem se pogovarjal z borcev te brigade, Dušanom Rankovićem, nosilec medalje za hrabrost in več drugih vojnih in mirodnobskih odlikovanj.

Kaj vas je vodilo, da ste se pridružil partizanom?

Kot 15-leten kmečki otrok v začetku vojne nisem poznal ciljev NOB niti ciljev KPJ. Edina orientacija je bil zame oče, ki je bil ujetnik v I. svetovni vojni v Nemčiji, pozneje pa je bil v Sovjetski zvezi, kjer se je marsičesa naučil in je to pozneje prenašal na nas otroke.

Takoj po okupaciji so se pri nas ustanovile razne kvilinske skupine, kot četniki, nedicevci, ljoticvci itd. Partizanov je bilo malo in ti so šli v druge kraje, tako da z njimi ni bilo nobene zveze.

Kot Nemci so tudi četniki izvajali strašen teror, pretepali in klali vse tiste, ki bi pokazali vsaj malo simpatije do partizanov ali KPJ. Ker so očeta ocenili kot simpatizerja KPJ, so ga preganjali, prav tako pa so mučili tudi brata in mene. Morala sva hoditi na razna prisilna dela (v borski rudnik, iztovarjati vagona) in tako so naju imeli vedno pod kontrolo. Večkrat sva bila tepena brez vzroka, jaz sem jih enkrat poštono skupil le zato, ker sem slučajno rekel, da bodo kmalu prišli partizani.

Četniki so večkrat hoteli v svoje vrste odgnati mojega brata (jaz sem bil še mladoleten), vendar je oče brez strahu rekel, da njegovi sinovi ne bodo četniki, ker leti ubijajo svoj narod. Eden od četnikov mu je zabrusil: »Molči, stari, da te ne zakoljemo«, vendar mu je oče odgovoril: »To tudi znate, ampak zapomnite si, peterokraka zvezda bo zmogala.« Še danes občudujem njegovo hrabrost, obenem pa so to bili dogodki, ko sem okupatorja zasovražil z vsem srcem in pričel razumevati cilje NOB in komaj čakal priložnosti, da tudi sam postanem partizan. Vendar pa so naš del Srbije Nemci in kvilinski čvrsto držali pod svojo kontrolo, tako da se mi je želja izpolnila šele 1944. leta, ko so partizani prišli v Valjevo in pričeli prodirati proti Lajkovcu. Še desetimi prijatelji sem odšel v Lajkovac in se prijavil v partizane. Čeprav nas je komandant opozoril, da bo pot do zmage še dolga in da bo boj zahteval še mnogo žrtve in trpljenja, se nihče ni premislil.

Žel sem biti mitraljezec, saj sem mislil, da bom tako lahko uničil največ sovražnikov. Kmalu se mi je želja uresničila, dobil sem italijansko bredo, ki sem jo nosil vse do osvoboditve Beograda, pozneje pa sem dobil ruski maxim, katerega sem imel vse do Trsta, do končne osvoboditve. Po osvoboditvi Beograda sem bil sprejet v SKOJ. Ko so me poklicali h komandirju čete, sem se najprej ustrašil, mislil sem, da je kaj narobe, no, potem veselju ni bilo konca.

Opišite kakšne dogodke, ki so vam ostali posebej v spominu?

Od Petrovaradina pa do Travnika sem med nenehnimi boji petnajst dni hodil bos. Čevlje sem sicer imel, vendar jih nisem mogel

obuti, saj sem imel noge vse v ranah in krvi.

V prvem boju, ob »krstu«, kot temu pravimo, sem prvi rafal izstrelil proti enotam Rdeče armade. Prišlo je do nesporazuma, čakali smo Nemce, prišli pa so Rusi. Boj smo takoj prekinili.

Kaj ste pričakovali po koncu vojne in ali so se vaša pričakovanja izpolnila?

Po osvoboditvi sem pričakoval dobesedno popolno svobodo in enakopravnost, mislil sem, da ne bodo obstajale nobene razlike med ljudmi v naši državi, da ne bo več bogatih in siromašnih. Dosti tega se je ostvarilo, zlasti v političnem smislu, v enakopravnosti naših narodov in narodnosti, so pa tudi stvari, ki se niso ostvarile.

Nekateri težji trenutki takoj po osvoboditvi, ki jih pomnite...

Bil sem zelo presenečen, ko sem dobil svojo prvo plačo (v lirah), moji soborci vojaki pa ne.

Presenetilo me je tudi, da se je ločila kuhinja za oficirje in vojake, saj med vojno tega ni bilo, itd.

Najtežji trenutek pa je bil, ko je prišlo do resolucije informbiroja. Čez noč se je vse spremenilo, treba se je bilo upreti Stalinovi politiki. Meni osebno ni bilo težko ugotoviti, za kaj gre, ker so me učili Tito, partija in armada. Tudi pozneje je bilo še mnogo težav, zunanjih in notranjih, a smo jih prebrdli.

Kaj menite o današnji mladini?

Mislil, da je naša mladina dobra, da jo morda premalo upoštevamo v naši družbi, da obstajajo pomanjkljivosti pri delu mladine, vendar ne po njeni krivdi.

Mislil, da bi bila prav tako kot mi v podobni situaciji ali pa še boljše, ker je bolj izkušena, bolj izobražena in ima boljše pogoje za življenje, kot smo jih imeli mi. Potrebno jo je pravilno usmerjati in ji dajati konkretne naloge.

Popolnoma se strinjam s tov. TITOM, da imamo najboljšo mladino na svetu.

Menim, da smo nagnjeni h kritiziranju današnje mladine, da ji družba premalo daje, od nje pa dosti zahteva. Ne smemo gledati celoto skozi posameznike, niti generalizirati. Mladina mora biti v življenju skromna in zahtevati od družbe le toliko, kolikor ji družba lahko objektivno da. Biti mora aktivna in se bojevati proti vsem nepravilnostim.

Kakšne spomine ste odnesli z nedavnega srečanja s soborci ob proslavi ustanovitve vaše brigade?

Proslava je bila 26. septembra v moji rojstni vasi Jabučje na zahtevo borcev iz te vasi. Obudili smo spomine na prehojeno pot (20.000 km), na padle borce (3000) in na dosežene uspehe.

Prišlo je do pristnih srečanj borcev, nekateri se niso videli že 30 ali celo več let. Dogovorili smo se, da se dobimo leta 1982 v Zagrebu. Obenem je bila tudi letna skupščina in izbrano novo vodstvo ter zastavljene nove naloge.

Prisrčnih pogovorov, slikanja, smeha in drugih lepih trenutkov je bilo na pretek.

J. V.

ŽARKO REPIČ — BOREC I. PROLETARSKÉ BRIGADE

Katedra: V partizane ste šli leta 1942 kot šestnajstletnik. Zakaj ste šli v NOB? Kateri so bili glavni razlogi?

REPIČ: Bilo je dosti razlogov oziroma pogojev. Mi otroci nismo imeli nobenih izkušenj, kakršne so imeli starejši ljudje, posebno komunisti, španski borci itd. Oni so že vedeli za daljši razvoj in cilje, nas otroke pa je najbolj privlačilo to, da so proletarske enote sprejemale v svoje vrste vse prostovoljce ne glede na starost, politično usmerjenost, vero ali narodnost. Tudi če bi se hoteli priključiti ustašem, četnikom ali kakim drugim izdajalcem, se ne bi mogel kar tako, ampak je bila hudo pomembna starost in vera. Najbolj me je torej privlačila ta demokracija pri partizanih, pomembne pa so bile tudi življenjske razmere. Že pred vojno smo zelo slabo živeli, ko pa je prišel okupator, se je stanje še poslabšalo. Takrat se je bilo težko odločiti, ker je bila sovražna propaganda zelo močna. Nemci in drugi okupatorji so obljubljali mladim ljudem lepe obleke, orožje itd., če bi se jim pridružili.

Katedra: V kateri enoti ste bili, ali ste bili tam že od začetka?

REPIČ: Ko se je 22. 12. 1941 v Rudnem formirala I. proletarska brigada, seveda se nisem bil zraven. Pač pa smo otroci stražili

v okolici naše vasi. Nismo imeli orožja, ampak smo uporabljali kar vile, motike, krampe ipd. Eden izmed stotih je imel puško, kljub temu pa smo formalno sestavljali odred. Prazaprav pa smo bili obveščevalci in kurirji. Leta 1942, ko je I. proletarska brigada šla drugič mimo naše vasi, smo videli, kdo sestavlja I. proletarsko. Stari komunisti so nas prepričali, da je sovražna propaganda lažna in da je partizanska pot edina prava. Ko sem s še enim prijateljem iz vasi stopil v I. proletarsko, so naju določili v I. črnogorski bataljon. Najtežje je bilo na Neretvi, težak pa je bil tudi preboj prek Drine. Glede hrane je bilo najtežje na Sutjeski, saj v okolici ni bilo naselij, ampak samo gozdovi. Kakor sem zvedel pozneje, je bilo v tej bitki najbolj kritično, saj je sovražnik pred prebojem vsak dan zoževal obroč okoli nas. Lahko pa še povem, kaj smo jedli, kadar drugega ni bilo. To bi današnja mladino verjetno zanimalo. Jedli smo travo, divjijo čebulo, listje bukev, polže, surovo konjsko meso, saj ognja nismo smeli kuriti, da sovražnikova letala ne bi odkrila naših položajev.

Katedra: Potem je prišla svoboda. Kaj vas je takoj po vojni najbolj presenetilo? Ali ste pričakovali takšno življenje, kot je takrat bilo?

REPIČ: O tem, kako bo po vojni, niti nismo mnogo razmišljali, glavno je bilo, da osvobodimo domovino. Že med vojno smo vedeli nekaj stvari o razvoju socializma v svetu, najbolj pa me je presenetil spor Jugoslavije s Stalinom leta 1948. Takrat sem bil že oficir in v vojski smo spet bili v stalni pripravljenosti, kakor med vojno. Zelo sem bil presenečen, ko sem moral kot oficir govoriti proti Stalinu. Mladi ljudje smo gledali na ta spor drugače kot starejši, saj nismo vedeli, da je ta spor z njimi bil že tudi prej in ne samo pri nas, ampak v celotnem delavskem gibanju.

Katedra: Prej sem nekaj pozabil. Vprašal bi, kako ste med vojno bili obveščeni, po kakšnih poteh so prihajale informacije?

REPIČ: Med vojno so imele proletarske enote svojo tiskarno, ki smo jo s konji prenašali s seboj. To, da smo bili redno in tekoče obveščeni o stanju na naši predvsem pa na vzhodni, ruski fronti, nam je vplivalo novih moči, saj smo se veselili vsakega najmanjšega uspeha.

Katedra: Po vojni ste kar ostali v vojski, ali ne?

REPIČ: Takrat nisem niti sanjal o tem, da bom v prihodnje živel kot aktivni oficir, saj sem mislil, da morajo taki biti kot pred vojno iz aristokratskih družin in da morajo predvsem

imeti akademijo. Ko so nam pokazali, da bi bilo dobro, če bi mi kot stari borci ostali v redni vojski, šole — tako civilne kot vojaške — pa da bomo že še naredili, sem se odločil in ostal v vojski. Večina borcev, ki so ostali v redni vojski, je bilo mlajših, in ti so, kakor tudi jaz, imeli dokončano samo štiriletno osnovno šolo. Tako smo morali vsi dokončati najprej civilno srednjo šolo in nato vojaške visoke šole. Obiskovati pa smo morali tudi politične šole. Pred vojno smo se bojevali z revščino, med vojno na fronti, po vojni pa z znanjem.

Katedra: Kaj pa mislite o današnji mladini?

REPIČ: Mladini je sedaj lažje delovati tako na športnem, kulturnem, političnem področju, kakor jim je nasploh, lažje živeti in učiti se, kakor je bilo nam, saj je to preprečevala revščina, pa tudi religiozni in narodnostni predsodki. Tudi sam mislim to, kar je tolikokrat rekel Tito, da je naša mladina v glavnem zelo dobra. To se je pokazalo tako v borbi kakor takoj po njej, in to se nemalo kaže še danes. Mislim, da imajo vsi narodi v sebi dosti dobrega. Na koncu bi nekako apeliral na mladino, naj čim bolj in čim vztrajneje čuvajo naše bratstvo in enotnost.

KAR IMAMO, MORAMO RAZVIJATI NE LE OHRANJATI

«Stoletja in stoletja je slovenski rod hlapčeval tujim gospodom. Stoletja in stoletja mu je posvetna in cerkvena gospoda vtepala v glavo, da mora biti krotak in ponižen, da je oblast njegovih tiranov postavljena od samega Boga, da sme biti srečen, če se milostno oko njegovega vladarja ozre nanj in na njegovo ponižnost z dopadenjem... Kdor si je med našim rodom drznil misliti drugače, so ga prekleli in poteptali. Prekleli in poteptali ga niso samo tujerodni posvetni in cerkveni valpti «milostnih vladarjev», prekleli in poteptali so ga še pred njimi domači oblastniki in poloblastniki. Zakaj v zgodovini našega rodu je bilo vselej zapisano: Domača gospoda se vdnja na življenje in smrt tujim tiranom.

Drugače tudi ni moglo biti. Preslabotna, da bi vodila samostojno izkoriščevalsko politiko, se je naša domača gospoda iz svojih protiljudskih gonov in v svojem protiljudskem ravnanju vselej zatekala pod streho tujih mogočnikov.

Bilo je potemtakem historično nujno, da sta v naši nacionalni in socialni zgodovini gospodovala dva sočasna simbola narodnega zatiranja, protidemokratske tiranije in socialnega izkoriščanja: **Izdajstvo ter hlapčevstvo domače parazitske gospode in pa monarhija kot tradicionalna, kar najbolj reakcionarna državna oblika nacionalnega teptanja, dušenja ljudskih demokratičnih pravic in brezobzirnega eksploatacije s strani vladajočih razredov.**

Bilo je končno popolnoma vseeno, ali so nam cesarjevala avstrijska oziroma avstro-ogrška «apostolska veličanstva», ali pa vladali «narodni kralji» iz Karadorjeve hiše. Oblike so se sicer spremenile, osnovna vsebina pa je ostajala ista: **Zatiranje našega naroda, protiljudski in protidemokratski teror, kar najbrutalnejše izkoriščanje delovnega ljudstva.** (Boris Kidrič, Slovenci in republika).

«Ko se je slovenski narod skupaj z drugimi jugoslovanskimi brati pod vodstvom velikega ljudskega sinu, tovariša Tita, dvignil v oboroženo vstajo proti okupatorju, je prelomil tisočletno tradicijo. Prelomil je z njo v vsakem pogledu. Prelomil je s hlapčevstvom in ponižnostjo. Prelomil je z naukom in z miselnostjo, ki sta mu jo stoletja vtepala v glavo cerkvena in posvetna gospoda, prelomil je s poslušnostjo lastni izdajalski gospodi, ki ga je rotala, naj odvrže orožje. Skratka, narod je prenehal biti krotak in ponižen, v oboroženi borbi za obstanek se ni več mnogo in zaskrbljeno vpraševal, kaj mislijo o njem in o njegovem ravnanju — frak, talar in katerokoli «apostolsko ali neapostolsko veličanstvo...» (Boris Kidrič, Slovenci in republika)

«Tovariši in tovarišice, če pregledamo s tega stališča zgodovinsko II. zasedanje AVNOJ, moramo ugotoviti, da je prav II. zasedanje AVNOJ prineslo jugoslovanskim narodom in njihovi skupni domovini Jugoslaviji sklepe, ki varujejo — oslonjeni na moč naše slavne narodnoosvobodilne vojske — slehernemu jugoslovanskemu narodu posebej in njihovi skupni državi, federativni Jugoslaviji kot celoti, sadove mogočnega jugoslovanskega narodnoosvobodilnega boja. Drugo zasedanje AVNOJ je položilo trdne temelje za izgraditev demokratične nacionalne in državne oblasti v Jugoslaviji. In še več je storilo. Dalo je jugoslovanskim narodom ter njihovi skupni državi Jugoslaviji vrho-

vne državne organe, ki so v nasprotju s staro, predaprilsko jugoslovansko državno prakso **najvišji državni varuh demokratičnih in nacionalnih pravic slehernega jugoslovanskega naroda posebej, najvišji državni varuh državnih koristi Jugoslavije kot celote.**

Čudovito organska je pot, po kateri se pod genialnim političnim in vojaškim Titovim vodstvom gradi nova Jugoslavija. Iz množičnega narodnoosvobodilnega gibanja, po svoji vsebini kar najgloblje demokratičnega, so z elementarno, izvorno demokratično silo rastle elementi nove narodne oblasti pri vsakem jugoslovanskem narodu. Ta oblast ni bila narodom vsiljena, ni jim bila dekretirana od zgoraj in ne vsebuje ničesar narodom in ljudskim množicam tuje, za ljudske množice nasilnega. Rasla in zrasla je iz dejstva, da se osvobodilnega boja udeležuje **narod** in da se v prvih vrstah borijo njegove osnovne **ljudske množice.**

Kolikor so to rast spremljali **odloki narodnoosvobodilnih organov, so jo ugotavljali in na taki osnovi pospeševali ter usmerjali njen razvoj.** Ko se je na primer konstituiral 1941 tedanji Vrhovni plenum OF v SNOO, je izvedel ta pomembni akt na temelju dejstva, da je Osvobodilna fronta, ki je zajela velikansko večino slovenskih narodnih množic in tudi po formalni poti združila vse slovenske patriotske skupine, da je ta Osvobodilna fronta postala dejanska in po volji slovenskega naroda kot vsenarodno osvobodilno gibanje tudi edina pristna in s tem edina zakonita slovenska narodna oblast.

Jasno je, tovariši in tovarišice, da je bilo II. zasedanje AVNOJ, ki ga je bilo mogoče sklicati prav na temelju **take**, iz narodnoosvobodilnega gibanja z elementarno, izvorno silo izrasle **ljudske demokracije** — da je bilo to II. zasedanje AVNOJ kar najgloblje upravičeno oklicati se za **vrhovno predstavništvo suverenosti narodov in države Jugoslavije.**

Jasno je dalje Slovincem, da je bila in da je rast naše slovenske narodne oblasti v popolnem skladu in soglasju z isto elementarno, izvorno, ljudsko demokratično rastjo narodne oblasti pri drugih jugoslovanskih narodih.

Jasno je torej, da je rast slovenske narodne oblasti v popolnem skladu in soglasju z rastjo nove jugoslovanske narodne in državne oblasti.

Prav zato je tudi temeljni sklep našega kočevskega zbora, sprejet že pred II. zasedanjem AVNOJ, v svojem bistvu tako soglasen s temeljnimi sklepi II. zasedanja AVNOJ, storjenimi v državnem obsegu in za državno področje.

Pa še nekaj nam je jasno, tovariši in tovarišice!

Jasno nam je, da smo se Slovenci po eni plati prvič po tisoč dvesto letih pričeli iz lastnih sil boriti za svojo lastno stvar, da pa po drugi strani uspeh naše narodnoosvobodilne borbe sploh ne bi bil mogoč, če ne bi bilo istočasnega narodnoosvobodilnega boja drugih jugoslovanskih narodov.

Prav zato, ker nam je Slovincem oboje tako nazorno jasno, prav zato je v nas rasla in se utrjevala zavest **o usodni povezanosti in skupnosti jugoslovanskih narodov.** Isto — prav isto — velja reči o zavesti drugih narodov Jugoslavije!

Povzemimo sedaj, tovariši in tovarišice, v celoti oboje dejstvo, ki smo jih poudarili — dejstvo namreč, da je nova narodna oblast rasla pri vseh jugoslovanskih narodih z isto elementarno, izvorno, ljudsko demokratično močjo, in pa dejstvo usodne povezanosti jugoslovanskih narodov! Mar se je torej, tovariši in tovarišice, zgodilo kaj čudnega, če se je v slovenski delegaciji v Jajcu samo še učvrstila zavest, s katero je slovenska delegacija v Jajcu že prišla? Mar se je zgodilo kaj čudnega, če se je slovenska delegacija v Jajcu utrdila svoje globoko prepričanje, da slovenski narod s svojim sodelovanjem pri izgraditvi nove Jugoslavije in s sklepi, sprejetimi na historičnem II. zasedanju v nasprotju z vele-srbsko prakso stare Jugoslavije, pa tudi v nasprotju s skoraj vsemi, doslej veljavnimi državnopravnimi teorijami o federacijah — ne le ni ničesar izgubil na svojih pravicah, ki mu jih daje krvava triletna osvobodilna borba, temveč da je na svoji dejanski samostojnosti vsebinsko samo pridobil?!

Prav iz tega izvira, tovariši in tovarišice, naša globoka ljubezen do nove Jugoslavije.

Te besede je izrekel Boris Kidrič, ko je 1. 1944 govoril O graditvi narodne oblasti in slovenske državnosti v okviru federativne Jugoslavije. Že sam govor in letnica njegovega nastanka pričata, kakšen pomen je imelo zgodovinsko drugo zasedanje AVNOJ v svojem času. Po vojni, 19. januarja 1947, je v Borbi izšel uvodni članek, ki ga je napisal Moša Pijade. Tako kot so bili sklepi II. zasedanja AVNOJ nujna posledica narodnoosvobodilnega in socialnega gibanja jugoslo-

vanskih narodov in narodnosti in vodilo političnega in vojaškega boja nastajajoče nove Jugoslavije vse do njene polne osvoboditve in osamosvojitve, tako so ostali temelj pojvne graditve in napredka socialistične federativne republike Jugoslavije:

«Načelo federativne graditve Jugoslavije je bilo določeno in prvič razglašeno še med osvobodilno vojno, na II. zasedanju AVNOJ v Jajcu, ob koncu novembra leta 1943. Jugoslavija se gradi in se bo gradila na federativnem načelu, ki bo zagotovilo popolno enakopravnost Srbov, Hrvatov, Slovencev, Makedoncev in Črnogorcev, ali bolje, narodov Srbije, Hrvatske, Slovenije, Makedonije, Črne gore ter Bosne in Hercegovine. Tako je II. zasedanje AVNOJ določilo načelo nove državne organizacije Jugoslavije. Gradi se in se bo gradila. To je bila torej ugotovitev, da je bil v času II. zasedanja AVNOJ proces graditve federativne države že v teku, hkrati pa izraz trdnega prepričanja in trdne volje, da se bo graditev Jugoslavije tudi nadaljevala in zaključila na tem temelju. V tem procesu so si sledili od tedaj trije izredno važni datumi: proglasitev Federativne ljudske republike Jugoslavije na dan druge obletnice II. zasedanja AVNOJ, sprejem zvezne ustave 31. januarja 1946 in sprejem ustave šestih ljudskih republik. Od narodnoosvobodilne vojne se je Jugoslavija gradila in zgradila na federativnem načelu.

Kako velik je ta razvoj, kako velikanski napredek je dosežen v nekaj letih! Prinesel je samostojno državno organizacijo narodom, ki je nikdar poprej niso imeli (Slovenija), v samostojno državno življenje je uve-

del nov narod (makedonski). Našel je dokončno rešitev za odnose med srbskim in hrvatskim narodom. Jugoslavijo, ki je bila v prvi dobi svojega obstoja ječa narodov, je spremenil v bratsko družino enakopravnih svobodnih narodov. Ukinil je novopazarski sandžak kot turško upravno enoto; uresničil je avtonomijo Vojvodine in hkrati tudi večino srbsko-hrvatskega prebivalstva v njej; uresničil je novo, avtonomno oblast na Kosovu in Metohiji ter tako odstranil razdor in sovraštvo Srbov in Črnogorcev s Šiptarji.

Črna gora, razširjena z delom Sandžaka in z Boko, je ponovno prišla do svojega samostojnega nacionalnega obstoja. Hrvatskemu narodu so se izpolnile želje po neodvisnosti in svobodi. Bosna in Hercegovina sta si pridobili samostojnost v skladu z željami svojega prebivalstva, s čimer je bil odstranjen eden izmed pomembnih vzrokov za nesporazume med Srbi in Hrvati. Ni se niti v celoti niti delno priključila Srbiji ali Hrvatski, postala je i srbska i hrvatska i sama svoja. Srbija je dobila nazaj svojo državno samostojnost in našla svojo pot kot najvažnejši činitelj v enakopravni rešitvi odnosov med vsemi jugoslovanskimi narodi.»

Pot jugoslovanske graditve socializma poteka po svoji poti mimo Stalina ter vojaških in političnih blokov k svobodi za kar največje število ljudi. Od kod izhajajo naše misli o graditvi samoupravne socialistične demokracije, je govoril tovariš Tito v ekspoziciji k predlogu temeljnega zakona o upravljanju državnih gospodarskih podjetij in višjih gospodarskih združenj po delovnih kolektivih na prvem izrednem zasedanju Ljudske skupščine FLRJ 26. junija 1950:

«Marxovi, Englesovi in Leni-

novi spisi vsebujejo v glavnem odgovore na vsa načelna vprašanja. Ta načela pa lahko razčlenijo in uporabijo v vsaki državi posebej samo tisti, ki so zrasli iz neder ljudstva svoje države, ki poznajo probleme svoje države, ki poznajo njeno zgodovino, njene običaje, njene slabosti in pozitivne lastnosti, ki lahko na mestu samem budno spremljajo vse pojave in ki istočasno poznajo marksistično znanost, to je, razumejo njenega duha, jo spretno uporabljajo in uveljavljajo v praksi. In danes, v jeku politične in gospodarske zmede na svetu, v času idejne in politične zmede v državah, ki imajo pogoje za zgraditev socializma, a jih pri tem ovirajo od zunaj, bi bilo bolj važno kakor kdaj koli prej, da se ne bi oddaljevali od temeljnih načel in duha te znanosti.»

Samoupravljanje ljudje prevzemajo kot svoj način življenja. Ko se te dni ustavljamo ob mejnikih naše revolucije, moramo vedeti, da nas vsak veliki datum v naši zgodovini zavezuje. Današnji dnevi nam dajejo možnost, da pokažemo, da smo hčere in sinovi naših očetov, ki so pustili svoje kosti kje na Kozari, ob Sutjeski, Neretvi...

Gospodarski tokovi težijo k ponovni centralizaciji upravljanja, k odtujevanju minulega dela ipd. Bolj kot kdajkoli moramo reči, da smo se dokončno odločili za socialistično samoupravljanje in da te poti ne nameravamo zapustiti. Boriti se moramo proti vsem protisamoupravnim dejanjem v imenu težke gospodarske situacije, saj je le ljudstvo tisto, ki lahko bitko dobi. Ne politik ne ekonom je ne bosta mogla sama izbojevati.

Ko slavimo rojstni dan naše drage domovine, bi bilo dobro, če bi pomislili, ali ji lahko danes, ko je v težavah, kako pomagamo. Res je, da je kavbojke in kava niso spravili v situacijo, v kakršni je. Drži pa tudi, da ji danes koristi vsaka nespita skodelica kave, vsake nekupljene italijanske kavbojke itn.

Prav tako moramo, v interesu nas vseh, pospešiti uveljavljanje samoupravljanja na vasi, kajti hrana je eden naših adutov. A z državnimi dekreti je ne bomo mogli pridelovati. Tudi s kadrovsko politiko bomo morali zaplavati v čiste vode. Delovne organizacije bodo morale začeti načrtovati kadrovske potrebe. Sicer bomo vedno imeli prosta delovna mesta v eni, brezposelne strokovnjake pa v drugi stroki. Ne bi bilo slabo, če bi zdaj, ko sprejemamo resolucije za prihodnje leto, mislili tudi na to, da bo prihodnjemu sledilo še eno leto in temu naslednje itd. Kar imamo, moramo razvijati, ne le ohraniti.

Spomnimo se, da je v Deklaraciji II. zasedanja AVNOJ rečeno: «Narodom Jugoslavije za njihovo borbo proti okupatorju niso bili potrebni poprejšnji sporazumi o enakopravnosti in tako dalje. Prijeli so za orožje, začeli osvobajati svojo deželo in si s tem ne samo pridobili, temveč tudi zagotovili pravico do samoodločbe, vstevši pravico do odcepitve ali združitve z drugimi narodi. Vse sile, ki sodelujejo v narodnoosvobodilnem gibanju, priznavajo od prvega dne našim narodom vse te pravice. In prav zaradi tega so se narodi Jugoslavije še tesneje povezali v skupni borbi.»

Priče smo veliki borbi za gospodarsko neodvisnost Jugoslavije. Tako kot vedno jo bomo dobili združeni.

Naj živi in se razvija Titova svobodna samoupravna in neuvrščena Socialistična federativna republika Jugoslavija!

BOG IN ZGODOVINA

Bog je umrl v svoji monoteistični, deistični, panteistični obliki, nič več ni vsemočna prasila ne najsvetejša skrivnost, ni stvarnik sebe ali stvarstva v presežnikih, vendar še zmerom obstaja kot zgubljena eksistenca religije. Če je bilo božanstvo nakopičeno v osebnih razmerjih do tukajšnjega sveta in če je imel L. Feuerbach idejo boga za dokaz ali pričevanje človeškega srca, če se je samorazkritje božanstvenosti razodevalo po tem, da živi bog od čudežev, je moral ta mrtev bog, a še zmerom bog, obstajati v misli in prirodi; kdor računa praktično na boga, mora pozabiti na teorijo prirodoslovja. Ateizem Alberta Camusa (Mit o Sifizu, Tujec ...) predstavlja prav zato eksistenčni humanizem. V nasprotju s tem krščanstvo svojega monoteističnega, a trojnega boga ne dokazuje, marveč ga postulira, ga predpostavlja, prav tako kot postuli- ra tudi brezbožništvo. Ali drugače: kristjani imajo navadno milost verjeti, posvečeno milost biti v obredu, s čimer verjamejo, da ne bi verjeli, — verjamejo, da se z vero odkupujejo grehov, toda obenem so krivi že kot človeške eksistence. Te grešne eksistence tedaj verjamejo zato, da bi bile odrešene po Odrješniku ali po Absolutu (obsolvo—razrešim, odvežem, oprostim, osvobodim), čeprav ne kažejo nič odrešujočega, niso videti osvobodjene ne svobodne, so skratka zamerljive, so privezane na nesvobodo. Bolj ko je živa vera, bolj je mrtev bog: ni mogoče odrešiti Odrješnika.

Spoznavnost boga je drugo področje skrivnostnih vprašanj za slehernega kristjana, saj ni vseeno, kje, kdaj, kakó in čemu se je razodel bog, da bi pobožanstvil človeka. To pa je vprašanje zgodovine. Bog se je predstavil človeku osebno, razkril se mu je kot človeku podoben lik in kot stvarnik človeka, ki še ni poznal Darwinovega opičjaka, še več, človeku se je bil razodel kot razviti besednik.

Kasneje je božja podoba Odrješnika docela ustrezala človeški podobi oziroma vlogi Judov v času Rimskega imperija. Toda bog se je bil kot človek napovedal že prej: »Bog je rekel: 'Naredimo človeka po svoji podobi, nam sličnega; naj gospoduje ribam morja in pticam neba, živini in vsem zverem zemlje in vsej laznini, ki lazi po zemlji!' In Bog je ustvaril človeka po svoji podobi, po božji podobi ga je ustvaril, moža in ženo ju je ustvaril ... Zgodilo se je tako. Bog je videl vse, kar je naredil, in glej, bilo je prav dobro. In bil je večer in bilo je jutro, šesti dan.» (Sveto pismo Stare in nove zaveze, Ekumenska izdaja 1975 Ljubljana, I. ZACETKI SVETA IN CLOVEŠTVA, 1. Stvarjenje in prvi greh, Prvo poročilo o stvarjenju, 12. str. izdala in založila Britanska biblična družba). Kot je videti, se bog izraza kot Bog v pluralis maiestatis, kot Gospod, ki je ob koncu tedna dobrodu napravil človeka po svoji podobi in šel potem počivat. Vendar ta Bog v zgodovini ni nikar počival, saj se Sveto pismo ne konča s počitkom in nedeljo. Milost božjega samorazkritja je se pokazala v prav dobro opravljenem delu, ki predstavlja boga kot lončarja in posodo obenem. Ne bo odveč, če navedemo k temu Voltaira, da je Bog ustvaril človeka, ta pa Mu je vrnil z isto mero!

Bog kristjanov ni le dvojen — po božji podobi ga je ustvaril, moža in ženo ju je ustvaril —, ampak je tudi trojed. Trojednost tega Boga se navezuje na odrešitev, se obrača k Absolutu s krščansko ljubeznijo, čeprav tu ne moremo govoriti o Heglovih triadah. Večni ljubljani bog kristjanov kaže predvsem na rodniško božje razmerje: vsemočni zaščitnik in varstvenik, sveti bog oče u posebljena očetova volja, otrok Kristus, ki je božanski sin med sinovi u vitalnost obeh, sveti duh. Bog ni tedaj le bog zase, ampak je šele bog po čudežu, da bi bili deležni njegove »navzočnosti« tudi drugi: »... Vsem pa, kateri so ga sprejeli, je dal pravico, da postanejo božji otroci; njim, ki vanj verujejo, ki se niso rodili iz krvi, ne iz poželenja mesa, ne iz volje moža, ampak iz Boga ... Boga ni nikoli nihče videl; edinorojeni Sin, ki je v Očetovem naročju, on je povedal« (prav tam, JANEŽOV EVANGELIJ, Predgovor, 1147-1148. str.). Seveda pa krščanski bog ni »navzoč« kot rojen iz krvi, marveč pomeni le besedo. Božje razodetje je zmerom samo in samo čudežno razodetje, je zmerom le alter-ego ubogih eksistenc. Kristjan ne veruje, da se je bog le razodel in da se mu kaže po čudežih, marveč tudi verjame, da se je bil učlovečil. Zato verjame v boga kot v skrivnost, ki je mogoča

le s križanjem oziroma razpelom ali zveličanim krucifiksom. Ali išče krščanski bog kakšne zgodovinske, človeške odločitve?

Zveličavnost poslednjih reči, v katere verjame kristjan, je povezana z reformistično teologijo, izhaja pa največ iz Lutrovih in kalvinističnih posegov, ki razumejo časovno tuint, od verske vzgoje do poslednje sodbe, na način vnaprejšnje določnosti, predestinacije. Takšna vnaprejšnja usoda ljudi, določena po bogu, pa nujno postavlja obenem predeterminizem, se pravi vnaprejšnjo postavljenost človeške volje pod oblastjo vsemočne božje volje, v bistvu pa nasprotje med božjim delovanjem in svobodno voljo, npr: »... Mislim namreč, da se trpljenje sedanjega časa ne da primerjati s slavo, ki se bo razodela nad nami. Kajti stvarstvo željno pričakuje razodetja božjih sinov. Stvarstvo je bilo namreč podvrženo ničevosti, ne iz svoje volje, ampak zaradi tistega, ki ga je podvrnil, v upanju, da se bo tudi stvarstvo samo iz suženjstva pokvarjenosti rešilo v svobodo poveljanih božjih otrok.« (prav tam, Rimljanom, Božji otroci po Duhu, 1212. str.) ali »Če je pa Bog, hotec prikazati jezo in razodeti svojo mogočnost, prenašal z veliko potrpljivostjo posode jeze, pripravljene za pogubo, da bi hkrati razodel bogastvo svoje slave nasproti posodam usmiljenja, ki jih je naprej pripravil za poveljanje?« (prav tam, Rimljanom, Pri Bogu ni krivice, 1213. str.) Krščanski bog se povečuje skozi vso versko zgodovino s predestiniranimi odločitvami, v čemer nahajamo še dandanes distanco med (neo)tomizmom in molinizmom. Zgodovina stvarstva je po predestinaciji dojeta kot tisto božje delovanje, ki si je podrglo »božje otroke«, pri čemer ne smemo pozabiti, da brezbožnim brezvercem takšna zgodovinska smotnost pomeni le osnovno človeško tujost, ker naposled ateist ne prizna

ne križa ne hudiča. Ali določneje:

»... Izhajali so iz dejanske religije in prave teologije. Kaj je religiozna zavest, religiozna predstava, je bilo v nadaljnjem poteku različno opredeljeno. Napredek je bil v tem, da so baje gospodujoče metafizične, politične, pravne, moralne in druge tudi subsumirali sferi religioznih ali teoloških predstav; prav tako, politično, pravno, moralno zavest za religiozno ali teološko zavest in političnega, pravnega, moralnega človeka, v zadnji instanci 'Človeka' razglasili za religioznega. Gospodstvo religije je bilo predpostavljeno ... Poznamo le eno samo znanost, znanost zgodovine. Zgodovino je mogoče opazovati z dveh strani, razdeliti na zgodovino narave in zgodovino ljudi. Obeh strani pa ne gre ločevati: kar obstoje ljudje, se zgodovina narave in zgodovina ljudi medsebojno pogojujeta.« (Karl Marx-Friedrich Engels, Izbrana dela v petih zvezkih, II. zvezek, Karl Marx-Friedrich Engels, nemška ideologija, Kritika najnovejše nemške filozofije v njenih reprezentantih Feuerbachu, B. Bauerju in Stirnerju in nemškega socializma v njegovih raznih prerokih, I. Feuerbach, A. Ideologija sploh, posebno nemška, 15., 16., 17. str., prevedla Marica Dekleva-Modic, CZ v Ljubljani 1976). Kolikor je verstvo dandanes anahronistično in kolikor ni niti zgodovina narave niti zgodovina ljudi, kolikor se verstvo, ne le po bogoslužju svojih kultov in po obredništvu, vendarle kaže kot »božja ideologija«, postaja vse bolj in bolj ideološko malikovalstvo nadzgodovine, nad-prirode in nad-človeštva oziroma Gospoda samega.

Gospodstvo religije je gospodstvo mrtvega boga. Kolikor je to gospodstvo institucija, kje prehaja še zmerom v državno oblast in z njo, kakšna je veroučiteljska ideologija, verska vzgoja v neposrednih družbenih razmerah?

V. G.

CERKEV V ZGODOVINI — SOCIALIZEM

Med nasprotji, ki se jim je krščanstvo zoperstavljalo v svojem razvoju, še posebej ob nastanku kapitalistične družbe, so bile marksistične misli — komunizem, njegov marksistični razvoj in pogojenost. Skozi stoletja je cerkev odigrala različno vlogo, se prilagajala vladajočemu razredu in iskala v njem svoje bistvo.

Krščanstvo kot religija je nastala v starem Rimu, v času razpadanja nekoč mogočnega države, ki je obsegala vso današnjo Italijo, del Francije, Turčijo, Palestino ...

V razlastitvi kmetov je tičal propad rimskega imperija, kajti množica kmetov je prihrumela v mesto, kjer ni bilo zaslужka, saj so vsa ročna dela opravljali sužnji. Tako se je formiral proletariat, ki niti ni mogel svoje delovne sile prodajati, saj nihče ni potreboval njegovega dela.

Občasna dobrodelnost bogatinov ni bila izhod iz pošastnih družbenih razmer. Nesrečnikom so ponudili rešitev v nebesih. Samo tu so se našli oporo, oznanjali so brezlastniško družbo, komunizem. Torej bogatini naj delijo, to je a priori, s katerim je religija branila revščino. Vendar pa to niso bile tiste zahteve, ki jih je v tem stoletju postavljala delavski razred.

Ob nastanku religije se ni pojavila zahteva po proizvodjalnih sredstvih, oblasti nad njimi, temveč samo zahteva po miloščini vladajočih. V celoti je reprodukcijo opravljal suženj, na njegovih plečih je prav tako rastle miloščina. Ti krščanski komunisti se torej niso spraševali, od kod bogastvo, terjali so samo od bogatinov, da izročijo bogastvo v last skupnosti. To skupno lastnino pa naj si bratsko dele in v enakosti žive od tega bratstva. Tako so tudi prve občine živele: »Vsak kristjan je po bratski zvezi imel pravico do imetja vseh udov vse občine in je v stiski lahko terjal, naj mu premožni udje izroče toliko od svojega premoženja, kolikor mu je bilo v njegovih stiski potrebno. Sleherni kristjan je lahko uporabljal imetje svojih bratov, in kristjani, ki so kaj imeli, niso svojim potrebnim bratom mogli odrekati uporabe teh dobrin.« (Jakob Leonhard Vogel, Altertü-

mer der ersten und ältesten Christen, Hamburg 1780, str. 47. sl.)

Takšen komunizem porabe gotovih produktov, ki ni temeljil na komunizmu dela, pa ni izboljšal kratkarnega družbenega položaja, prav tako ni odpravil neenakosti med ljudmi, temveč jih je zaslepil. Produkcijnska sredstva so še naprej ostajala v rokah peščice, zato pa je ljudstvo, oropano sredstev za življenje, dobivalo le po milosti bogatinov. Ta enakost je bila samo začasni privid, zaradi nedela pa je rodila prejkoslej propad, kajti tu se ni postavljalo vprašanje, kaj potem, ko se bo bogastvo podelilo? V socializmu takšna predstava zbledi, kajti ta ne terja miloščine, temveč išče protislovja oz. pogoj razrednosti, to je lastnino nad proizvodjalnimi sredstvi.

Razvoj religije pa je kaj kmalu po nastanku in prvotni enakosti pripadnikov občine prehalj v neenakost, kajti samo še revni kristjani so v svoji občini imeli skupne obrede, bogatejši pa se teh obredov niso udeleževali. Za boj so ostale le še ognjevitve besede, ideja pa se je počasi razblinjala; se zanikala in umikala za kulise, kot nadomestek pa zopet ponujala staro razredno družbo. V brezupju, da bi se lahko kakoli spremenilo, je počasi zamrla tudi sama ideja o komunizmu. Število vernikov se je povečevalo, občine so postajale vse večje in bogatejše, opravljanje skupnih zadev občine in obredov je naraslo toliko, da se je posameznik popolnoma predal zasebnemu poklicu; izločil se je sloj cerkvenih funkcionarjev — duhovščina, ki je bila kasta zase. V povezovanju občin se je sloj duhovščine povečeval, znotraj njega se je ustvarila hierarhija. Poleg neenakosti med bogatimi in revnimi je nastala še nova neenakost med duhovščino in ljudstvom.

Združevanje občin ni pomenilo združevanja ljudstva, temveč duhovščine. Prav tako se je spremenilo ekonomsko razmerje med ljudstvom in duhovščino. Prejšnje čase se je vse, kar so bogati udje cerkve darovali skupnosti, razdeljilo med siromašno ljudstvo, pozneje pa so vedno večji del namenjali za plačevanje duhovščine in kritje cerkvenih potreb. Tako niso več zadoščale podzemne katacombe, gradili so cerkve, čedalje lepše in mogočnejše, to pa je tudi povzročilo, da je bil sklad za ubožne vse manjši.

Sčasoma je duhovščina delila ubožcem le še miloščino. S propadom sužnjelastništva je zemlja postala orodje tlačanov, ki so lahko preživljali poleg sebe tudi fevdalno gospodo. Kaj kmalu je tudi cerkev zahtevala svoj delež v obliki desetine, ki je postala šiba božja za uboge kmetiče, ki jih je izmозgavala tlaka. Z desetino je bila obremenjena vsaka ped zemlje, vsako posestvo, in tlačan jo je moral odgarati za cerkvenega gospoda v potu svojega obraza.

Cerkev je poleg desetine in drugih dajatev, plačil, v tem času dobivala velikanka darila in volila pobožnih bogatinov kot tudi razuzdancev, ki so se ob smrtni uri z bogatimi volili hoteli cerkvi odkupiti za svoje grešno življenje. Tako je dobivala v dar ali dedovala vasi s tlačani rente in druge najrazličnejše služnosti, ki so spdale k zemlji. Vedno bolj se je od-tujevala svojemu prvotnemu bistvu — kolektivni lastnini in delitvi gotovih produktov med reveže, še več, začela je oznanjati, da vse cerkveno bogastvo ni lastnina skupnosti vernikov, temveč privatna lastnina duhovščine. Duhovniške funkcije so bile potemtakem najboljša pot do velikih dohodkov in velikega blaginje. Vsak duhovnik je lahko obilno poskrbel za svoje potomce in sorodnike.

Takšna delitev bogastva pa je povzročila, da je le-to začelo hitro kopneti, znatno se je zmanjševalo cerkveno imetje. V strahu, da ne bi skopnelo, so papeži v 11. stoletju zapovedali duhovščini celibat, to je brezženstvo, da bi preprečili dedovanje in drobljenje cerkvene posesti. Tako se je cerkev s spremembo duhovne filozofije ohranila kot stan, ki je skupaj s fevdalnim plemstvom vladal ubogemu ljudstvu. Kako tudi ne, saj je plemstvo držalo tlačane v pokorščini, da so le ti brez godrnjanja in upiranja vdano prenašali bedo in ponižanje. V hierarhiji, v razmerju med cer-

kvijo in ljudstvom je izviralo popolno nasprotje izvoru religije, ki je nastala kot orožje boja proti neenakosti. Zdaj je zdavnaj opustila svoj boj in se obrnila k privatni lastnini, si jo prisvojila s pomočjo vladajočega razreda, skupaj z njim uživala v sadovih, izžetih na plečih tlačanstva.

S pojavom kapitalizma ob koncu 18. stoletja, ko je meščanstvo pomotlo s tlako in ko je prišel kapitalizem na oblast, je cerkev zamenjala samo svojo obleko in se znovič povezala z vladajočim razredom. Seveda so se časi spremenili, duhovščina ni imela tolikšne posesti, pač pa si je nagrabila bogastvo s špekulacijami in izkoriščanjem meznega dela. Postala je industrijski in finančni kapitalist.

Če je cerkev nastopila ob razpadu rimske države kot začasni rešitelj oziroma vsaj blažitelj bede z evangelijem o komunizmu, o skupni lastnini, bratstvu in enakosti, ga je zdaj pustila na cedilu. Tako tudi samostani z razvojem trgovine niso več delili svojih viškov revežem, kajti vse so lahko prodali.

Stisko so izrabili tako, da so tudi samostani postali brlogi kapitalističnega izkoriščanja v njegovi najstrahotnejši podobi izkoriščanja ženskega in otroškega dela. Znani so primeri, ko so deset, dvanajstletna dekletca opravljala po ves dan najtežja dela, tako da so bila ob zdravje in vid. Kljub temu da ni bilo več obvezne desetine je cerkev s svojo ideologijo od vsega začetka kapitalizma odirala proletarca za razna plačila in storitve.

Ta protislovja so prerasla vse meje, delavski razred se je formiral kot razred za sebe. Vse bolj je spoznaval korenine izkoriščanja in tisto, česar apostoli krščanstva niso mogli uveljaviti, kajti ni komunizma brez končnih produktov brez dela, je uveljavil delavski razred v oktobrski revoluciji. Tu se duhovščina ni pridružila, nasprotno, še naprej je prigovarjala delavcem, naj potrpežljivo prenašajo svojo usodo, se pravi, da se potrpežljivo dajo izkoriščati kapitalistom.

Duhovščina še naprej grmi zoper socialiste in preprečuje

delavcem, da se puntajo proti oblastem, naj potrpežljivo prenašajo, da jih tlačí vlada, ki mori brezbrambne ljudi, češ, saj bojo v onstranstvu živeeli pravično.

Delavski razred s tem življenjem ni bil zadovoljen, kar je najprej pokazal v oktobrski revoluciji in pozneje v številnih revolucionarnih vrenjih. Spoznal je, da je zmožen prevzeti oblast, formirati družbo, v kateri ne bo komunizem predstavljal porabniško skupnost brezdelnih beračev, katerim bogati dele, temveč skupnost poštenega in pravičnega uživanja sadov dela. Nič več ni za njih socializem to, da bi bogati delili z ubožci, temveč odprava tega razločka med njimi ter vpeljevanje enake delovne obveznosti za vse, ki so sposobni.

V času največjih zločinov je cerkev v veliki meri sodelovala s fašizmom in nacizmom, ga bodrila s svojimi pridigami, češ da je to rešitev pred komunizmom. To pa so tudi tragedije, ki jih ljudstvo še danes ni pozabilo. Tam, kjer vlada še kapitalizem, cerkev še naprej nastopa s strogimi pridigami proti komunizmu, tam kjer je zavladal socializem, pa se vedno bolj umika in skriva svoje volčje zobe pod ovčjo kožo in navzven kaže podobo njegovega prijatelja. Ustanavlja krščanske sindikate, jih uči ponižnosti ter jih odvrača od revolucionarnega bista. Vse bolj pa spoznava nevarnost poraza, zato se je umaknila za kulise, ni pa izginila s prizorišča boja za oblast. V svoji preobleki je prevzela paletu socialnih pravic, kajti spoznala je, da socializem ne jemlje nikomer vere in se ne bojuje proti religiji.

Socializem za vsakogar terja popolno svobodo vesti, spoštovanje sleherne veroizpovedi in slehernega prepričanja, vendar pa ne dovoljuje, da bi duhovniki zlorabljali prižnice za sredstvo političnega boja proti delavskemu razredu.

Cerkev se mora zavedati, da lahko išče v veri samo vero in ne politično oblast.

P. I.

Literatura: ROSA LUXEMBURG

ŠTUDENTSKI SERVIS

Študentski servis postaja vedno pomembnejši finančni vir študentov. To dokazuje tudi podatek, da se je fizični obseg ponudbe del v prvih devetih mesecih letošnjega leta povečal v primerjavi z enakim obdobjem preteklega leta za 37 %, v Celju pa celo za 78 %. Kljub tolikšnemu večjemu številu del pa je povpraševanje študentov še vedno večje, kot pa so možnosti za delo. Se posebej velja to za počitniške mesece.

DELO POD PULTOM

O delu pod pultom se vedno veliko govori, ni pa nikakršnih dokazov. Mnogi študenti si delo najdejo sami (veliko tudi z različnimi zvezami in zvezicami), na študentski servis pridejo samo po napotnico, kar pa je tistim, ki čakajo na delo včasih sumljivo.

ZASLUŽKARSTVO ŠTUDENTOV

Ena izmed pripomb nekaterih udeležencev okrogle mize je bila, da se že skoraj vsak drugi študent vozi z avtom (in to ne s fičkom). V preteklem letu je bil največji zaslužek študenta, ki je delal prek študentskega servisa, 150 tisoč ali približno 12 tisoč na mesec. Od 6300 članov študentskega servisa jih je v letu 1980 66 zaslužilo več kot 80 tisoč. O bogatstvu študentov prek študentskega servisa torej ne moremo govoriti. Seveda pa se lahko vprašamo, kako je lahko teh 66 študentov zraven dela še redno študiralo. Verjetno gre tukaj predvsem za absolvente ali celo takšne, ki sploh niso več člani študentskega servisa — ker so izgubili status študenta — delajo pa z napotnico, ki je na ime kakšnega kolega. Morda bi veljalo bolj razmisliti o ideji, da se študentom, ki so v enem letu prekoračili določen znesek, ne dovoli več delati. Postavlja pa se vprašanje preverjanja, kar bi terjalo veliko dodatnega dela. Pa še en predlog je padel na okrogli mizi, da bi naj preverjali, kako študenti, ki precej delajo, opravljajo študijske obveznosti. Ob tem pozabljajo, da veliko študentov delajo iz eksistenčne nuje, o čemer priča tudi veliko opravljenih del v izpitnih mesecih. K temu precej pripomorejo velikokrat pozno poslani stipendije, še posebej ob začetku študijskega leta. Verjetno bi bilo treba najprej poskrbeti, da prek študentskega servisa ne bi delali predvsem študenti, ki so zaradi eksistence v to prisiljeni, šele takrat bi lahko govorili o kakšni diferenciaciji med tistimi, ki bolj uspešno, in tistimi, ki manj uspešno študirajo.

(NE)OBVEZNE PRAKSE PREK SERVISA

Kakšne so možnosti, da bi vsi študenti, ki opravljajo obvezno ali

neobvezno prakso, bili člani študentskega servisa in bi bili za ta dela nagrajeni po tarifah, ki jih določa pravilnik o cenah študentskega servisa. V delovnih organizacijah pravijo, da možnosti ni, saj bi bilo delo takšnih študentov ali dijakov, ki opravljajo obvezno prakso, zelo težko finančno ovrednotiti. Seveda pa je tukaj še veliko drugih vzrokov, o katerih pa delovne organizacije modro molčijo. Predvsem zaslužkarstvo. Nekomu, ki je na obvezni praksi, lahko izplačajo tudi do trikrat manjši znesek, kot pa bi morali za enako delo plačati študentu, ki dela prek študentskega servisa. Obvezna, predvsem pa neobvezna praksa študentov ali dijakov pomeni v precejšnji večini primer najhujšega kapitalističnega eksploatiranja delovne sile. Primer: Dijakinja ekonomske srednje šole dobi za mesec neobvezne ali obvezne prakse v kakšni pisarni približno 3.000 do 4.000 dinarjev. Če pa ta ista dijakinja dela prek študentskega servisa, dobi za enako delo približno 9.000 dinarjev na mesec. Razlika ni majhna, še posebej v večjih organizacijah združenega dela, kjer je vsako leto na praksi tudi po 200 ali še več dijakov in študentov. Čeprav veliko govorimo o nagrajevanju po delu, mnogim dijakom že ob njihovem prvem stiku z delovno organizacijo pokažemo na praktičnem primeru, kako se po delu NE nagrajuje. Samo upamo lahko, da ti dijaki teh izkušenj o nenagrajevanju po delu kasneje ne bodo prenesli v prakso.

SODELOVANJE Z DRUŽBENOPOLITIČNIMI ORGANIZACIJAMI

Z republiško konferenco ZSMS študentski servis zelo dobro sodeluje, saj mu je tudi v preteklem obdobju pomagala z nekaterimi nasveti in posredovanji. Prav tako dobro je sodelovanje z občinsko konferenco ZSMS Rotovž. Zelo slabo pa študentski servis sodeluje z univerzitetno konferenco ZSMS. Sicer ni nobenih problemov, vendar pa bi morala univerzitetna konferenca kot ena izmed ustanoviteljev mnogo tvornejše sodelovati pri delu in politiki študentskega servisa. Prav tako nima univerzitetna konferenca nobenega vpliva na politiko, ki jo vodi študentski servis, kljub temu da je za študente študentski servis zelo velikega pomena. Trenutno veže univerzitetno konferenco s študentskim servisom predvsem dotacija, ki jo univerzitetna organizacija dobi vsako leto za svoje delo.

ODLOČANJE ŠTUDENTOV

Eden od osnovnih problemov na servisu je premajhna povezanost s člani. Povezanost med študentsko delegacijo v svetu ser-

ne in za njihove potrebe izdelajo izobraževalne programe, jih izvajajo in kontinuirno spremljajo uspešnost udeležencev.

V obliki DPI bi morali vključevati vse kategorije delovnih ljudi, ne le člane ZK ali kandidate, ker še mogoče stoji ob strani in s svojo pasivnostjo ali konformizmom in apolitičnostjo resno zavirajo družbeni razvoj in razvijanje socialističnih družbenih odnosov.

V sedanjih razmerah organizatorji običajno obravnavajo udeležence kot ljudi, ki so se prvič srečali z družbenopolitičnim izobraževanjem, kar lahko izzove nezainteresiranost ali celo odpor do raznih oblik DPI in IPU; to je tudi posledica premalo načrtnega, neuskajajenega in kontinuirnega spremljanja DPI.

Evidenca kot oblika spremljanja uspešnosti udeležencev zajema osnovne podatke (porabe za razne statistične obdelave), kot so: ime in priimek, OZD oz. TOZD, formalna izobrazba, rojstni podatki, kraj bivanja, samoupravne funkcije ipd., s pomočjo katerih lahko oblikujemo izobraževalne skupine, in predstavljamo osnovno metodo spremljanja uspešnosti udeležencev. Evidenco vodi nosilec izobraževalnih potreb in lahko preverja udeležbo. Vendar pa za ugotavljanje kvalitete dela posameznika to — statistično spremljanje — nima vrednosti, če ga ne dopolnjujemo in kompletiramo z drugimi metodami spremljanja.

To pa omogočajo izobraževalni dosjeji (izobraževalne biografije), ki vsebujejo podatke o dosedanjem celotnem izobraževanju posameznika, tako formalnem kot neformalnem, ki dajejo neko zaokroženo podobo o vzgojnoizobraževalnem liku udeleženca. Dosje nam pokaže tudi globlji vpogled v osebnost-

4. člen

Cena delovne ure sestoji iz neto študentskega honorarja in nanjo servis pribije 10 % manipulativnih stroškov, ki jih je dolžan plačati naročnik na podlagi opravljenega dela.

Vse navedene cene v tem pravilniku so v neto znesku; v teh cenah niso zajeti morebitni materialni stroški (potni stroški in druga nadomestila, potrebni material in orodje za opravljanje dela), ki jih je dolžna organizacija obračunati in izplačati samostojno.

Najnižja urna postavka za delo študentov, določena s tem pravilnikom, je 53 din neto.

I. SKUPINA — TEŽKA FIZIČNA DELA

Urna postavka za to skupino del in nalog je najmanj 68 din.

Dela, ki se obračunavajo po teh urnih postavkah, so:

1. nakladanja — razkladanja vseh vrsta materiala,
 2. delo v skladišču,
 3. selitev,
 4. montaža — demontaža,
 5. izkopavanja zemljišča,
 6. konzervacija vozil,
 7. čiščenje vozil,
 8. spravljanje premoga, drv, oljnih sodov
- in še vsa druga težka fizična dela, ki so okvalificirana kot taka.

II. SKUPINA — LAŽJA FIZIČNA DELA + POMOŽNE SLUŽBE

Urna postavka za to skupino je najmanj 60 din.

Dela, ki se obračunavajo po zgoraj navedenih tarifah, so:

1. pakiranje,
2. vsa čiščenja pisarn oziroma prostorov,
3. delo v ekspeditu,
4. spremljevalec šoferja — ne razkladalec,
5. vratar, čuvaj, informator,
6. garderober,
7. delo za blagajno,
8. zlaganje materiala,
9. kurir,
10. pomoč pri inventuri,
11. telefonist,
12. inkasant,
13. raznašanje časopisov,
14. šofer,
15. razna ročna dela (lepljenje, obdelava folij, poliranje, kjer se zahteva ročna spretnost, to je določena ročna spretnost).

III. SKUPINA, KJER SE ZAHTEVA STROKOVNA IZOBRAZBA OZIROMA NIŽJI LETNIK FAKULTETE

Za to skupino je predvidena najnižja urna postavka 60 din.

Dela, ki se obračunavajo po teh navedenih cenah, so:

1. vzgojitelj,
2. medicinska sestra,
3. laborant,
4. razna dela v računovodstvu, bolj ali manj samostojna,
5. dela z znanjem strojepisja — tajniška opravila,
6. varuška,
7. trener — vaditelj,
8. napovedovalec,
9. dežurstva
10. delo pri linicah,
11. programiranje — pomoč,
12. operaterska dela — pomoč,
13. pomoč pri statističnih opravilih,
14. prodajalec,
15. tuširanje, retuširanje.

IV. SKUPINA, KI ZAHTEVA ZA DELO ŠTUDENTA VIŠJEGA LETNIKA FAKULTETE OZIROMA ABSOLVENTA

Za to skupino je predvidena najnižja urna postavka od 68 din navzgor.

Dela, ki so kvalificirana v tej skupini, so:

1. delo hostese, gostiteljice,
2. delo stewardese,
3. samostojno risanje načrtov,
4. turistični vodič,
5. lektoriranje,
6. pisanje reportaž,
7. delo potapljačev,
8. demonstratorji,
9. aranžerska dela,
10. računске analize,
11. tehnično sodelovanje pri raziskovalnih nalogah,
12. arheološka izkopavanja,
13. poučevanje po šolah: osnovna šola od 75 din navzgor srednja šola od 87 din navzgor

V. SKUPINA — INŠTRUKCIJE

Ura inštrukcij traja 45 minut. Cena urne postavke se giblje za:

1. osemletko	87 din
2. srednje šole	100 din
3. višje šole	
4. fakultete	125 din

VI. SKUPINA — PREVAJANJE

1. normalen tekst	od 187 din naprej
2. strokovni tekst	od 250 din naprej

Cena za eno delovno uro študenta-člana servisa se oblikuje na osnovi zahtevnosti del in nalog, ki jih opravlja.

ZA VEČJO UČINKOVITOST IDEJNOPOLITIČNEGA USPOSABLJANJA (II)

no strukturo, skozi kvalitativne podatke, ki se nanašajo na njegovo vedenje in ravnanje, odnos do izobraževalnih nalog, družbenopolitično znanje in izkušnje, prikaže njegova stališča, aktivnost v raznih izobraževalnih oblikah, samostojnost in kritičnost, sposobnost diskutiranja ipd. Za sprotno vodenje dosjejev pa bi morala skrbeti kadrovska služba.

Nosilec izobraževalnih potreb (npr.: OZD) bi moral poslati organizatorjem DPI ustrezne podatke, ne le seznam udeležencev, pred začetkom izobraževalnega procesa in ga izpo-

polnjenega vrniti z dokumentiranimi novimi podatki. Za svoje potrebe pa bi za posamezne OZD morali voditi institucionalni organizatorji še svoje dosjeje.

Glede na pomembnost družbenih ciljev in za dvig kvalitete družbenopolitičnega izobraževanja in na velika sredstva, ki se izločajo v ta namen, bi morali biti za tak pristop in njegovo možno realizacijo zainteresirani vsi odgovorni dejavniki OZD, DPO in organizatorji.

Dosedanja praksa DPI in IPU kaže naslednje:

1. Spremljanje uspešnosti udeležencev DPI ni sistemati-

visa in bazo je zelo slaba. Delegati v svetu servisa zastopajo predvsem svoje lastno mnenje, saj večina s svojo bazo sploh nima nobenega stika. Ob tem se postavlja vprašanje, kako naj delegati sploh najdejo stik z bazo (če jih je ta baza izvolila, potem jim seveda morajo odgovorjati za svoje odločitve). Poskus, da bi to uredili prek šol, ni uspel. Potrebno bo najti novo, uspešnejšo obliko prenašanja interesov, če nočemo, da bi o vsem odločali le delavci servisa. Se slabša povezanost je z dijaki, ki prav tako tvorijo precejšen del članov študentskega servisa.

ŠTUDENTI ZASLUŽIJO VEČ KOT REDNO ZAPOSLENI DELAVCI

Ta očitek so sprožili v nekaterih delovnih organizacijah. Povsem res je, da lahko študent na določenem delovnem mestu (na primer strojepiska) zasluži več kot pa redno zaposlen delavec na istem delovnem mestu. Višji zaslužek pa je le navidezen. Redno zaposleni delavec dobi poleg rednega osebnega dohodka tudi vsako leto regres, poleg tega se mu delovna doba šteje v pokojninska leta. Pa še ena velika razlika je. Če redno zaposleni delavec zboli, dobi plačano bolniško, študent, ki dela prek študentskega servisa, pa te bolniške ne dobi, ko zboli, avtomatično preneha z delom. Tako lahko ugotovimo, da dobita tako študent kot redno zaposleni delavec za enako delo približno enako plačilo, kar pa je tudi prav, saj sta oba nagrajena po delu.

DOHODEK ŠTUDENTSKEGA SERVISA

S svojim (uspešnim) poslovanjem ustvari študentski servis vsako leto tudi določen ostanek dohodka, ki izvirja iz tistih 10 %, ki jih študentski servis dobi od delovne organizacije za posredovanje dela med študentom in delovno organizacijo. K ustvarjanju tega dohodka pripomorejo tudi študenti s svojim delom. Na delitev tega dohodka pa imajo študenti oziroma dijaki zelo majhen vpliv. Na vsak način bi se moral ta denar vračati študentom, za čemer tudi težijo delavci študentskega servisa. Vprašanje pa je, katera je tista prava oblika. Je to prirejanje koncertov, dotiranje športnih društev, dotiranje mladinske organizacije, prirejanje raznih tečajev ali izgradnja enotne

čno in načrtno in med dejavniki ni ustrezne komunikacije za dober pretok informacij; delo je neuskajajeno. Glede na to, da dejavniki nimajo tako z vsebinske kot metodološke plati jasno zastavljenih ciljev spremljanja, ni možno zagotoviti kontinuitete razvijanja praktičnih in teoretičnih sposobnosti ljudi za konkretno družbenopolitično dejavnost.

2. DPI poteka v raznovrstnih oblikah in na različnih nivojih, vendar se vsebine prevečkrat ponavljajo, in sicer zato, ker udeležence tretiramo kot člane neke formalne skupine, premalo pa upoštevamo konkretno ljudi v konkretni delovni sredini s specifično problematiko. Konkretnih problemov ljudi v praksi nihče ne spremlja in preučuje; programi tako niso dovolj blizu konkretnih praks ljudi.

3. Neustrezno zastavljena organizacija izobraževanja odseva nezainteresiranost dela udeležencev in neučinkovitost. To se kaže tudi po prisotnosti udeležbe in aktivnosti udeležencev v fazi izvajanja izobraževalnega procesa. Tak pristop nam onemogoča spoznati, kar je dejansko pridobljenega za prenos v družbenopolitično prakso.

4. Sedanja praksa DPI ne raziskuje in ne preučuje uspešnosti udeležencev ter se omejuje na evidentiranje, ki pa ne more biti dobra osnova za spremljanje in izboljšanje na področju družbenopolitičnega izobraževanja.

Kako izboljšati sedanje stanje?

Vsi dejavniki DPI bi morali spremeniti pristop k celovitemu sistemu družbenega izobraževanja, se medsebojno dogovoriti za konkretne naloge in faze

skriptarnice. Seveda pa bi naj od tega denarja imeli korist predvsem člani študentskega servisa.

Ena od večkrat omenjenih možnosti je ta, da bi naj študentski servis s svojim ostankom dohodka pokrtil delo izob študentskih domov, kot je to primer v Ljubljani. Verjetno bi se dalo razmišljati o tej rešitvi, da bi študentski servis pokrtil le tisti odstotek izgube, kolikor študentov, stanovalcev dela prek servisa — približno 20 %.

OBLIKOVANJE CEN

Na študentskem servisu so vsa dela, ki grejo prek njega, ovrednotena v pravilniku o cenah. Pod to ceno, ki je določena za določeno delo, študent ne more in ne sme delati. Nekateri delovne organizacije so poskusile izkoristiti večjo ponudbo študentov in doseči nižjo ceno. Študent, ki dela za nižjo ceno, kot je določena v pravilniku o cenah, ne more več delati prek študentskega servisa, prav tako študentski servis prekine stike s takšno delovno organizacijo. Seveda pa cena, ki jo določita študentski servis in delovna organizacija, še ni dokončna. Ta cena je samo okvirna, o dokončni ceni pa bi se naj študent dogovoril sam z delovno organizacijo. Ta cena je lahko višja od tiste v pravilniku, nikakor pa ne sme biti nižja.

DODATNA DEJAVNOST ŠTUDENTSKEGA SERVISA

Poleg sredstev, ki jih študentski servis da vsako leto univerzitetni konferenci za občudstvske dejavnosti, še dodatno financira razne kulturne, športne in druge prireditve, katerih organizator je v večini primerov prav študentski servis. Za člane pripravljajo tudi razne tečaje smučanja, plavanja, tenisa... Verjetno je študentski servis tudi edini servis v Jugoslaviji, ki organizira multimedialne večere v sodelovanju z jazzovsko sekcijo. Da ne bo pomote, nič nimamo proti temu, da se študentski servis ukvarja tudi z občudstvske dejavnosti. Je pa zelo žalostno, da je študentski servis edini, ki se na mariborskem univerzitetnem področju s tem ukvarja, in to veliko več kot vse komisijepriuniverzitetnikonferenci skupaj. S tem pravzaprav zapolnjuje prazen prostor, ki je v Mariboru na tem področju. Seveda pa te dejavnosti nikakor ne bodo smele postati prioritete.

Ob tem še ena zanimivost. Za stanovalce študentskih domov je organizirana občudstvska dejavnost, za člane študentskega servisa je organizirana občudstvska dejavnost, za vse ostale študente mariborske univerze pa ni organizirano nič. Vsaj za te bi lahko poskrbele komisije na univerzitetni konferenci ZSMS.

spremljanja in priprave ter izvajanje izobraževalnega procesa in zbirati sistematično potrebne podatke o slehernem udeležencu katerekoli oblike DPI in IPU za sprotno dokumentiranje v izobraževalnih dosjejih in okviru OZD.

Priказ metode spremljanja DPI, IPU:

1. Izhodišča:
a) spremljanje mora biti usmerjeno v glavnemu cilju — tj. usposobljenost za družbenopolitično ustvarjalno akcijo, progresivno spremljanje razmer v svoji sredini in jasno idejnopolitično usmeritev v boju za izpolnitev samoupravnega socializma;

b) metoda spremljanja mora zagotoviti optimalno možnost spremljanja pri vseh dejavnostih DPI;

c) spremljanje mora biti racionalno, in sicer v tem, da dokumentirajo podatki na enem centralnem mestu (OZD) oz. čimmanj razdrobljeno in odgovorni dejavniki ne obremenjujejo brez potrebe in s širitvijo administracije.

2. Dejavniki, ki so vključeni v usklajen proces spremljanja, so:
a) uporabniki (OZD, ZK, ZS...),

b) organizatorji (MSS, MC, DU...),

c) izvajalci (strokovnjaki oz. priznani družbenopolitični delavci, ki jih angažira organizator,

d) mentorji — voditelji izobraževalnih skupin; te bi naj imel organizator in bi morali biti nujno ustrezno pedagoško oziroma andragoško usposobljeni, ker so sicer vsakršne večje pozitivne spremembe vprašljive;

ZAKAJ TOLIKO OROŽJA?

Kapitalistični svet je največji del svojega napredka in industrijskega razcveta doživel v tridesetih letih našega stoletja. Ta napredek izvira iz rezerv tako imenovanega tretjega sveta, na svetovnemu jugu, izdelke in proizvode pa je Zahod v glavnem prodajal na svojem tržišču, saj so bila tržišča svetovnega Zahoda v ekspanziji. Takšnemu stanju se rok izteka, če se že celo ni iztekel.

Razvite države so prisiljene zaradi prenasičenosti domačih trgov vse več izvažati, da bi lahko plačale vse dražjo nafto, ki predstavlja še zmeraj nenadomestljiv energetske vir, prav tako pa morajo priskrbeti tudi druge življenjsko pomembne surovine za delovanje industrije.

Na Zahodu se je začelo postavljati vprašanje, kam izvažati, saj so zahodni trgi prenasičeni z raznovrstnimi proizvodi. Okrutno ekonomsko vojno je Japonska objavila Evropi in Ameriki, ki pa se že sami med seboj bojujeta za pridobitev novih tržišč, obe skupaj pa poskušata kljubovati Japonski, ki s svojimi relativno cenenimi in kvalitetnimi izdelki osvaja zmeraj več svetovnega tržišča. Povsem jasno je, da kadarkoli neka bolj opremljena in pripravljena država zavzame določeno tržišče, gre to na škodo izvoza konkurenta, to pa pomeni povečanje nezaposlenosti v posameznih državah, kar se dogaja v nekaterih državah zahodne Evrope. Ekonomska menjava med industrializiranimi državami ne more več vzdržati takšne ekspanzije, zato so te države v glavnem na poti ekonomske recesije. Recesija pa poenostavljeno povedano pomeni ukinitve delovnih mest, bolnišnic, šol, socialnega skrbstva itd., kar bi pomenilo vrnitev v stanje nerazvitosti. Brez dvoma mora svet najti drugačne rešitve in nov način razvoja in življenja, če nečemo zdrsniti na takšno pot. Ta razvoj pa prav gotovo aktivno vključuje tretji svet, ki je do sedaj igral vlogo izkoriščanega. Dialogi med Severom in Jugom so bili do sedaj brezuspešni. Razlogov je več. Na Severu trdijo, da države Juga poskušajo zavzeti tržišča z nižjimi cenami proizvodov, ker slabo plačujejo delovno silo, in tako razvijajo ekonomske probleme v razvitih državah. Takšne teze pa samo poglobljajo strah pred krizami nezaposlenosti in podobno, vendar nekatere številke demantirajo takšna razmišljanja.

Uvoz iz držav tretjega sveta je, recimo, v Franciji v zadnjih šestih letih povzročil, da so ukiniteli okrog 25.000 delovnih mest, v glavnem v tekstilni industriji. Vendar pa je v istem obdobju, zahvaljujoč izvozu v tretji svet, bilo odprtih 100.000 delovnih mest, predvsem v strojni in elektroindustriji. Glede na vse to pridemo do spoznanja, da kadarkoli neka država začne več proizvoditi, potem tudi zmeraj več kupuje, da bi lahko pokrila potrebe po surovinah, tehnologiji itd. Zato je potemtakem možno ponovno dvigniti ekonomsko svetovno gospodarstvo samo v primeru, da bo sta Sever in Jug postala enakopravna partnerja. V današnji ekonomski krizi ni večje nevarnosti od možnosti, da se pozabi, kako velike so potencialne možnosti in kakšno tržišče so države tretjega sveta. Na drugi strani pa tudi pri državah svetovnega Juga prihaja do nekaterih upravičenih zadržkov. Ko se na Zahodu govori o neodvisnosti in o ekonomskem sodelovanju, se kaj kmalu pokaže, kakšna pravila igre izbira Sever, da bi še naprej igral vodilno in odločujočo vlogo v svetovnem gospodarstvu. Mnogi predstavniki tretjega sveta so prav zaradi takšne politike svetovnih gospodarstev izgubili upanje glede vzpostavitve novega svetovnega ekonomskega sistema in se zavzemajo za politiko kolektivne avtonomije, kot jo sami imenujejo. To bi poenostavljeno pomenilo prekiniti vezi s Severom na področju neposrednih investicij, mednarodne trgovine in prodaje surovin. V politiki Severa vidi Jug upravičeno samo namen, da se razdre sloga med industrijsko nerazviti državami, poudarjajoč, da je strategija kolektivne avtonomije zasnovana na načelu naslanjanja na lastne moči. Pri vseh teh zapletih glede dialoga med Severom in Jugom pa se pojavlja še en element, ki je v sedanjem kriznem času še najbolj zaskrbljujoč in rine države tretjega sveta v še bolj brez-

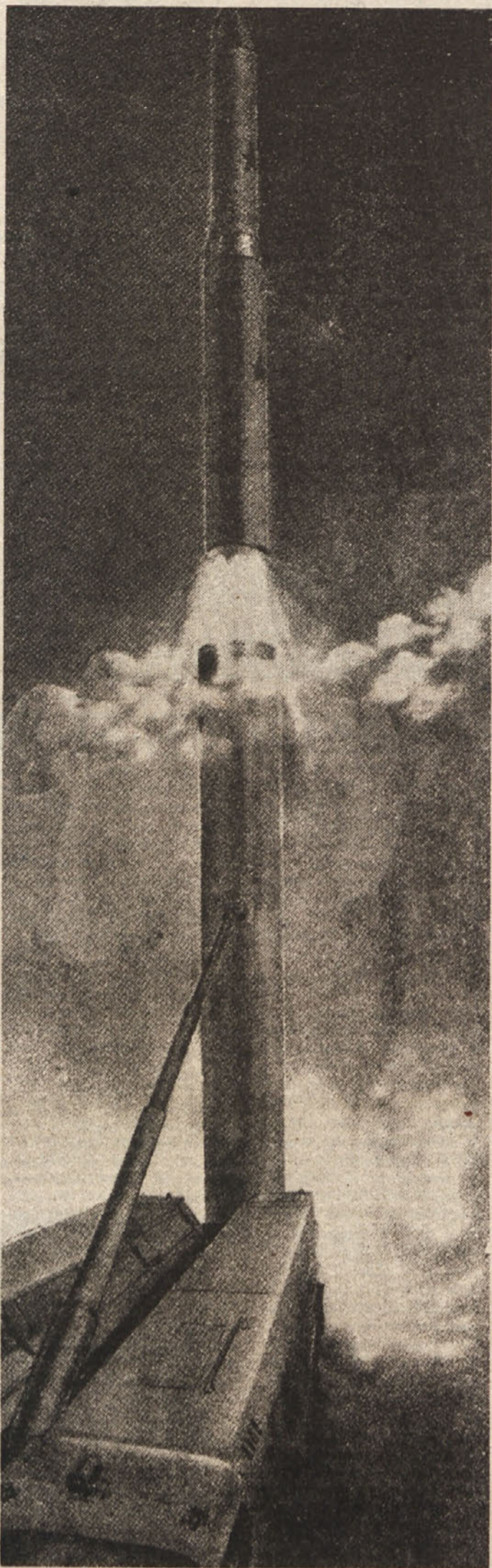
izhodno stanje. DRŽAVE TRE-TJEGA SVETA JE ZAJELA LAKOTA OBOROŽEVANJA. Ob stalnem zviševanju cen na svetovnem trgu je treba z devizami, pridobljenimi z izvozom, kupovati tudi orožje. Francija in Velika Britanija prodajata 90 % svoje proizvodnje orožja in vojne tehnike državam tretjega sveta. Podatek, da je v nekaterih državah zahodne Evrope zrasla prodaja orožja in vojne tehnike za dvakrat več kot skupni izvoz, pove dovolj. Vrhunec nerazumnosti je povsem na djani. Zahodne industrijske države prodajajo orožje siromašnim, prezadolženim in lačnim deželam, ki za takšne nakupe trošijo že tako slabe izvire deviz. Z vsoto, s katero se danes kupuje en tank, to je približno 400.000 dolarjev, se lahko zgradi silos s kapaciteto 100.000 ton riža. Po nekaterih podatkih OZN pa se s pol kilograma riža lahko človek hrani en dan. No, če obstaja neumnost na strani kupca, je določena korist na strani prodajalca. Zahodne države proizvajajo orožje, tretji svet pa z nakupom v bistvu plačuje vojni potencial Zahoda, kajti ne samo to, da evropske kapacitete v vojni industriji presegajo evropske vojne potencialne, pač pa se ta industrija ne bi mogla niti preživljati, če bi bila odvisna samo od evropskega vojnega tržišča glede na odobrena sredstva in proračune, kiso za te namene v evropskih državah namenjeni.

Evropa je prisiljena, da prodaja orožje tretjemu svetu. Poleg neposrednih koristi, ki jih imajo na ta način države izvoznice orožja, se na ta način zmanjšujejo tudi stroški izdelave, saj proizvajajo orožje v ogromnih serijah. Dvaintrideset držav tretjega sveta daje za vojne potrebe več kot 3 % svojega bruto nacionalnega dohodka več kot Evropa. Egipt je med njimi na prvem mestu, saj je leta 1974 dal za „potrebe“ oboroževanja 40 % celotnega dohodka. Tudi danes je ta država potrošila za „potrebe“ oboroževanja štirikrat več denarja kot za vse druge investicije skupaj. Postavlja se vprašanje, čemu služi takšna pretirana lakota po orožju. Večina držav tretjega sveta si je pridobila neodvisnost z orožjem. Imeti moderno orožje je, izgleda, postal simbol ostalemu svetu. Na drugi strani pa skoraj ni dneva, da na Zahodu ne bi govorili, da neodvisnost in varnost slonita samo na moderno opremljeni armadi, kar je postal v zadnjem času priljubljen slog predsednika ZDA Ronalda Reagana. To pa je povsem normalno in jasno, če vemo, da danes v svetu ne obstaja bolj dobičkosen posel, kot je prodaja orožja.

Vendar prav zaradi razkoraka med višino oboroževanja in nivojem gospodarske rasti pomeni takšna megalomanska militarizacija pravo orožje samouničevanja tretjega sveta. Ne glede na to, ali država v razvoju orožja sama proizvaja ali ga kupuje, pomeni to ogromen gospodarski pritisk. Ne samo zaradi velikanskih vsot vložene denarja, pač pa tudi zato, ker mobilizira ogromno količino delovne sile — predvsem visoko kvalificirane, ki bi jo prav gotovo lahko uporabili v pametnejši in koristnejši namen. Takšna politika pa vodi do velikih socialnih in drugih problemov v nerazvitih državah. Postavlja se vprašanje, ali v oboroževalni dirki države v razvoju štiti svoje interese ali pa same sebe s tem ogrožajo. Odgovor na to vprašanje celemu svetu je dal najbolj upadljiv dogodek v preteklih letih, to pa je samouničenje cesarskega Irana. Iran je na koncu zadnjega petletnega obdobja od leta 1973—1978 dajal armadi toliko sredstev kot za celoten gospodarski razvoj države in dvakrat več kot za kritje družbenih potreb.

Ni zanimiva sama končna eksplozija v Iranu, ki jo vsi dovolj dobro poznamo, bolj je zanimivo to, da je politika oboroževanja in sama iranska armada kot rakasta tvorba načelnjala moč države. Ta ista armada prav gotovo ničesar ni koristila, samo minirala je in uničila gospodarski in politični sistem Irana, ki bi imel prav gotovo večjo perspektivo, če bi ogromna denarna sredstva, ki jih je pridobival z nafto, usmerjal v gospodarski razvoj in v bolj humane namene. Da pa ta pokup ni sprejet resno, kot bi bilo treba, najbolj pričajo zmeraj nova naročila orožja v zahodnih državah.

M. T.

KAJ JE SAMOUPRAVLJANJE IN KAJ GA POVZROČA

Velika večina Jugoslovancev je živela še pred slabimi štirimi desetletji v predindustrijski družbi. Zanj je značilno, da so ljudje pravno odvisni od fevdalnih in državnih oblastnikov, vsaka gospodarska enota pa je toliko zaokrožena in samozadostna, da obstaja za ljudi v njej ekonomska neodvisnost od drugih.

Enako kot drugod v svetu tudi pri nas prodor industrijskega načina proizvodnje, ki je nujen za potrebi porast učinkovitosti zadovoljevanja človeških potreb, ukinja predindustrijsko ekonomsko neodvisnost. Sočasno uvaja pravno neodvisnost in ekonomsko specializacijo ter povezovanje specializiranih proizvajalcev prek trga. Trg sestavljajo proizvajalci, ki slutijo potrebe drugih, sorazmerje ponudbe in povpraševanja pa na njem povzroča nihanje cen in z njim ene ponudnike in povpraševalce nagrajuje z dodatnim dobičkom, druge pa izplača, ker jim izkupiček ne pokrije stroškov. Tržna konkurenca daje prednost močnejšim, ki laže porazdelijo rezijske stroške na veliko količino svojih izdelkov/storitev, laže uvajajo novosti itd.

Torej je za obstoj potrebno postati velik, po možnosti monopolen proizvajalec, si po potrebi z državami, carinskimi in tudi dogovornimi mejami ustvari svoj rezervat nemotenih virov dobička. Tako gospodarski razvoj v borbi za obstoj in dobiček (kot vir za obstoj in razvoj) ukinja konkurenčni trg. Namesto manjših proizvajalcev, ki jih je nadziral trg, nastajajo monopoli in problem, kako jih nadzirati.

Odgovor iz prve polovice 20. stoletja: država naj se vključi v gospodarstvo in s svojo močjo prisile (z ekonomskim sistemom, politiko itd.) nadzira monopole. To je pripeljalo do nastajanja državnih monopolov in do problema, kako nadzirati birokrate (= pisarniške oblastnike) v državnem aparatu.

Obenem se je ves čas, ko so nastajale omenjene razvojne spremembe, zelo množilo in poglobljalo znanje človeštva in zaradi tega krepila in poglobljala specializacija ljudi na vse ožje dele znanja in vse ožje vidike. To je krepilo problem enostranskosti v pogledih ljudi in v kriterijih za odločitve ljudi podjetniških in državnih organov.

Enostranskost namreč povzroča, da marsikaj pomembnega ali celo zelo bistvenega spregledamo, in zaradi tega imajo odločitve in dejanja dokaj drugačne posledice od pričakovanih. Prav to dejstvo je mogoče šteti za temeljni vir gospodarskih kriz 19. in 20. stoletja, vključno s svetovnimi gospodarskimi in političnimi krizami in svetovnimi vojnami. Le-te so tako jasno pokazale, da je v sodobnih razmerah argument moči preživel svoje obdobje učinkovitosti, postal skrajno nevaren. Namesto enostranskosti je postala vse bolj nujna celovitost, za njo pa je pogoj enakopravno sodelovanje specialistov in nadomestitev argumenta moči z močjo argumenta. Brez te bistvene spremembe si človeštvo ne more zagotoviti obstoja v atomski dobi.

Pojavila se je torej naslednja (eksistenčna) nuja:

— spremeniti tisočletja veljavno načelo argumenta moči v medsebojnih odnosih v moč argumenta;

— sočasno zaradi enostranskosti specialistov in nuje po celovitosti nastaja nuja po sodelovanju na osnovi moči argumenta;

— sočasno nastaja nuja po sodelovanju tudi kot osnova za nadzor nad enostranskostjo (dandanes vse bolj normalnih) monopolnih podjetij, državnih in drugih birokratov;

— ker je zaradi specializacije predindustrijsko ekonomsko neodvisnost gospodarskih enot (kmetij, podjetij, območij, držav, kontinentov) zamenjala rastoča ekonomska soodvisnost, je tudi zato nujno vse večje sodelovanje in vse manjše uporabno medsebojno špekulantsko izigravanje gospodarskih enot.

Za sodelovanje pa je pogoj v medsebojnem zaupanju in v zanesljivosti v medsebojnih odnosih, a za njiju medsebojni vpogled, vpliv, odgovornost in ustvarjalnost. Vendar take enakopravnosti trg in njegov kapitalistični odnos, ki pomeni pravzaprav pravico do privilegijev za (oblastniško manjšino, ne zahteva niti ne omogoča. Zato trg deluje le v prid razvitejših in nadrejenih, medtem ko manj razvite uničuje in podrejeno vzgaja v ubogljivce brez lastne odgovornosti, kajti njihovo možno ustvarjalnost nadomešča s pasivnim odporom, ki je povsem naraven odnos za ljudi pod prisilo in brez popolnega vpliva na lastno življenje, brez vpogleda, vpliva, odgovornosti in ustvarjalnosti.

Tak selekcijski pritisk trga in kapitalistkega odnosa je razvojno ugoden, vendar je za podjetnike udobnejši monopolni položaj, ki v teku gospodarskega razvoja trg vse bolj spodriva, kapitalistični odnos pa ohranja. Tako moč argumenta nima prostora, argument moči pa povzroča vse bolj zaostrene krize, ker koncentrira ogromne sile in obenem temelji na enostranskosti — z vsemi nevarnimi posledicami, že vidnimi (krize, vojne) in možnimi (atomska vojna).

V takem gospodarsko-razvojnem in družbeno-razvojnem kontekstu nastaja samoupravljanje kot nova pot naprej, ki (zaradi nuje in razlike od stare poti in njene slepe ulice) priznava soodvisnost, omogoča najširše, tudi interdisciplinarno sodelovanje v pripravljanju in oblikovanju ciljev, v njihovem ustvarjalnem določanju in uresničevanju. S tem samoupravljanje postaja postopno iz nekoč lokalnega in delnega socialistično samoupravljanje, to je celovito in široko interdisciplinarno sodelovanje pri sporazumskem upravljanju družbe, družbe kot celote in vseh njenih delov.

Da bi moglo odpirati pot iz slepe ulice, pot iz družbe prisile v družbo argumenta in sporazuma, socialistično samoupravljanje razvija vpogled, vpliv, odgovornost in ustvarjalnost. Vsi ti štirje temeljni kamni so zasnovani na moči argumenta brez privilegijev v obliki elitnega položaja za odločevalske manjšine niti v obliki pravice do brezbržne odgovornosti za vse druge.

Zato socialistično samoupravljanje namesto profitne enostranskosti poskuša uveljaviti dohodkovno celovitost. Zato razvija delegatski odnos kot najširšo interdisciplinarno pot do celovitosti, zato odločanje delavcev namesto ozkih specialističnih skupin, ki so nujno (tudi pri poln poštenosti) necelovito, ker ne morejo same zajeti in preplesti vseh pomembnih vidikov, znanj, izkušenj, občutkov, interesov.

Za celovitost in zanjo potrebni vpogled, vpliv, odgovornost in ustvarjalnost gre, ko uveljavljamo družbeno lastnino in pri tem uporabljamo vse druge elemente sodobnega jugoslovanskega modela družbene integracije (družbena lastnina, združeno delo, delegatsko upravljanje, dohodkovni odnosi, samopravno družbeno planiranje, družbeni dogovori in samopravni sporazumi, delegatske skupščine, samopravne interesne skupnosti, odločanje delavcev v obliki individualnega in na zborih in delavskih svetih, socialistična zveza in druge družbenopolitične organizacije, strokovne in interesne organizacije, kolektivna predsedništva in izvršni sveti in sploh kolektivno — timsko delo, klasična in družbeno nadzorovana vloga države v notranji in mednarodni varnosti, družbeni pravobranilec samopravljanja in sodišče združenega dela, ustavno sodišče, samopravna delavska kontrola in služba družbenega knjigovodstva, neuvrščeno, družbena samozščita, trg).

V dosedanjem razvoju Jugoslavije smo se borili za ukinitve tuje polkolonialne in okupatorske nadoblasti, za odmiranje predindustrijske družbe, za prvotno akumulacijo in industrializacijo in za posodabljanje svojega življenja na njeni osnovi. Zaradi tega smo šli skozi vse tipične krize enostranskih kriterijev poslovnega odločanja, kot vse druge družbe na enaki razvojni poti, opravljeni v materialno razvitih zahodnih državah večidel v 18., 19. in delno 20. stoletju. Zaradi svojega časovnega zaostanka smo sposobni pravčasno videti razvojne težnje in s pospešenim zavestnim naporom krčiti pot k samoupravljanju, ki je zato za zadaj še bolj zgodovinsko nujni model kot popolna stvarnost naše vsakdanje prakse. Demokracija pa se je že spremenila iz buržoazne pravice, kaj reči o upravljanju družbe in organizacij v njej v samopravno socialistično pravico in dolžnost, kaj reči in tudi pametno odločiti, vsestransko in celovito pretehtane v interdisciplinarnem sodelovanju z jasnimi medsebojnimi vpogledom, vplivom, odgovornostjo in ustvarjalnostjo. Da bi taka demokracija, ki je ob specializaciji ekonomska nuja vsaj toliko kot politična nuja, bila povsem živa in učinkovita, pa mora vsakdo v lastne kriterije odločanja vključiti tudi brez prisile nevidne roke trga in vidne roke državne birokracije — dogovorjene interese celotne družbe kot del lastnih interesov, ne tujek v njih. Kajti družba smo mi, ne „oni“, ne kralj, predsednik, direktor, država.

In bistvo samoupravljanja je v našem celovitem in vsestranskem in zato interdisciplinarno sodelovalnem vplivu na naše lastno življenje. Z njim postane socialistično in omogoči nadaljnji obstoj in razvoj človeštva v atomski dobi, v kateri je ekonomsko in varnostno povsem soodvisno, pravno pa mora biti vsak njegov del toliko neodvisen, da se lahko enakopravno sporazumeva. Brez tega pogoja in njegove izpolnitve gre toliko človeških zmogljivosti v nič, da si tega človeštvo ne more privoščiti. Še manj pa majhna Jugoslavija, ki prav zato rabi in razvija socialistično samoupravljanje. Alternativa je samo propad in kolonialna odvisnost (ki grozi na osnovi uvoza licenc in odvisnosti od surovinskega uvoza, ki sta se preveč razširila v času, ko je bila opredelitev samoupravljanja napačna, saj se je samoupravljanje enačilo z neodvisnostjo podjetij od državne birokracije, vendar brez odgovornosti delavcev za celotno družbo in njen razvoj in težave v njem).

Tako državna birokracija kot absolutizirani trg spreminjata Jugoslavijo iz trdne butare v zbirko zlahka zlomljivih slamic, samoupravljanje kot socialistično in družbeno samoupravljanje pa deluje ravno v nasprotni smeri, ker omogoča celovitost odločanja in delovanja, odpravlja pa enostranskost — s sodelovanjem in usklajevanjem interesov.

Matjaž Mulej

NAJLAŽJE JE NAJTI DELO, ČE SI BREZ ZAPOSLOTITVE

Na svetu je danes brez dela že skoraj pol milijarde ljudi. Po nekaterih raziskavah bi bilo treba do leta 1987 odpreti na sve-tu 660 milijonov novih delovnih mest, da bi odpravili brezposel-nost; okoli 60 milijonov bi jih potrebovali v industrijsko razvi-tih državah, druga pa v drža-vah v razvoju. V naslednjih dvajsetih letih pa bo treba poskrbeti za milijardo novih delovnih mest, večinoma v drža-vah v razvoju.

V razvitih državah je zdaj brez dela 23 milijonov ljudi, v drža-vah v razvoju pa več kot 609 milijonov, trikrat toliko je samo polovično zaposlenih. Brezpo-selnost je že dosegla dramati-čen obseg in odpravi jo v ne-kaj letih ne bo preprosto. Glede na celotno število za delo spo-sobnega prebivalstva imajo največ nezaposlenih v Belgiji, v Angliji in na Irskem. V primer-javi s podatki iz lanskega leta se je nezaposlenost najbolj pove-čala na Nizozemskem, za več kot polovico, v ZR Nemčiji, in Angliji.

Sicer pa je v vsej Zahodni Evropi brez dela več kot 11 mi-lijonov ljudi. To je najhujša brezposelnost po drugi svetovni vojni. V večini držav stare celine je brez dela 10 odstotkov za delo sposobnega prebival-stva. Povečini je med nezapo-slenimi dobra polovica mladih.

Zaradi izredno natančne študije o nezaposlenosti, ki jo je pred kratkim opravila novinarka Dragica Bošnjak, navajamo podatke, ki so bili objavljeni v Delu 7. novembra 1981.

V prvi polovici letošnjega leta brezposelnost v Sloveniji še ni vzbujala skrbi. Relativno visoka decembrska nezaposlenost se je v prvem polletju zmanjšala celo hitreje kot v enakem ob-dobju prejšnjih let. Junija je bi-lo tako v Sloveniji 10.752 neza-poslenih.

Pri poklicih, ki zahtevajo štiri-letno šolsko izobrazbo, narašča število nezaposlenih admi-nistrativnih in ekonomskih tehnikov, gimnazijskih matu-rantov, pa tudi vzgojiteljic. Tu-di kemijski tehniki ne pridejo več tako zlahka do delovne knjižice. Nič bolje se ne godi strojnim tehnikom, saj jih je več kot 70 brez dela, medicinskim sestram in maturantom pedagoške usmeritve . . .

Do konca srednjeročnega ob-dobja moramo predvsem raču-nati z generacijami, ki so že vključene v strokovno izo-braževanje. Teh bo več kot po-treb po novih delavcih. Zato bo treba izrabiti vse notranje rezerve in hitreje zaposliti mla-de strokovnjake. Ukiniti ali vsaj močno zmanjšati bo treba za-poslovanje upokojujencev, ho-norarno, pogodbeno in nadur-no delo ter pogumno prerazpo-rediti delavce, ki zaradi pre-majhne usposobljenosti ne mo-rejo dovolj kvalitetno opravljati zahtevnega dela, na manj za-htevna mesta. Dosledneje bo treba zaposlovati pripravnike, vsaj s sklepanjem delovnega razmerja za določen čas.

Skupnosti za zaposlovanje si prizadevajo, da bi mlade hitreje vključili v delo tudi s prekvalifi-

kacijami in dokvalifikacijami. Možnosti in potrebe so največje na ravni srednješolske izo-brazbe. V preteklih letih se je zaradi nenasitnih potreb zdru-ženega dela zaposlilo v Slove-niji zelo veliko ljudi iz drugih republik.

Veliko težje je s prekvalifika-cijo na ravni višje ali visokošol-ske izobrazbe. Kako naj bi se na primer prekvalificirali arhi-tekti, psihologi, biologi, geo-grafi ali umetnostni zgodovinar-ji? Mlade brezposelne je pač mogoče hitreje vključevati v delo le tedaj, če so se tudi sami pripravljali prekvalificirati in se zaposlili na nižji ravni strokov-ne izobrazbe, kot so se sicer izšolali. Prav gotovo pa se je potrebno ob tem vprašati, koliko je sploh družbeno smotno prekvalificirati mlade ljudi s tem, da bi se zaposlovali na nižjih izobrazbenih stopnjah.

Res je, da najbrž ni pametno po dolgem in poprek siliti mla-dega izšolanega človeka, naj se preusmeri v nekaj povsem dru-gega, potem ko je bilo v njego-vo izobrazevanje vložena precej denarja. Zlasti še, ko mu ponujamo kakšno manj zahtev-no delo. Toda v razmerah, v kakršnih smo, pač ne bo šlo drugače, kot da bomo drugače razumeli ustavno pravico do dela. Nikoli in v današnjih po-gojih še posebej je ni mogoče uresničevati mimo potreb zdru-ženega dela. Te pa pogosto ni-sko skladne niti s krajem bivanja niti z usmeritvami strokovne izobrazbe iskalcev zaposlitve. To danes še posebej velja za

administrativne, družboslovne in nekatere druge poklice.

Tako, to je ena stran proble-ma, ki osvetljuje današnjo si-tuacijo zgolj s „stabilizacijske-ga“ vidika, da pa ima vsaka stvar dve plati, pa nam pove naslednji podatek, ki se spleta z navedenimi podatki v nelogi-čen zaplet. Namreč, znano je, da nekatere organizacije ne morejo dobiti dovolj kadra za storitve . . . Na primer neko podjetje v Sloveniji zatrjuje, da slabo posluje samo zato, ker mu primanjkuje šoferjev (50). Nekateri javni objekti ne bodo več očisti, ker ženske niso pripravljene igrati „čistilk“, na-dalje primanjkuje 50 varnostni-kov za čuvanje družbenega premoženja, časopisna podjetja tarnajo, da je dostava časopisa zato tako slaba, ker nimajo raz-našalcev; pomorščaki iščejo kakšnih 1000 mornarjev, go-stinci obupujejo, ker jih je pre-malo, oglasni oddelki zama-n iščejo sodelavce za nabiranje oglasov, kmetijska posestva prodajajo otrešana jabolka za-to pod ceno, ker ni ljudi, da bi sadje obrali . . . če sami ne morete zmetati premoga v klet ali če ne zmorete kakšnega podobnega opravila, ne boste dobili nikogar, ki bi bil priprav-ljen za dobro plačilo (100 din na uro in še malico po vrhu) to postoritvi namesto vas. Marsi-kdo bo rekel, da se mu za to malenkost še preoblačiti ne spleča . . .

NIHANJA BREZPOSELNOSTI V JUGOSLAVIJI
ZAPLETENO OBLIKOVANJE VREDNOSTNEGA SISTEMA POKLICEV

KAJ BO PRINESLO USMER-JENO IZOBRAZEVANJE? PLAČILNI NATAKARJI, PO-STAJAJO BANČNI USLU-ZBENCI
MNENJE O ČLOVEŠKEM BA-LASTU
KOLIKO JE FIKTIVNO BREZPOSELNIH!
NUJNO POTREBUJEMO SVE-ŽINO MLADIH STROKOV-NJAKOVI

V poletnih mesecih je bilo v Jugoslaviji na skupnosti za za-poslovanje prijavljenih več kot 803.000 ljudi . . .

O problemih zaposlovanja mladih, ki so končali študij, smo se pogovarjali z Vilijem Audičem, vodjo službe za za-poslovanje pri skupnosti za za-poslovanje Maribor.

Kakšno je sedanje stanje gle-de nezaposlenosti v Mariboru? „Če pogledamo stanje 30. 9. 1981, je bilo skupaj nezaposle-nih 3316, podatek velja za po-dravsko regijo. Maribor je imel prijavljenih 1744 nezaposlenih, Lenart 138, Ormož 250, Ptuj 811, Murska Sobota 347 ljudi

brez zaposlitve. Malo je bila v tem mesecu povečana stopnja rasti brezposelnosti, vsega za 435 oseb v regiji.“

Koliko izmed teh brezposelnih je študentov?

„Med 3316, kot sem že rekel, je 23 delavcev z visoko izobraz-bo, od tega 13 žensk, z višjo 23 oseb, od tega 14 žensk, sred-njo izobrazbo pa 450, od tega 280 žensk. Če bi pogledali na kratko ta skupek, bi našli naslednje poklice: diplomirani in-ženirji arhitekti, ekonomisti, pravniki, sociologi, biologi, učitelji, zgodovinarji, politologi, akademski slikarji, farmacevti — to so ljudje, ki imajo visoko ali višjo izobrazbo.“

Vsi ti ljudje so pripravljani za zaposlitev, na prvo zaposlitev pa čaka konkretno 346 ljudi. Tako je vseh mladih, ki so končali srednjo, višjo ali visoko šolo, 409. Seveda je težko za takšne mlade, saj je ponavadi v razpisih zahtevana že nekaj-letna praksa, ki pa je tak mlad človek ne more imeti. Tu s podjetji vedno prihajamo v nesoglasje — mnogokrat smo jim že svetovali, naj spremenijo pogoje, da bi se skrajšale vrste čakajočih mladih.

Največ tistih, ki prek naše skupnosti najdejo zaposlitev, je kvalificiranih, polkvalificiranih in nekvalificiranih delavcev.

ljene meje, kdo podporo sme prejemati in kdo ne. Tako občina Maribor tem „varovancem“ izplača na mesec več kot šest milijonov. Žalostno je to, da lahko pomagamo samo nekaterim ljudem, in še to samo v Mariboru, hujši primeri pa so gotovo še v drugih krajih, v drugih občinah, kjer morajo za takšne ljudi črpati denar iz republiškega solidar-nostnega sklada (Ormož, Ptuj). Tam je več potreb, kakor je dohodkov.“

Kateri negativni pojavi se ka-žejo v družbi na račun velike brezposelnosti?

„To je sociološko vprašanje, znano pa je, da človek brez zaposlitve preiščuje, kaj bi napravil, da bi nekako preživel.“

Če ne najde nikakršnih možnosti, se preda kriminalu, malim krajem, alkoholizmu, ženske prostituciji, starejše ženske obupujejo in vsi takšni ljudje se pojavljajo na sceni kot „nergači“, ki povzročajo socialno zlo. Mnogo jih gre zaradi teh vzrokov v zapor. Brezposelnost povzroča družbi precej težav, ki pa se ne ome-jujejo samo na družbo kot tako, marveč so te težave kažejo doma, v službi, v šoli, pri vzgoji.“

Kakšno perspektivo ima torej študent, ki je končal visoko šolo?

V resoluciji je bistveno to, da lahko delovne organizacije sprejemajo pripravnike po planu zaposlovanja, kar pomeni, da lahko zaposlijo svoje študente, če so ti zaključili šolanje. Delovne organizacije torej lahko izvajajo svojo politiko zaposlovanja.

Toda resolucija tudi predvideva zmanjšanje deleža administrativnih delavcev, kar pa ni izvedljivo ob upoštevanju prve teze. Napake iz preteklosti, ko so se razvijale in širile predvsem administrativne in upravne šole, ni mogoče rešiti v enem ali dveh letih, posledice takšne politike bodo še dolgo prisotne. Pri številni spremembi vpisa v srednje šole vsaj štiri leta.

Tisti, ki so izobraženi za proizvodno delo, bodo dosti hitreje zaposleni, ostali so odvisni od stanja v delovnih organizacijah.

Velika možnost za novozaposlene obstaja v omejevanju pogodbenega dela, v pravočasni upoko-žitvi in v omejevanju dopolnilnega dela. Na tem po-dročju bo politika zaposlovanja v naslednjem letu tudi aktivna.

Za mlade je bistvenega pomena, da se dose-danja praksa prekine, da delovne organizacije zapo-slijo mlade. Tisti, ki so prispevali svoj delež in do-polnili pogoje za upokožitev, naj prepustijo s svoja mesta mladim, nezaposlenim.

Ker se v naslednjem letu predvideva povečanje nezaposlenih le za 0,3 %, bo torej večje število zapo-slenih res prišlo na delovna mesta, ki bodo izpra-znjena.

To pa postavlja pred mlade nalogo, da popri-mejo za delo. Z oportunistom in individualnostjo, kar je prisotno sedaj, gotovo ne bomo dosegli, kljub manjši nezaposlenosti, boljših rezultatov. Naša de-javnost mora biti usmerjena v dve smeri, prvič, zahtevati dovolj dela in drugič, to delo tudi učinko-vito opraviti. V teh številkah je dana možnost rešitve prvega problema, toda drugi ima rešitev le v drugačni miselnosti.

Govorimo o napakah naših staršev, toda ves čas smo pripravljani sprejemati njihove darove.

„Kriva“ za zastoje pri nas je zdajšnja stabilizacija, ki omejuje zaposlovanje tako v admini-straciji kot na drugih mestih. V naslednjem letu bi naj bila stopnja rasti zaposlovanja 0,2 %, to je po občinski resoluciji, v OZD pa zahtevajo 2,7 % rasti zaposlovanja. Največja težava pri zaposlovanju je ta, da se zmanjšuje število prijav za prosta delovna mesta v OZD. V prejšnjem trimesečju je bilo od-prtih 6000 delovnih mest, zdaj pa jih je samo 4520. To je 1500 manj delovnih mest . . .

Kolikšna je socialna pomoč in kdo jo dobi?

„Minimalna socialna pomoč znaša 5100 dinarjev mesečno. Tisti, ki je imel večji osebni dohodek in ki je delal, pa je po-tem izgubil službo, bo dobival od skupnosti 60 % vrednost prejšnjih OD. V mariborski občini imamo vsega skupaj 120 takšnih primerov; to so v glav-nem ljudje, ki brez svoje krivde nimajo zaposlitve! To so bolniki, ljudje s hibami, starejši, ženske z otroki, ki nimajo otro-škega varstva, to so ljudje, ki so upravičeni do podpore, čeprav imamo ostro postav-

„Teško je s takšnimi. Vsi šolanji ljudje ne sprejmejo, kar se jim ponuja. Zdi pa se mi, da bi lahko človek, ki je končal npr. VTS, prevzel dolžnost v kakšnem laboratoriju, lahko bi postal učitelj ali kaj podobnega. Imeli smo dosti takšnih primerov, a ti ljudje vztrajajo pri svojih zahtevah. Seveda jim potem ne preostane nič druge-ga, kakor da čakajo. Razumemo, da je za tistega, ki je končal šolo in še nima dolo-čene prakse, vsa stvar vendarle boleča, toda sčasoma tak človek vendar najde zaposlitev, če je le voljan iskati in potlej delati.“

Kaj bi lahko svetovali mladim ljudem, ki so pravkar končali študij?

„Lahko jih svetujem le, da se oglašijo pri nas in s strp-nostjo in voljo bomo skupaj nekako našli pot iz tega labi-rinta. Svetujem jim še, da tudi sami iščejo prek sredstev jav-nega obveščanja ponudbe, ki so tako in tako redke. To dvojn-o prizadevanje bo gotovo ro-dilo sadove.“

S. D.

Zadnja sporočila o bodoči politiki razvoja največje mariborske organizacije združenega dela in o ukrepih za izvajanje te politike so nam pokazala, da se naša gospodarska praksa v kriznem obdobju spet naslanja na preizkušene recepte. Edina alternativa razvoja v sedanjih gospodarskih razmerah, dolgoročna koncepcija razvoja in poskus koncentracije znanja in proizvodnih zmogljivosti očitno, tudi če so vpeljani in začrtani, ne morejo preko določenih — kar je najbolj zanimivo — oseb.

Sprašujemo se, ali resnično ne kaže prekiniti dosedanje prakse vodenja gospodarstva in postopkov in ukrepov tistih, ki so s svojim delom pustili za sabo že veliko slabih ekonomskih rešitev, dvomljivih koncepcij in položaja brez jasnih perspektiv.

Prakticizem, ki je vodilni pojav v našem gospodarstvu, smo obsodili, javno in na mnogih mestih, toda pri ljudeh vsakodnevnega ukrepanja nismo spremenili. Pri-zadevali smo si, da bi vsaj poskusili z novo organiziranostjo, morda bi stvar le stek-la. A ne za dolgo, kajti naši preizkušeni gospodarstveniki bodo vse uspešno rešili. Kot dosedaj.

Dolgoročne usmeritve in program, ki ni bil sanjski, ampak je obetal, da bo v tem petletnem planskem obdobju postavil dolgoročne objektivne cilje, ki bi obe-tali razvoj nečesa res bolj našega, in to ne le tezenskega proizvoda, so po enolet-nem delu našega vodstvenega delavca, ki je že prej delal na odgovornih funkcijah, postavljene pred ponovno odločanje. Pri tem je postavljeno poleg ostalih interesov pod vprašaj tudi večletno strokovno ekonomsko in tehnično delo v tej delovni organizaciji, kar očitno kaže na avtoriteto. Ali je ta samo ekonomska?

Kako to, da v tako kratkem času lahko postavljamo toliko novih organizacij-skih oblik, in to še v proizvodnji, ki je v svetu v krizi. In v organizaciji, ki je majhna. Kdo nam lahko prizna astronomske stroške reorganizacije? Ali se ljudje, ob inte-resu, ki nam ni jasen, zavedajo, koliko stane ponovno organizirati ves aparat in kapaciteto proizvodnje velikih proizvodov?

Kajti pri tem ukrepanju je ekonomska računica daleč. Katera pa je prisotna, pa ne vem! Ali nečemo vedeti?

R. F.

MLADINSKO KULTURNO SREDIŠČE V MARIBORU

»... ni se dovolj samo strokovno usposabljanje in družbeno politično delovati, potrebno se je tudi kulturno izobraževati, kulturno delovati in naučiti se sprejemati kulturne dobrine. Samo tako se lahko razvijemo v celovite osebnosti.«

V MARIBORU SE ŽE NEKAJ ČASA POJAVLJA ŽELJA PO USTANOVITVI KULTURNEGA CENTRA, V KATEREM NAJ BI SE REŠEVALI OSNOVNI PROBLEMI MLADINSKE KULTURE IN KULTURE MLADIH! IZVEDELI SMO, DA NEKAJ TAKEGA PRIPRAVLJAJO NA MESTNI KONFERENCI. KOT BOSTE LAHKO PREBRALI, JE TO MENDA NAJRESNEJŠI PROJEKT, KAR SMO JIH LAHKO ZASLEDILI V ZADNJEM ČASU. KAJTI NI PREPROSTO USTANOVITI MLADINSKI KULTURNI CENTER. MISLITI JE TREBA NA PRECEJ STVARI, DA CELOTEN PROJEKT NE KONČA KLAVRNO IN BREZ REZULTATOV, KOT SE JE ŽE VEČKRAT PRIPETILO. POGOVARJALI SMO SE Z NEVENKO GRGIČ.

KAKO JE PRIŠLO DO USTANOVITVENE IDEJE?

V prejšnjem letu je bivša OK ZSMS organizirala problemsko konferenco o problematiki kulture, na kateri so bila sprejeta določena stališča o tem, kako naj bi se družbene organizacije vključevale v kulturno aktivnost. V pomenku smo ugotovili precej stvari: da kultura med mladimi ni organizirana, da imamo prostorske, finančne in kadrovske težave, da so kulturne institucije precej zaprte, da se pojavlja vprašanje kulturne vzgoje, ki tudi v programu usmerjenega šolstva ni zadostno opredeljena in da se bo problem pasivnosti večal, če se ne bomo na neki drug način lotili animiranja, vzgajanja in usmerjanja mladih na področju kulturnih dejavnosti. Ugotovili smo tudi, da Maribor ne čuti univerze v okviru kulturnih dejavnosti, da je treba razširiti dejavnosti KUD Študent (ker le-ta ne naredi dovolj na področju množičnosti), da mladi umetniki nimajo možnosti afirmacije in da je mentorstvo slabo organizirano.

REŠITEV — Mladinsko kulturno središče.

Prišli smo do ideje, da bi organizirali Mladinsko kulturno središče, ki naj bi delovalo v naslednjem smislu: — kulturno življenje v Mariboru je treba enovito organizirati,

— v kulturnem življenju in organizirani izrabi prostega časa mora odsevati aktivnost mladih v celoti, kajti ni se dovolj samo strokovno usposabljanje in družbenopolitično delovati in naučiti se sprejemati kulturne dobrine. Samo tako se lahko razvijemo v celovite osebnosti.

MKS naj bi imel naslednje naloge:

- posameznike in društva naj bi organizirano povezal,
- s širšo družbeno pomočjo naj bi poskušal reševati materialne in prostorske probleme,
- povezoval naj bi pedagoške in strokovne delavce na področju kulture in zagotavljal mentorsko službo.

MKS naj bi imel skupščino udeležencev, v katero naj bi se vključevale samoupravne interesne skupnosti (SIS), ki že sedaj financirajo to dejavnost, kulturne institucije, knjižnice, ZKO (Zveza kulturnih organizacij), ZTKO (Zveza telesnokulturnih organizacij), družbene organizacije in društva, družbenopolitične organizacije, zavod za šolstvo, univerza, v bistvu torej vsi tisti dejavniki ki lahko posredno ali neposredno prispevajo k organiziranju kulturnega in prostočasnega življenja mladih.

Vse našete organizacije naj bi podpisale družbeni dogovor, s katerim naj bi prevzele določene pravice in seveda tudi obveznosti.

V okviru programskega sveta bodo formirane strokovne skupine, ki bodo pripravile konkretne programe. Delegati teh skupin bodo sestavljali programski svet, v katerem bodo tudi predstavniki kulturnih institucij (ZKO, ZTKO, SNG, Harmonija itd.) KLUBSKA DEJAVNOST — kaj je z njo?

Mladim je treba omogočiti, da se v krajevnih skupnostih sestajajo tudi poleg sestankov, ki jih ima osnovna organizacija mladine. Omogočiti jim je treba, da imajo svoj prostor, kjer se lahko pogovarjajo o problemih, kjer lahko organizirajo svoje aktivnosti, torej prostor, kjer bi se lahko ob določenih dnevih sestajali, skupaj poslušali glasbo ali pa kakšno radijsko oddajo, o njej razpravljali. Oživiti je torej treba prostočasne aktivnosti mladih, kajti le tako bo mogoče mlade pridobiti tudi za družbenopolitično delo v ZSMS.

Sem nameravamo vključiti tudi klube brigadirjev, kajti narobe je, da brigadirji aktivno delajo samo takrat, ki so na delovni akciji.

KAKO REŠITI PROSTORSKI PROBLEM?

Zmeraj je eden največjih problemov prostor. Konkretno nameravamo prostorske probleme reševati tako, da bodo podpisniki družbenega dogovora tudi tisti, ki imajo prostore na voljo. Na primer zavod za šolstvo (prostori po šolah), univerza (objekti na univerzi), Mariborsko sejmišče, zbor krajevnih skupnosti (prostori v krajevnih skupnostih), ZKO (prostori kulturnih in delavskih prosvetnih društev) itd. Seveda pa bo treba razpravljati tudi o tem, ali so cene dvoran in drugih prostorov upravičene. Razmišljamo tudi o tem, da bi ustanovili posebno skupino, ki

bi reševala probleme, ki bi nastajali v zvezi s prostori.

KJE DOBITI MENTORJE?

Izkoristili bomo svoje kadre, torej ljudi, ki že dolgo delajo na različnih področjih kulture. Vsekakor pa bi se v to delo morali bolj vključevati bodoči pedagoški delavci, sedanji študenti pedagoške akademije. Le-ti bi lahko opravljali del svoje prakse prav kot mentorji, seveda po ustreznem programu usposabljanja, o katerem bi se morali pogovoriti z ZKO ali pa z ustreznim dogovorom s PA. Skušali bomo kot mentorje aktivirati tudi profesionalne umetnike in ne nazadnje bomo skušali aktivirati tudi pedagoške delavce. Postavlja pa se tudi vprašanje financiranja, mentorstva. Menimo, da se bo treba vrniti v čase, ko smo to delali prostovoljno, brez plačila.

Zakon o usmerjenem izobraževanju pa že tako konkretno opredeljuje obveznosti pedagoških delavcev, ki morajo opravljati zraven strokovnega usposabljanja učencev in študentov tudi vzgojno funkcijo, katere sestavni del je tudi usposabljanje mladih za samoupravno politično delovanje in naposled tudi kulturna vzgoja. Seveda pa je prav tako pomembno, da mladi sami predlagajo, na katerem področju želijo delovati in da imajo odločnejšo besedo pri izbiri mentorja.

VKLJUČEVANJE KATEDRE V MKS

Katedra je imela pred leti aktivnejšo vlogo pri usmerjanju ne samo kulture, ampak tudi pri razmišljanju o drugih področjih družbenega življenja. Vzrokov je verjetno več.

Katedra bi morala dati prostor predstavitvi mladih literatur, likovnikov in fotografov. Morala bi kritično ocenjevati vse dejavnosti in prireditve Mladinskega kulturnega središča, opravljala pa naj bi tudi vzgojno funkcijo z objavo določenih tekstov. Seveda bi morala tudi sodelovati z MKS, tako da bi sodelovala tudi pri pogovorih in deloval skupaj z MKS. Spremljati bi morala tudi aktivnost tistih amaterjev, katerih dejavnost ni ravno na najvišji umetniški ravni, kažejo pa voljo in željo do dela.

Glavna naloga Katedre pa bo ta, da mlade sproti informira o dejavnosti MKS, vendar ne samo opisno, temveč predvsem kritično, kajti dobra in konstruktivna kritika je veliko pomagalo za nadaljnje delo.

DODATEK

Z Nevenko Grgič smo se pogovarjali TUDI O DRUGIH PROBLEMIH, O DISCO KLUBIH NA PRIMER IN O SPOREDU MARIBORSKIH KINEMATOGRAFOV, O MOŽNOSTIH VPLIVANJA MLADIH NA TA SPORED IN TUDI NA PROGRAME DRUGIH KULTURNIH INSTITUCIJ, TUDI O PROSTORSKIH PROBLEMIH SMO SE POGOVARJALI BOLJ KONKRETNO, PA O GASILSKIH DOMOVIH, KJER JE MOŽNO ORGANIZIRATI KULTURNE PRIREDITVE, Vendar smo prišli do ZAKLJUČKA, DA BOMO KONKRETNE PROBLEME LAHKO REŠEVALI ŠELE PO USTANOVITVI MKS IN V RAZPRAVI O DRUŽBENEM DOGOVORU. ZATO VABIMO VSE ZINTERESIRANE (IN UPAMO, DA JIH NE BO MALO), DA SE ODZOVEJO POVABILU MK ZSMS NA POGOVORE O MKS IN O KULTURNI PROBLEMATIKI V MARIBORU. VABILO BO OBJAVLJENO V ČASOPISIH. KONČNO IMATE PRILožNOST, DA KAJ SPREMENITE NA BOLJE. NE USTRAŠITE SE, KAJTI TUDI TO, KAR STE TUKAJ PREBRALI, NI DO KONČNO. SE VIDIMO, MAR NE?

VASJA EIGNER

OB OTVORITVI RAZSTAVE

Ob petintridesetletnici ustanovitve fotokluba Maribor je bila 12. novembra odprta razstava fotografij v mariborskem razstavišču Sinagoga. Obiskovalcem je svoje fotografije predstavilo nekaj članov mariborskega kluba. Obenem je bila v Sinagogi tudi republiška razstava diapozitivov.

Slovesen trenutek ob otvoritvi je kalilo le, da razstava ni bila v vodnem stolpu, kakor je bilo predvideno. O vzrokih, pa še o tem in onem, sem povprašal Marjana Stojka, ki je član kluba že od leta 1969. Rodil se je 1949. leta v Strezetini pri Ormožu. Sodeloval je na trinosemdesetih domačih in tridesetih tujih razstavah ter prejel dvaindvajset nagrad. Imel je tudi pet samostojnih razstav. O vzroku, da je bila razstava v Sinagogi namesto v vodnem stolpu, je povedal naslednje:

„To ni krivda članov fotokluba, saj smo preurejanju že precej načetega vodnega stolpa namenili precej prostovoljnega dela. Prav tako je fotoklub delno sodeloval tudi pri kritju stroškov za porabljeni material. Zelo smo se veselili, da bomo končno dobili svoj kotiček za razstavljanje; delo smo opravili z velikim veseljem. Zataknilo pa se je pri Staninestu, ki še ni opravil dogovorjenih del v notranjosti vodnega stolpa — izravnave sten in polaganja keramičnih ploščic.“

„Ali se pri delu fotokluba srečujete tudi s težavami?“
„V delovnih prostorih kluba, mislim zlasti na temnico, je precejšnja gneča, tako da je ta prostor skoraj vedno zaseden. Prav tako so težave tudi z denarjem, saj ves material, ki ga pri delu uporabljamo, kupujemo s svojim denarjem, material pa se je v zadnjem času zelo podražil. Zato člani kluba delamo nekoliko manj, kot bi lahko. Težave so tudi z uvozom materiala; trenutno je na voljo le domači, čigar kvaliteta ni vedno takšna, kakršno bi potrebovali.“

„Ali obstajajo oblike sodelovanja med fotoklubom in šolami? Kako pridobivate nove člane?“

„Po šolah prirejamo tečaje in moram reči, da se marsikateri učenec pozneje vključi v delo našega kluba. Na ta način skrbimo za naraščaj, za generacijo, ki bo naše delo nadaljevala. Vrata fotokluba so odprta vsem, vsakomur radi pomagamo, tudi z nasveti o nabavi materiala in podobno.“

„Kakšen je položaj fotokluba Maribor v zveznem merilu?“

„V letu 1980 je bil klub proglašen za najboljšega v Jugoslaviji, v svojih vrstah pa imamo tudi najboljšega razstavljalca v državi — Stojana Kerblerja.“

„Ali razstavljate tudi v tujini?“

„V okviru mednarodnega sodelovanja se bo razstava iz Sinagoge že 1. decembra preselila v Gradec, kjer bo razstavljena v mestnem muzeju do 24. decembra. Foto klub iz Gradca nam bo obisk vrnil z razstavo, ki bo spomladi v vodnem stolpu, seveda, če bo že končan,“ je med smehom povedal Marjan.

KONCERTI V MARIBORU — IMATE RADI GLASBO?

Namen tega sestavka je seznaniti vas z glasbenim življenjem Maribora. Danes naj bi govor o koncertni poslovalnici, ki deluje v okviru delovne organizacije Kulturne dejavnosti Rotovž.

S koncertom Tržaške filharmonije pod vodstvom Jakova Cipicja, 18. marca 1946, se je pričela povojna koncertna zgodovina Maribora. Do danes se je na koncertnih odrih unionske dvorane, Viteške dvorane mariborskega gradu in Kazinske dvorane v gledališču vrstilo veliko število izvrstnih domačih in tujih umetnikov, ansamblov, orkestrrov. Ko je mariborska Koncertna poslovalnica leta 1976 praznovala svojo 30. obletnico, se je lahko ponašala s kakovostno prehojeno potjo kot malo katero kulturno središče v Jugoslaviji. Če prelistamo katalog, izdan ob tej obletnici, bomo našli na imena Benjamin Britten, Svatoslav Richter, Aldo Ciccolini, Lazar Berman, Sergiu Celibidache; Leningrajska filharmonija, Češka filharmonija, Moskovska filharmonija in seveda vsa pomembna domača imena. Maribor je v vseh teh letih doživel več resnično vrhunskih galsbenih dogodkov, ki so se vtisnili globoko v spomin in privabljali vedno nove ljubitelje glasbe v vsebolj zasedene dvorane. Prihajali so predvsem mladi, ki so postali zvesto in hvaležno glasbeno občinstvo.

Kaj je glasba? Glasba je svet poln skrivnosti in lepote. Glasba nas obdaja povsod, a če želimo prodreti v njene skrivnosti, v njeno bit, se jo moramo naučiti poslušati in razumevati. Ena najprimernejših oblik za razumevanje in doživljanje glasbe je KONCERT.

Ste že bili kdaj na pravem koncertu? Pridite! V Mariboru imamo vsako sezono dva koncertna ciklusa. Vsako jesen je v Viteški dvorani mariborskega gradu **festival komorne baročne glasbe**. Obsega pot do šest koncertov domačih in tujih baročnih ansamblov ter solistov, v prihodnji sezono bo še dopolnjen z orgelskimi koncerti v mariborski stolnici, kjer so letos montirali nove koncertne orgle.

Osrednji ciklus so **ABONMAJSKI KONCERTI** v mariborski unionski dvorani. V sezoni se jih vrsti do petnajst, obsegajo pa vse vrste od recitala (en izvajalec) do velikih orkestralno-vokalnih del.

IN KAJ SE NAM OBETA DO KONCA SEZONE?

22. januarja bo nastopil **KOMORNI ORKESTER BOLŠOJ TEATRA** iz Moskve, ki ga vodi Jurij SIMONOV, solist bo violonist Jurij TORČINSKI. Prav tako se bo še januarja predstavil tudi **ORKESTER MARIBORSKE OPERE**.

11. februarja bo koncert **TRIA LORENZ** iz Ljubljane, na njem bosta nastopila še mezzosopranistka Eva NOVŠAK-HOUŠKA in hornist Jože FALOUT. Na sporedu bodo dela Johannesa Brahmsa.

Godalni kvartet **PROKOFJEV**, ki bo gostoval v Mariboru **16. marca**, sestavljajo štiri izredne instrumentalistke iz Sovjetske zveze.

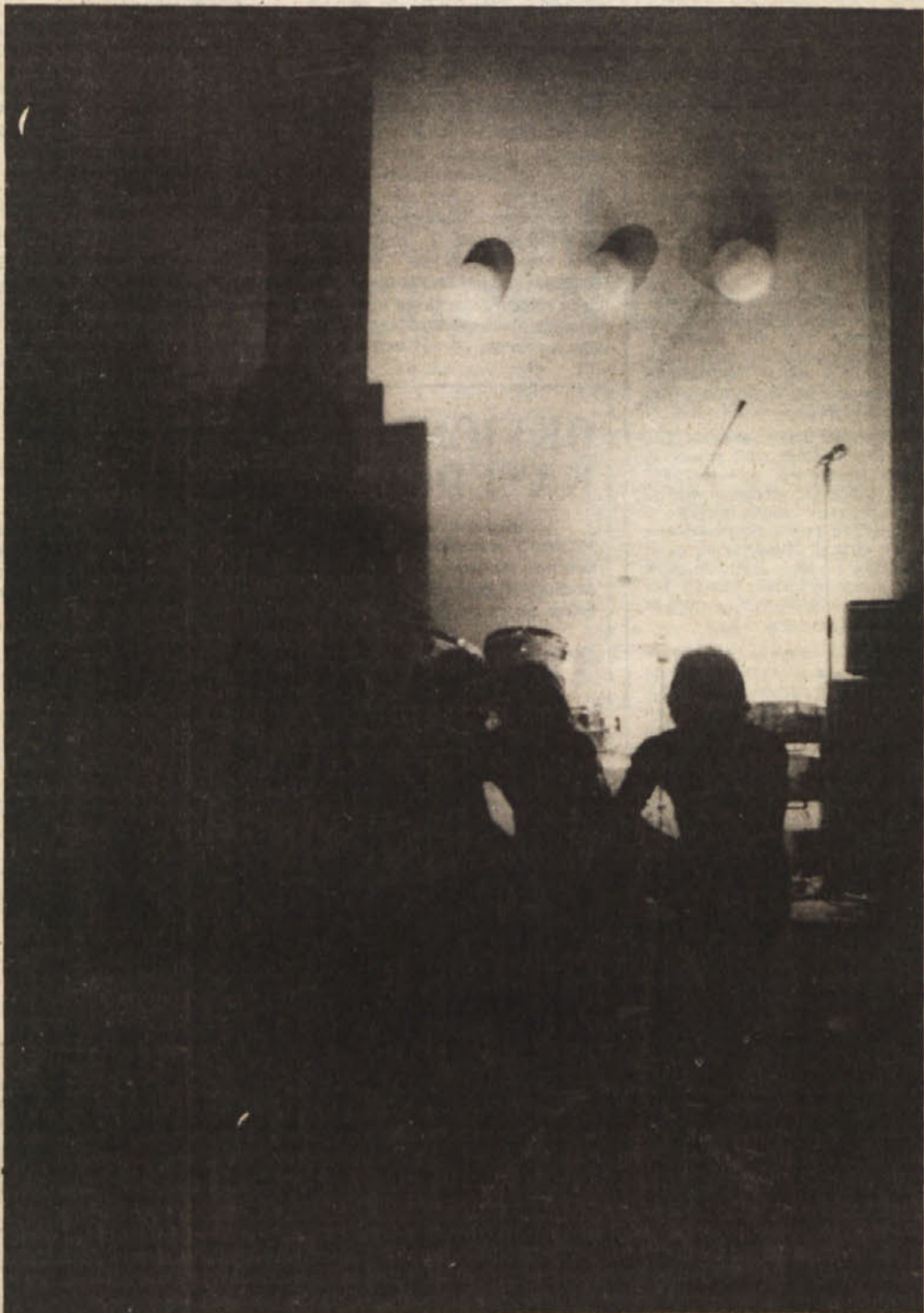
KSENIJA JANKOVIČ je novo veliko ime jugoslovanske glasbe. Mlada beogradčanka je pred nedavnim zmagala na velikem mednarodnem natečaju za violončeliste v Firencah v Italiji in tako stopila po poti že slavnege Iva POGORELIČA. Ksenija Jankovič bo ob klavirski spremljavi Nade KECMAN iz Beograda nastopila v Mariboru **31. marca**.

16. aprila bo ponovno gostovala **SLOVENSKA FILHARMONIJA**, tokrat jo bo vodil Uroš LAJDOVIČ, solista pa bosta violinist Primož NOVŠAK in oboist Drago GOLOB. Poslušali bomo dela Marjana Kozine, Johanna Sebastiana Bacha, Wolfganga Amadeusa Mozarta in Franza Schuberta.

29. aprila bodo spet gostovali umetniki iz Sovjetske zveze. **DRŽAVNI SIMFONIČNI ORKESTER SZ** bo vodil Jevgenij SVETLANOV.

Na predzadnjem koncertu sezone 1981—1982 bo **7. maja** koncertirala **ZAGREBSKA FILHARMONIJA** pod vodstvom Pavla DESPALJA, za konec sezone pa bo **18. maja** nastopil še violinist IGOR OZIM.

Ob obeh navedenih glasbenih ciklusih obstajajo še **popularni koncerti**, ki so namenjeni delovnim organizacijam in koncerti **zunaj abonmaja**. Pri zunaj abonmajskih koncertih bi vas opozoril na recital pianistke **DUBRAVKE TOMŠIČ-SREBOTNJAKOVE**, ki bo v **četrtak, 12. decembra**, ob 20. uri v mariborski unionski dvorani. Ta koncert bo posvečen 35-letnici umetniškega delovanja naše priznane pianistke. Zaigrala bo Sonato v G duru, KV 283, in Sonato v a-molu, KV 310, Wolfganga Amadeusa MOZARTA ter štiri balade Frederica CHOPINA. Adrian Grizold

OKROGLA MIZA OB AKTUALNIH DOGODKIH NA KOSOVU

Peticija, ki zahteva obnovitev procesov proti udeležencem spomladanskih procesov na Kosovu, je bila povod za organizacijo okrogle mize, na kateri naj z javnim in argumentiranim soočenjem stališč začnemo probleme pravilno reševati. Osnovne teze pogovora naj bi bile informiranje, napake informiranja, posledice teh napak in poskus opredelitve dejanskih vzrokov nacionalnih izbruhov.

Na dejstvo, da je ta problematika trenutno zelo živa, je opozorila zelo velika udeležba študentov, ne pa tudi povabljenih. Vzrok za takšno udeležbo je gotovo tudi pri povabljenih k okrogli mizi in naša zelo slaba informiranost o dejanskih dogodkih in resnični vsebini sedanjih ukrepov represije. Velika večina se z njo ne strinja oziroma se ne more strinjati, saj ni seznanjena z bistvom, z resničnim ozadjem, kajti skope vesti v tisku nam ne dajo nikakršnih obrazložitvev.

Uvodni besedi je bila nato nakazana najzanimivejša pot pogovora: analizirati dogodke na Kosovu, poskušati odkriti nekaj o krivdi birokracije, toda poskušati opozoriti tudi na Kosovo sedaj in tukaj. Pogoji, ki je bil postavljen takoj na začetku je bil: če bi nam uspelo iz analize dogodkov preiti na nas same v drugi pokrajini in bi poskušali spregovoriti o problemih pri nas, potem bi lahko tudi naša ocena kosovskih dogodkov zvenela realneje.

V sami razpravi pa nismo prišli dalje od spomladanske situacije na Kosovu in vzrokih zanjo, pri tem smo le nekatere posledice pritegnili tudi v naš razvoj, v probleme ob naši birokraciji, našem nacionalizmu in vzrokih zanjo.

Razprava se je oddaljila od začrtane smeri in je postala tako živa, razgibana, da jo je bilo zelo težko voditi, zaradi slabe avtoritete vodij pa je prihajalo tudi do trganja misli, prekinjanja — je pa takšen način podajanja stališč omogočal hitreje spreminjanje tem pogovora. Takšno govorjenje pa mora zapustiti argumentiran in uraden pogovor da postane bolj tekoče in vsestransko.

O PETICIJI

O namenu in ciljih peticije, ki zahteva ponoven pregled ustreznosti sodnih postopkov proti udeležencem demonstracij spomladi na Kosovu, nam gotovo pove nekaj to, da so podpisniki peticije študentje v Ljubljani, Zagrebu in Beogradu.

Vprašamo se lahko, zakaj le iz teh mest in iz teh univerz? Srbi, Hrvatje, Slovenci. Ali ni to naša preživela zgodovina? Edini narodi, velika država.

Borba za enakopraven položaj narodov v SFRJ še traja in študentom, ki so pripravili peticijo in jo podpisali, ne moremo oprostiti, da če se že borijo za enakopravnost, pravičnost, pozabljajo na tiste, ki jim je problematika Albancev v Jugoslaviji bližja, oziroma je njihov vsakodnevni odnos.

Trije veliki se borijo za enakopravnost, čigavo in kje?

Kljub temu pa smo slišali nekaj krajših predavanj, ki k takšnim okroglim mizam sodijo, ena pač zato, da so, druga pa zato, ker so za razumevanje problemov bistvena. Tako smo slišali krajše predavanja o politični ekonomiji in koncepcijah intenzivnega razvoja in predavanje o kazenskem pravu. Problem je v zakonih, njihovem razlaganju in uporabi, v tem, kako zakon opredeljuje določeno dejanje; stvar kazni in višine le-teh pa je prenesena na višja sodišča in predsedstvo. Gotovo pa obstaja razlika (po našem mišljenju bistvena) med tem, ali je kdo pisal gesla ali je hodil po cesti ali pa je organizirano sodeloval v obveščevalni službi.

O sistemu informiranja in o njegovem pomenu se v diskusiji ni mnogo govorilo, čeprav mislimo, da prav ta sistem takšen, kot je, omogoča takšne dogodke.

Naše mnenje je, da je obveščevalni vsakega posameznika pogoj za njegovo obnašanje, zato so tudi naše reakcije ob dogodkih na Kosovu pogojene. Analiza dogodkov, ki je že bila objavljena v Katedri, je poskušala odgovoriti na vzoke za demonstracije, okroglja miza in razprava pri njej pa je odprla nekatere nove poglede za razumevanje situacije na Kosovu.

K obveščevalnosti ali neobveščevalnosti moramo prišteti tudi poznavanje nekega naroda, njegove kulture in njegove borbe za nacionalno svobodo, saj če tega ne vemo, naroda ne moremo ocenjevati.

Prav tako je obveščevalnost temeljnega pomena za nas sedaj in tukaj, za naš razvoj, saj se Slovenija ne razvija enakomerno, in tako obstajajo različna področja ter lokalizmi.

Zato nas morajo izkušnje spomladanskih dogodkov učiti. Okvirna tema naše naslednje številke bo obveščevalnost, osnovni pomen bomo poskušali dati spomladanskim dogodkom na Kosovu in kasnejšem poteku, podali bomo obširno poročilo z okrogle mize, z vsem tem pa bomo poskušali pokazati nevarnosti neobveščevalnosti.

R. F.

KO MATURANT OBLEČE VOJAŠKO SUKNJO

Letos je odšla na služenje vojaškega roka že druga generacija maturantov. Lanski maturantje, ki so prvi oblekli vojaško uniformo pred začetkom študija, pa so sedaj že bruci. Zato je zdaj najboljše priložnost, da razmislimo, kaj nam je prinesel novi zakon o služenju vojaškega roka.

V glavnem se vsi bruci strinja, da je mnogo lažje izvrševati vojaške dolžnosti z dvajsetimi leti kot pa pozneje, ko misliš na zaposlitev in družino. Poleg tega so se lani mnogi spraševali, kako bo enoletna pavza vplivala na študij. Tudi glede tega za zdaj ni pripomb; študijska snov je prav tako zanimiva ali težka za bivše vojake kakor tudi za dekleta, ki so opravljale maturo v letošnjem juniju. Sicer pa bi natančnejše rezultate lahko pokazala statistika po rezultatih izpizov v študijskem letu 1981/82. Še več bojzani je bilo glede štipendij in

študentskih domov, čeprav je bilo znano, da bodo takšne prošnje eno leto mirovale. Če je bila na primer komu odobrena kadrovska štipendija lani, jo je začel prejemati z letošnjim letom. Nekoliko drugače pa je bilo s štipendijami iz združenih sredstev. Lani prošnje niso sprejemali, ker bi lahko v tem letu prišlo do socialnih in materialnih sprememb v družini, morali pa bi jih vložiti letos starši. Nekateri o tem niso bili dobro poučeni, zato so nameravali vložiti prošnjo za to štipendijo po vrnitvi iz JLA, takrat pa je že bilo prepozno, saj je rok za oddajo prošnje že potekel. Tako je prišlo do nekaj nejuhibih komplikacij.

Kot vidimo, se je novi zakon o vojaški obveznosti dovolj dobro obnesel. Težav in nejasnosti pa bo že prihodnje leto manj, saj bodo novi generaciji že poznane izkušnje letošnjih brucev.

J. Š.

O DELU MLADINCEV NA VIŠJI PRAVNI ŠOLI

Letni delovni načrt OO ZSMS na višji pravni šoli je v letošnjem šolskem letu razdeljen na pet področij: delo na šoli, sodelovanje med pravnimi fakultetami v Jugoslaviji, obštudijske dejavnosti na šoli, sodelovanje v okviru UK in OK ter sodelovanje v okviru mariborske univerze. Obštudijske dejavnosti so prav tako razdeljene na več komisij, in sicer: za kulturo (ta komisija je v prejšnjih letih najbolj zaživela), kadrovske zadeve, mladinske delovne akcije in protovoljno delo, študijska vprašanja, šport, SLO in DSZ, idejnopolično delo ter komisijo za obveščanje.

Glede problemov in načrtov pri delu mladinske organizacije na VPS je povedal Ivan Plevnik, predsednik OO ZSMS, tole:

„Temeljito smo analizirali lanskoletno delo, da bi preprečili stare napake. Veliko se moramo posvetiti obveščanju, kajti slaba mreža obveščanja je tudi slaba podlaga, da bi se mladinci seznanili z delom. Še vedno je namreč problem, ker je aktivna le majhna skupina ljudi. Posledica tega je zaprtost delovanja komisij. Vzrok za majhno aktivnost mladih v osnovni organizaciji je treba iskati v šolskih programih, ki so zelo obsežni in natrpani. Tako so študentje že na začetku šolskega leta tako angažirani, da ostane malo časa za obštudijske dejavnosti.

Letos tudi nimamo problemov z denarnimi sredstvi. Polovico smo jih dobili od šole, ostalo od posebne izobraževalne skupnosti ter dotacij iz posameznih organizacij združenega dela, ki dotirajo kulturne in podobne aktivnosti, ki jih opravimo v njihovem okolju.

Naloge mladinske organizacije so predvsem:

— usklajevanje in povezovanje interesov študentov z delom na šoli,

— reševanje problemov, ki se pojavljajo pri študiju,

— aktiviranje čim večjega števila študentov, da bi vsakdo našel v programu kaj zanimivega,

— sodelovanje z univerzitetno konferenco in skupno reševanje problemov, ki se pojavljajo na univerzi (štipendijska politika ipd.).

Problem ni neizvajanje programa; program se izvaja, vendar je aktivna le peščica študentov.

Zavedamo se tudi svoje specifičnosti, ker bo poklic pravnika tesno povezan z delovanjem v različnih samoupravnih organih. Zato poskušamo usmerjati delo tako, da se študentje pri delu v OO čim bolj osamosvojujejo, da bi se znali sami soočiti s problemi, kar jim bo bogata izkušnja za nadaljnje delo.

Nikakor ne smemo reči, da je delo mladincev na šoli zamrlo, lahko rečem, da je izredno živo, dinamično, vendar se v tej dinamiki pojavljajo prej naštetih problemi. Upam, da smo na dobri poti, ker se zavedamo slabosti in jih skušamo odpravljati.

J. Š.

PREDAVANJE VIDE TOMŠIČ NA VIŠJI PRAVNI ŠOLI

V ponedeljek, 23. novembra 1981, je bila gostja višje pravne šole tovarišica Vida Tomšič, članica predsedstva SR Slovenije in redna profesorica ljubljanske pravne fakultete. Predavala je o vlogi prava pri razvijanju družinskih odnosov v socialistični samoupravni družbi. Študentje so predavanju prisluhnili z izredno velikim zanimanjem, veliko pa je bilo tudi drugih poslušalcev, predvsem mariborskih sodnikov in političnih delavcev, saj je bilo predavanje zares kakovostno in aktualno.

PRAVIADA

Letošnje srečanje pravnih fakultet Jugoslavije je bilo v Strugi, organizator srečanja pa je bila pravna fakulteta iz Bitole.

Naša ekipa je na letošnji praviadi dosegla nekaj solidnih rezultatov. V nogometu smo se uvrstili na osmo mesto, v košarki na 10. mesto. Dekleta so bila sedma v rokometu.

Naš najuspešnejši rezultat je bilo doseženo drugo mesto v namiznem tenisu. Za našo ekipo je igral Branko Berlak. Na splošno so bila športsna srečanja na dokaj visoki ravni. Lahko rečemo, da so letošnja srečanja pravnih fakultet Jugoslavije dobro uspela. Žal še vedno obstaja manjšina študentov, ki srečanje vzamejo samo kot lastno zabavo. Vsaka fakulteta bi morala bolj razmisliti o tem, kakšni študenti jo naj zastopajo. Le tako bodo ostala srečanja še naprej veličastne manifestacije sloge, bratstva in enotnosti, kakršno je bilo tudi letošnje srečanje v Strugi.

V. M.

IZ ŠTUDENTSKIH ODDAJ ŠTUDIJ IN GLASBA NA RADIU MARIBOR, KI JIH LAHKO POSLUŠATE VSAK PONEDELJEK OD 17.45 DO 18.30

Nekateri študenti pedagoške akademije v Mariboru v tem študijskem letu še sploh niso dobili štipendije. To velja za tiste študente, ki jih štipendira posebna izobraževalna skupnost za pedagoške poklice iz Ljubljane. V študentski redakciji smo želeli zvedeti, zakaj tako dolgo niso izplačali štipendij. Zavrtili smo telefonsko številko 061 22-019 in interno 58:

TU TU TU

Prosim.

R: Dober dan, z radia Maribor kličem, zanima me, kako to da še niste izplačali štipendij v tem študijskem letu.

PIS: Saj smo jih izplačali.

R: Ja, šele ta petek, zakaj pa jih prej niste izplačali dva meseca?

PIS: Trenutek, vežem...

PIS: Halo, na žalost se tovarišica ne javi, ja, v glavnem zaradi tega, ker je vsako jesen treba te stvari obdelati in je vsako jesen bolj pozno izplačilo.

R: Ali to vedno traja dva meseca? Se ne bi dalo to urediti s kakšnimi akontacijami ali čim podobnim!

PIS: Ja, tega pa vam zdaj ne morem povedati.

R: Verjetno morajo tudi študenti živeti ta dva meseca!

PIS: Dajte poklicati tov. Plevnikovo, samo zdaj se ne javi.

R: Kdaj pa jo lahko dom?

PIS: Ne vem vam povedati.

R: Vi pa o tem ne veste ničesar, ne delate vi na tem?

PIS: Glede akontacij vam jaz zdaj ne morem povedati, to ni moja stvar, no.

R: Nekaj me še zanima, ali mi lahko poveste, če ste delavci, ki tam delate, dobili redno vsak mesec osebni dohodek?

(kratka pavza)

PIS: Ja, smo ga.

R: Hvala lepa.

KOMENTAR: Prav bi bilo, da bi kdo obračunal tudi s takšnimi neodgovornimi delavci.

PIS: posebno izobraž. skupnost

R: RADIO MB

SIG 15. 11. 81

V sredo, 18. novembra, smo študentje visokošolske temeljne organizacije Elektrotehnika imeli zbor študentov. Dnevni red je obsegal eno samo točko in to predlog statuta visokošolske delovne organizacije in predlog statuta VTO Elektrotehnika.

Vsi študentje dobro vemo, da so v statutu zapisane tudi naše pravice in dolžnosti. Slednje sicer niso v središču našega zanimanja, vendar bi vsakdo pričakoval, da nas zanimajo vsaj pravice. Glede na število udeležencev zbora — od 336 vpisanih študentov se ga je udeležilo kar 11 - lahko sklepamo, da vsi ostali, seveda upravičeno odsotni študentje, pravice nadvse dobro poznajo, ali pa jih le-te ne zanimajo.

Prepričani pa smo, da bodo prav ti študentje nadvse aktivni takrat, ko bodo tako ali drugače osebno prizadeti. Kaj hitro bodo odkrili povzročitelje svojih težav med profesorji in tistimi kolegi, ki so nedogovorno izrabili njihovo zaupanje ob izvolitvi za mladinske predstavnike, so jih med drugim brez njihove vednosti pooblastili, da namesto njih opravljajo njihovo pravico in dolžnost in hodijo na zbere študentov.

(SIG. 23. 11. 81)

Za novega sekretarja UK ZSMS je predlagana študentka VEKS. V enem od razgovorov je omenila, da jo je malce strah dela z denarjem. V študentski redakciji pravimo:

Le brez strahu, saj denarja na univerzitetni konferenci tako ali tako ni.

SIG 16. 11. 81

V petek smo imeli v Mariboru pravo jugoslovansko univerzo v malem. Na skupščini združenja univerz Jugoslavije so veliko govorili in malo povedali predstavniki devetnajstih jugoslovanskih univerz. Nekateri gosti so bili zelo navdušeni nad lepoto Maribora, še bolj pa so bili navdušeni nad ceno kave v eni od najbolj priljubljenih izletniških točk Mariborčanov — Lipnici. Iz zaupnih virov smo še izvedeli, da so med odmori pili jugoslovansko kavo.

SIG 16. 11. 81

TAKŠNO JE STANJE ŽE VES ČAS

Jugoslavija je ena tistih dežel, kjer naseljenost ni tako zelo gosta kakor na primer v nekaterih azijskih deželah. Tam ima kontracepcijsko sredstvo drugačno vlogo, rabi namreč kot nekakšen obvezen artikel, ki ga mora poznati vsaka ženska. Na Kitajskem je na primer prepovedano imeti več kot enega otroka, saj za morebitno večje število morata starša plačevati davek — ne dobita nikakršne podpore ali otroških dokladov.

Naša dežela si želi problem populacije rešiti po najbolj humanem nasvetu: kontracepcija se naj uporablja za načrtovanje družine. Pri tem imajo strokovnjaki v mislih predvsem preprečevanje nezaželenih nosečnosti, pa tudi v bolj humanem pogledu načrtovati rojstvo otroka takrat, kadar ima ženska oziroma starša, zadovoljive pogoje.

Z dr. Šijanecem smo se pogovarjali o težavah, ki pestijo študentke in kako jim lahko pomaga ginekološka služba, ko zaidejo v »težave«.

O povečanem številu AB (abortusov) med študentkami je dr. Šijanec povedal tole:

»Vem, da so vse študentke poučene o zaščiti, in vem tudi, da vedo, da lahko pridejo po nasvete, kadar zaidejo v težave. Vendar me kljub temu čudi, da je odstotek AB v študentskih vrstah tako velik. Mnogo izmed njih je takšnih, ki pridejo v ambulanto prvič šele, ko so že noseče. Zakaj? Dó povečane števila AB prihaja tudi zato, ker so razmere takšne, da pač ženske že vnaprej vedo, da se »stvar da rešiti«. Prej na primer je bilo glede tega mnogo strožje. Ženske so morale na komisijo in zdi se mi, da so takrat bolj premislile glede načrtovanja... Zdaj, ko gre za legalizacijo splava, je situacija takšna, da si ženske ne delajo zaradi nosečnosti posebne skrbi. Zaradi tega je tudi število splavov skokovito naraslo... Preteklo leto je bilo na primer v Mariboru opravljenih 2500 splavov!... to je številka, ki smo jo imeli leta 1960. Po legalizaciji se je kontracepcija bohotno razpasla, po drugi strani pa se je povečalo število splavov. Seveda so danes vsi AB legalni, na-

rejeni strokovno in potekajo pod najstrožjo kontrolo. Seveda se prekinitve opravljajo danes v zgodnjih tednih, zelo strokovno, tako da se izognemo morebitnim težjim posledicam.»

Kako je z nataliteto v Sloveniji?

Dr. Šijanec: »Nataliteta v Sloveniji je zelo nizka, okoli 14 promile.

Takšna številka sodi med zelo nizke, še posebej, če vemo, da je umrljivost pri nas okoli 9 promile, se pravi, da je 4—5 promile naravni prirastek na 1000 prebivalcev. Takšna nataliteta je že nekaj let, in moram priznati, da nas malo skrbi.»

Dr. Šijanec je v pogovoru še dejal, da bi bilo zaželeno in tudi prav, da bi se več študentk avtomatično odločilo dovolj zgodaj za preglede in morebitna posvetovanja pa da bi se še pravočasno odločale za zaščito, saj bi jim tako bilo prihranjenih mnogo grenkih in solznih tednov.

Za popolnejše razumevanje je potrebno več vidikov. Tako smo se obrnili na študentke, na mlada dekleta, ki jih je v tem pogovoru sodelovalo šest in ki so povedala svoja mnenja. Pogovor je bil anonimen, poverno naj le, da je povprečna starost deklet bila dvajset let.

KAKO DELUJE ŠTUDENTSKA GINEKOLOŠKA AMBULANTA?

»Deluje dvakrat na teden, ne bi pa mogla reči, da je kakšna gneča v njej. Študentke ne hodijo tako redno na preglede kakor pa na primer starejše ženske.»

»V ambulanto prihaja največ punc zato, ker želijo kontracepcijo, zato v ambulanti sploh so. Zdravnik največ predpisuje tablete, je pa tudi tak človek, ki nam svetuje in pomaga. Pogovor z zdravnikom je lahko zelo koristen.»

Največ AB je zaradi neresnosti z obeh strani!

To je bila sklepna misel pogovora, ki je želel razjasniti probleme o odpravi plodu v študentskih vrstah.

S. D.

OKVIRNI PROGRAM KATEDRE

Uredništvo je pripravilo tudi okvirni program izdajanja Katedre v naslednjem letu. Koncept v naslednjem letu je takšen, da bo za vsako izdajo okvirna tema, ki jo bomo poskušali osveteliti z več strani. Okvirne teme so porazdeljene na deset števil, ki bi izhajale mesečno.

Okvirne teme posameznih števil so:

1. VLOGA OBVEŠČANJA V NAŠI DRUŽBI OB AKTUALNIH DOGODKIH (OKROGLA MIZA) PRED 9. KONGRESOM ZKS — NA VISOKIH ŠOLAH V MARIBORU
2. AKTIVNOST MLADIH KOMUNISTOV V ZSMS PRIPRAVE NA KONGRES ZSMS IDEOLOŠKE PODLAGE MIROVNIH GIBANJ V ZAHODNI EVROPI
3. SAMOUPRAVLJANJE NA VISOKIH ŠOLAH SOCIALIZEM IN DRUŽBENI PROCESI V EVROPI
4. USMERJENO IZOBRAŽEVANJE V VISOKEM ŠOLSTVU
5. 1. MAJ, REVOLUCIONARNO DELO TITA
6. ŠTUDENTSKI STANDARD
7. NOVO ŠOLSKO LETO
8. MEDNARODNA POLITIKA JUGOSLAVIJE
9. POLITIČNA EKONOMIJA
10. DRŽAVA IN REVOLUCIJA, DRŽAVNOST

To so okvirne teme za naslednje leto. Zraven teh se bo v vsaki izdaji poročalo, komentiralo in pisalo o aktualnih dogodkih, o spremembah in aktivnostih, predvsem na Univerzi, v Mariboru in širše. Obširnost naših rubrik bo odvisna predvsem od kadrov. Največji primanjkljaj je na področju visokega šolstva, torej univerze. Pozivamo vse, ki se vsaj malo spoznajo na študentsko problematiko, da se nam pridružijo in začnejo pisati.

Namen objave okvirnega programa je, da nam pošljete predloge in vaša priporočila, torej, aktivno vključitev.

UREDNIŠTVO

POROČILO Z VOLILNO PROGRAMSKE KONFERENCE OO ZSMS VEKŠ MARIBOR

Volilno programska konferenca je bila 10. novembra 1981. Zanimiva je predvsem študentska problematika, ki je bila podana v poročilu o preteklem delu, iz katerega izhajajo tudi nove obveznosti novega predsedstva in konference OO ZSMS v bistvu pa vseh študentov, povezanih v samoupravnih skupinah. Gre za večje vključevanje študentov v samopravo in družbenopolitično dejavnost na šoli, kajti neprestano se je pojavljal problem neobveščenosti študentov o posameznih problemih. Ti so bili: učni načrt, študijski pogoji, počitniška praksa, izpitni roki.

Z vključevanjem večjega števila študentov v delo OO ZSMS bomo v prihodnje prenesli delo in odgovornost z enega člana kar na najširši krog študentov. V analizi dela interesnih dejavnosti se je pojavila težnja po večjem vključevanju študentov v delo interesnih komisij pri ZSMS: MDA, SLO, SŠD, kulturne, AIESEC, obveščanje študentov.

S kadrovsko okrepitevijo predsedstva in z zanimanjem, ki so ga predvsem novi študenti

(bruci) na VEKŠ pokazali za delo, gledamo z optimizmom in menimo, da bomo lahko uresničili nove usmeritve dela OO ZSMS, ki so bile podane v usmeritvenih aktivnostih OO ZSMS VEKŠ, ki ga je posredovala nova predsednica OO ZSMS VEKŠ Romana Jurčević.

Bilo bi nesmiselno te smernice samo na kratko obnavljati, zato mislimo, da je najbolje, če te usmeritve podamo kar v celoti.

Predsedstvo OO ZSMS VEKŠ

Bolj se moramo posvečati:

- izvajanju družbenih dogovorov in samoupravnih sporazumov o uresničevanju študentske politike v socialistični republiki Sloveniji, kjer moramo odločno reagirati na primere, ko se OZD ne držijo skupno dogovorjenih meril in kriterijev.

- zahtevi po zagotovitvi študijske literature za vse predmete,
- vključitvi študentskih delegatov v posebne izobraževalne skupnosti ter

- afirmiranju delovanja študentov v temeljni delegaciji šole.

V ŠTUDENTSKIH DOMOVH SO IMELI SPOMLADI RAZPRAVO:

ALI KUPITI ČRNO-BELE TELEVIZORJE?

ALI KUPITI BARVNI TELEVIZOR ZA CELOTEN STOLPIČ?

ČRNO-BELI BI BIL V VSAKEM NADSTROPJU!

SKUPNA ODLOČITEV: KUPILI SMO BARVNI TELEVIZOR.

TEGA SEDAJ GLEDA SAMO HIŠNIK, KER GA IMA V SVOJI PISARNI.

POGLEJTE SI DOBRO TE ŠOTORE —

TO SO NOVI PROSTORI UK ZSMS IN KATEDRE —

KAJTI PO ZADNJIH PREDLOGIH GLEDE NOVIH PROSTOROV ZA MLADINSKO ORGANIZACIJO V NOVIH ŠTUDENTSKIH DOMOVH JE STANJE:

— V NOVIH DOMOVH NE BO PROSTORA ZA NAS,

— IZ STARIH SE MORAMO IZSELITI (KER NISO BILI GRAJENI ZA NAS), ZATO SMO SE PO TEMELJITI INVESTICIJSKI ODLOČITVI ODLOČILI ZA NOVE PROSTORE, KI NE BODO IMELI NATANČNE LOKACIJE!!!

ŠE NE VESTE

Da RIS nameni vsako leto denar za občudijsko dejavnost stanovalcem študentskih domov. Teh sredstev je letno 138 milijonov in so namenjena le za kulturo, šport in samopravo stanovalcev in jih moramo torej jasno ločevati od naših stanarin, katere v največji meri plačujemo mi.

Kako pa ga potrošimo? Zaposlena imamo dva delavca (1 OD za športnega referenta, 0,5 za snažilke, 0,5 OD za vodjo). Struktura naših stroškov in prihodkov je vsem na voljo.

Da bo vsem jasno, naj še enkrat omenim naš izlet v Kragujevac (o njegovem namenu sem govoril že v prejšnji številki). Stroški za ta izlet so znašali 22 tisoč dinarjev (letalske karte 16 tisoč in šest tisoč dinarjev za rent a car). Za dva avtomobila smo dnevno plačali 900 din in kilometre, ki so bili po 4 dinarje in jih je bilo skupaj 550 (okoli 2000 din za bencin). Bilo nas je deset (8 študentov in dva delavca), izlet pa je trajal štiri dni. Stroške prehrane in prenočišč so kriili domačini. Vsega skupaj 24 tisoč dinarjev. Če k temu prištejemo še 15 tisoč dinarjev, ki jih predsednik delegatske konference dobi tako, da ne plačuje stanarine, in še zelo malo denarja, ki ga porabimo za samopravo — torej letno 40 tisoč.

Študentje prodekani dobijo po šolah različno denarno nadomestilo (od 2.000 pa do 5.000 din — ali pa še več?), in to znaša letno strošek za šolo od 2,4 do 6 milijonov ter še nagrade za najbolj aktivne, potem vemo, pri čem smo (da ne omenim — iad oziroma srečani).

OO ZSMS v naših domovih nima lastnega predračuna in niti ne žiro računa (kako dolgo še — danes je npr. 18. november) in je torej precej odvisno od volje vladajočega.

Konkretno — s študentskim centrom v Ljubljani bi se radi bolj povezali zaradi skupnega nastopa pri naših zahtevah o celovitem reševanju vprašanj prehrane in stanarin stanoval-

cev v študentskih domovih Slovenije.

Nujno potrebni so sestanki, da se še bolj spoznamo s specifičnimi in skupnimi razmerami našega bivanja v domovih. Tako smo nekajkrat potovali v Ljubljano, oni pa k nam, poslali smo dva naša delegata na njihovo srečanje študentskih domov Jugoslavije, trije so sodelovali na njihovi lokalni delovni akciji v Ankaranu. Tako smo povsod potovali na svoje stroške (moja ocena je, da je bilo teh stroškov preko 5000 din), saj nismo dobili povrnjenih stroškov, za dnevnice pa si niti vprašati nismo upali.

Tako nam pomeni (po mnenju vodje občudijske dejavnosti) izlet tudi nadomestilo za te stroške poleg nagrade za delo v lanskem šolskem letu, kajti pri nas ni drugih nadomestil ali knjižnih nagrad, kot je to praksa drugje.

Ne vtikamo nosove v to, kar se nas ne tiče, ne sprašujemo se, zakaj se nekateri člani UK ZSMS Maribor vozijo v Ljubljano z zelenim vlakom, po kaj hodijo v Kragujevac, kakšni so honorarji...

Vsi smo eno, a vendar moramo zase delovati kot celota in pomesti najprej pred svojim pragom.

Kritizirali so nas tudi, da na svetu študentskih domov meseca julija nismo bili sklepčni, toda ne vprašamo profesorjev, zakaj oni niso bili polnoštevilni...

Pa še drobna bodica za naše stanovalce — nekateri pravite, da informiranje o naših akcijah šepa. O vsaki akciji vas obvestimo vsaj dvakrat — neposredno s plakati in z našim mesečnim planom, ki izhaja v nakladi 900 izvodov (za vsako sobo po eden). Če pa ste nezainteresirani, ne berite plakatov ali jih celo trgajte, to je vaša osebna malomarnost, in ne obrekujte nas, temveč nam raje po delegatih za občudijsko komisijo povejte svoje želje.

BOŽO ŠETINA

KOMENTAR K ČLANKU BOŽA ŠETINE

Tovariš Šetina, za naslednjo številko Katedre vam predlagamo temo: OD KOD IZVIRAJO IN ZAKAJ SE IZPLAČUJEJO HONORARJI?

Poudarite predvsem: Ali so sredstva za občudijsko dejavnost namenjena samo nagrajevanju?

LEP POZDRAV!

PROBLEMATIKA V ŠTUDENTSKIH DOMOVH

KATEDRA: O sistemski rešitvi problematike v študentskih domovih se govori že dolgo, premakne pa se nič. Kaj ste do sedaj storili na tem področju in kakšna bo vaša dejavnost v bodoče?

POPOVIČ: Sistemski problematika — to je poseben pojem, ki seveda postavlja vprašanje družbene odločitve, ne pa odločitve samih delavcev v domovih in tudi ne samih študentov, ki pač stanujejo iz generacije v generaciji v domovih. Sistemski odločitev za domove je bila leta 1975 taka: socialna problematika se bo urejalaprekoštudentskepolitike, domovi pa naj poslujejo ekonomsko, družba pa bi pomagala s pokrivanjem amortizacije in dela investicijskega vzdrževanja, kar se tudi izvaja, čeprav je res, da pomeni samo 20 % ekonomske stanarine. Mi smo v akcijah, ker ugotovljamo da dejanskost socialnega reševanja problematike s študentsko politiko ne ustreza načelnim trditvam in rešitvam, predlagali več variant.

Seveda se vse nanašajo na to, da pač od nekod pride še nekaj sredstev. Te variante so bile takšne, ali se nas tretira podobno kot dijaške domove in se nam pokriva del režijskih stroškov; ali se nam pokriva del prehrane — ugotovljamo namreč, da število študentov, ki se hranijo v študentski menzi pada, da hrana ni ustrezna, ker je to edini način varčevanja pri študentih in se prehranjujejo s priložnostnimi nakupi v trgovini, kuhanjem v priložnih kuhinjah v domovih, s prinašanjem hrane od doma. Vendar to ni redna in celovita hrana in mlademu organizmu se bo to poznalo, družba pa bo v kasnejših letih plačevala dajatve za zdravljenje.

KATEDRA: To že, toda ali vi mislite, da cene hrane res niso previsoke in da so ekonomske?

POPOVIČ: Te cene so na meji ekonomskih in bi bile celo pod ekonomskimi, če ne bi

imeli dodatnih bifejskih dejavnosti.

KATEDRA: Kolikšna bi bila povprečna realna ekonomska stanarina?

POPOVIČ: Naša realna ekonomska stanarina ta hip je 1450 din in je po naših podatkih najnižja v Jugoslaviji. Lahko se pohvalimo, da poslujemo po najnižji ceni, da pa imamo enega od najvišjih standardov. Ljubljana je tu nekako izenačena z nami, glede na to, da obiskujemo tudi druge centre, pa je prejšnja trditev resnična. V sami skrbi za ekonomičnost poslovanja pa sta Ljubljana in Maribor daleč pred ostalimi.

KATEDRA: Vsem pade v oči to, da v Prištini staneta hrana in stanovanje za študente okoli 1000 din.

POPOVIČ: Mislim, da staneta študenta v Prištini hrana in stanovanje 1100 din, ekonomska cena vsega tega pa presega 7000 din. V dnevniku Delo so bile pred kratkim objavljene ekonomske cene za stanarine in ne za hrano in od tam vemo, da ekonomska cena stanarine v Prištini presega 2000 din. V sobah so po trije, štirje, imajo tudi sistem priznanih ilegalcev, ki plačujejo neke pavšalne in v soglasju s stanovalci stanujejo v istih sobah kot legalni. Dohodek priteka, komfort seveda pada.

KATEDRA: Kako pa je s sanacijskim programom. Ali ga pripravljate spet tako, da bo edina rešitev dvig stanarin in zmanjšanje materialnih stroškov ali pa kako drugače?

POPOVIČ: Sanacijski program je takšen: dejstvo je, da se stanarine oblikujejo glede na minule stroške in sedanje cene. To je predviden ukrep študentskih domov, saj smo mnenja, da ne moremo za celo leto določiti stanarin, kajti tudi cene stroškov se spreminjajo. Z izjemo vode in elektrike moramo vse plačati v naprej — kurjava, ves potrošni material se kupuje s predračuni ali v najslabšem primeru 15 dni po prispetju računa.

KATEDRA: Zdaj se je začel ukvarjati z občudijsko dejavnostjo tudi Študentski servis. Ali to pomeni, da vi svojega dela niste v celoti opravljali?

POPOVIČ: Ostanek dohodka, ki so ga ustvarili študentje, je in prav je, da se njim vrne. Najprimernejše pa je, da se skozi to dejavnost. Prihaja do nekake podvojene dejavnosti in zato smo se s servisom že združili na tem področju. Akcije bomo koordinirali, povečali kvaliteto vsebine, kar pa zahteva dodatne stroške. Če pa imamo s takega vira te stroške pokrite, je pravilno, da damo študentom kvalitetnejše prireditve. Najraje bi imeli, da bi bil pri občudijski dejavnosti aktivni predvsem študentje in bi pasivne oblike krčili. Raje bi imeli, da bi študentje sami pripravljali recimo dramske predstave. Sam servis vsekakor ne bo najemal novih ljudi za to dejavnost, tako smo mi vsekakor ostali nosilci te dejavnosti.

KATEDRA: V letošnjih prvih devetih mesecih je bilo 260 starih milijonov primanjkljaja. Je to res?

POPOVIČ: Ja, 260 milijonov je tisti absolutni minus — to je izguba + skladi. 160 pa je same izgube. Tudi tiste sklade bomo morali napolniti, vendar po zakonu, se ti lahko odloži, če je organizacija brez denarja.

KATEDRA: 30. oktobra je bilo 80 milijonov neplačanih stanarin, koliko pa jih je sedaj?

POPOVIČ: Ta hip nimamo natančnega podatka, mislim pa, da jih je nekoliko manj. Po krogu opominov je namreč prišlo do povečanega plačila. V izgubi devetih mesecev pa teh 80 milijonov ni vstetih, to je samio iz zadnje stanarine. Prej je bilo namreč praktično vse sprevrnano, saj se drugače študentje ne bi mogli vseliti. Če bi hoteli odkriti trenutno izgubo, bi mogoče bila drugačna od 260 milijonov. Prištetji pa je treba še 80 milijonov oktobrske stanarine.

MDA'81

MDA so tudi letos, kakor prejšnja leta, v celoti potrdile opravičenost svojega obstoja. Ta oblika družbenega angažiranja zajema iz leta v leto več mladih. Njihov doprinos v ublažitvi težkega družbenoekonomskega položaja je sicer izmerljiv v dinarjih, njihov doprinos v kovanju bratstva in enotnosti med našimi narodi in narodnostmi, kakor tudi v zblizevanju mladih znotraj posameznih republik in avtonomnih pokrajin pa je neizmerljiv in neprecenljiv.

V letu 1981 so bile v SR Sloveniji organizirane štiri zvezne in šest republiških MDA, na katerih je sodelovalo 5046 mladih. Na številnih lokalnih MDA (od enodnevnih pa do večtedenskih) pa je po ocenah sodelovalo okrog 45.000 mladih.

Na republiških in zveznih MDA so udeleženci opravili 554524 delovnih ur v vrednosti 105 milijonov dinarjev, približno taka pa je tudi vrednost dela udeležencev lokalnih MDA.

Po oceni RK ZSMS lahko pripravimo MDA v letu 1981 ocenimo kot dobre, čeprav je bilo na nekaterih akcijah nekaj težav, ki so bile posledica slabih priprav (neurejena naselja, slabo pripravljena delovišča itd.). Slabosti so se zlasti pokazale v sredinah, kjer še ni prevladalo mnenje, da so MDA stvar vseh subjektivnih sil, ne pa le OK ZSMS in komunalne skupnosti. Lokalne MDA so bile v letošnjem letu v večini slabo pripravljene. Pogosto se je dogajalo, da v posameznih organih in skupnostih v občinah, ni bilo interesa za sodelovanje, oziroma za prostovoljno delo mladih. Kar pa se tiče delovnega vidika, so bile lokalne MDA dobro pripravljene in izpeljane, saj so mladi na najrazličnejših delih opravili okrog 500.000 delovnih ur in dali svojim delom velik doprinos pri gradnji komunalne infrastrukture in drugih objektov.

Na republiških in zveznih MDA so mladi sodelovali v 137 brigadah na več kakor sto deloviščih na manj razvitih in manj razvitih mejnih območjih. Zgradili so 60 kilometrov vodovodnega omrežja, 10 km novega in 15 km rekonstruiranega cestnega omrežja, očistili 19 ha pašnikov itd. Posebno dobre rezultate so dosegli brigadirji v strokovnih brigadah RK, ki so letos sodelovali na vseh desetih MDA. Neposredno so pomagali bolnim in socialno ogroženim občanom in varovali 969 otrok v brigadirskih vrtcih.

Omeniti bi še mednarodno izmenjavo brigadirjev, v okviru katere je letos dosežen največji obseg v zadnjih letih. MDA v Sloveniji se je udeležilo po 20 mladih iz Madžarske in Slovaške in 10 iz Tunisa, MDA v teh državah pa se je udeležilo 52 mladih iz Slovenije.

Struktura brigadirjev in brigadirka na MDA v letu 1981 — 72,55 % brigadirjev in 27,45 % brigadirka, da se za MDA še vedno dosti raje odločajo fantje kakor dekleta. Prav tako je na MDA sodelovalo največ mladih iz vrst učencev — 3478 ali 68,93 %, sledijo jim mladi delavci — bilo jih je 1127 ali 22,33 %, študentje 307 ali 6,08 %. Mladih iz vrst kmetovalcev je bilo najmanj 49 ali 0,97 %, ostalih pa je bilo 85 ali 1,69 %.

Aktivni ZK so ob zaključku izmen predlagali za sprejem v članstvo ZK 397 brigadir in brigadirjev, ki so s svojim delom in obnašanjem na MDA še posebej izkazali.

V. J.

BOJ ZA OSVOBOJENJE LJUDSTVA JE KULTURNI BOJ

Socialistična Jugoslavija vse od svojega nastanka sem doživlja proces osvobajanja delovnih ljudi vseh oblik prisile. Najširša svoboda se razvija s samoupravljanjem, ki naj delavcu vrača pred tisočletji izgubljeno svobodo. A ko gledamo, kako naš otrok raste, moramo vedeti, da prav babicam, ki so mu pomagale pri porodu, ni všeč. Nasprotno. Napak bi ravnali, če bi se slepili, da imamo revolucijo, da pa nimamo kontrarevolucije. Imamo jo. Najmočnejša je tam, kjer smo mi najšibkejši.

Po zmagi socialistične revolucije v Rusiji je Lenin rekel množici: »Zapomnite si, da zdaj sami upravljate državo. Nihče vam ne bo pomagal, če sami ne združite in ne vzamete vseh državnih zadev v svoje roke. Ta ista misel je vodila narode in narodnosti Jugoslavije, ko so s samoupravljanjem dokončno prevzeli oblast. Narod si zdaj sodbo piše sam.

Tudi kultura je bojišče, na katerem poteka boj med nami in našimi sovražniki. Če se mi tega ne zavedamo ali pa se nečemo zavedati, nasprotniku lajšamo posel. Tako nam postopoma zlezajo v učbenike neressnice, kot je ta, da je v Jasenovcu umrlo nekaj tisoč ljudi.

»Samoupravljanje... kore nito prekinja s prakso, v kateri je prevladovalo mnenje, da so marksisti samo tisti, ki ponavljajo besede klasičnikov. To je zgodovinski propad med prisilo pri afirmaciji socializma in prostovoljnostjo.« (V. Vlahovič, Samoupravljanje in osvoboditev dela, Komunist, teoretična priloga, 23. 2. 1976, Ljubljana). Zahteva popolno enakopravnost družbenih subjektov. Vsi delovni ljudje imajo pravico zahtevati svojo, socialistično kulturo. »V civilizaciji izvira revščina iz izobilja samega.« (Fourier) Isto pravilo se kaže v našem kulturnem življenju. Na eni strani se zbirajo »umetniki«, ki so si enkrat za vselej pridobili čast in slavo in za svoje delo ne odgovarjajo nikomur razen »umetnosti«, na drugi strani pa stojijo delovni ljudje in čakajo. Čakanju je prišel konec! V naši družbi ni prostora za dve kulturi! Zakaj? Zato ker je delavski razred kot nosilec napredka »dedič vseh pozitivnih tradicij slovenskega naroda, njegove kulture in vsega njegovega duhovnega bogastva. To bogato dediščino mora znati slovensko delavstvo sprejeti in dalje razvijati, šele tedaj se bo moglo afirmirati kot vodilna sila in branilec interesov slovenskega naroda.« (E. Kardelj, Razvoj slovenskega vprašanja)

»Edina pot je boj ljudstva, brezobziren boj, dokler ne pade poslednja barikada, dokler ni dosežen poslednji cilj! Boj za popolno socialno in politično osvobodjenje — zakaj brez socialne in politične svobode je nemogoča kulturna svoboda. Dokler bo ljudstvo suženj družbe, suženj tega anonimnega naroda — dotlej bo tlačanila, dotlej bo brezpravna in ponižana tudi duševna kultura. Boj za osvobodjenje ljudstva je kulturni boj — in kdor ta boj obrekuje, kdor mu postavlja nečiste cilje, je sovražnik ljudstva in sovražnik kulture.« (Ivan Cankar, Slovensko ljudstvo in slovenska kultura).

Ljudstvo je politično svobodno. Diktatura proletariata se uveljavlja kot svoboda za najširše ljudske množice. A ne za vse. Delitve dela ni mogoče ukiniti. Družba ostaja razredna, a v razredni družbi, ugotavlja Lenin, ni nikakršne neizdiferenciranosti množice. Množica je vedno razredno razdeljena. Zato se ne smemo slepiti z idejami o »vseljudski kulturi«. Delavski razred je zato osvojil oblast, »da bi svoj interes spet predstavil kot obče, k čemur je v prvem trenutku prisiljen.« (K. Marx-F. Engels, Nemška

ideologija) Zato imamo Slovenci pravico in dolžnost zahtevati le eno kulturo — socialistično kulturo.

Boj za socialistično kulturo ni lahek. »Kot kultura, ki naj množice delovnih ljudi duhovno dviga in osvešča, se socialistična kultura lahko razvija samo v nenehnem in načelnem boju zoper dva najbolj nečedna izrastka sodobne buržoazne kulture. Po eni plati gre za tisto množično »kulturo« ki se poraja v vzdušju vsesplošne komercializacije buržoaznega sveta in ki s svojimi tvori šunda, kiča, pornografije itd. tišči človeka k tlom, ga poneumlja in onespoblja za ustvarjalno delo. Pri nas takšna »kultura« lahko ustreza le nasprotnikom samoupravljanja, kakor jim po drugi plati ustreza anarhoindividualizem vseh zaprtih kulturniških celov, ki nimajo ljudem nič povedati in uživajo v golem formalizmu, ob podpori birokratskih snobov.

S tema dvema izrastkoma sodobne buržoazije se žal tudi pri nas zelo pogosto srečujemo: v podlistkih našega dnevnega časopisja, v revialnem tisku, začeni s tistim najbolj cenanim, na filmskem platnu itd. Pogosto z antisocialističnimi tendencami, ki niso niti kaj dosti prikriti.« (B. Zihel, Včeraj in danes, Kultura in samoupravljanje, DZS, Ljubljana 1974) Moč poneumljajočih je vidna danes bolj kot kdajkoli prej. V knjigarnah ni najpogostejših šeststokovnih literaturnih, a Playboy, Lui je vedno mogoče dobiti. V kinematografiji prevladujejo filmi, ki propagirajo nasilje, odkrito nastopajo proti ženski emancipaciji, povečujejo »svobodo denarja«. Zagovorniki, predvsem pa uvozniki tega gnoja prisegajo na svobodo. Trdijo, da delajo v interesu ljudi, kar dokazujejo s polnimi dvoranami in s številom prodanih tovrstnih revij, stripov. Odločno zanikajo, da manipulirajo z zgodovinsko ustvarjenimi boleznimi proletariata. Namesto da bi bila kultura v službi socialistične revolucije, ustvarja najbolj nečisti denar. Partizanske umetnike, kulturne borce za svobodo slovenskega ljudstva požirajo ženska mednožja.

»Užitki proletariata so dobili brutalno obliko na eni strani zaradi dolgega delovnega časa, ki je potrebo po užitku stopnjeval do vrhunca, na drugi strani pa zaradi kvantitativne in kvalitativne omejenosti užitkov, dostopnih proletarcu.« (K. Marx-F. Engels, Nemška ideologija) Te besede, zapisane sredi prejšnjega stoletja, kažejo, kako se je razvijal kult užitka. Od takrat do danes je doživel precej sprememb. Medtem ko se je na eni strani krepilo delavsko gibanje, ki je že od vsega začetka organiziranega nastopa težilo tudi k dviganju proletarske kulture in zavesti, je na drugi strani buržoazni aparat ugotovil, da je nizka kulturna raven množic neusahljiv vir denarja. Tako je zrasla poleg industrije orožja še mogočnejša industrija, ki kuje denar z izdelavo publikacij in filmov, ki so danes, na samem vrhu svojega razvoja, še samo nizanje pretepev, neokusnosti. Vsa ta industrija teži k nadaljnemu poneumljanju delovnih množic. Za njo stojijo bataljoni psihologov in drugih strokovnjakov, ki skrbijo, da ne zmanjka idej.

Mislím, da je iz napisanega videti, da izgovor, »da posel cvete«, ne zmanjšuje krivde tistih, ki pri nas kujejo dobičke z »množično kulturo«, temveč je napisano obtožnica. Slovenci smo dolga stoletja imeli samo jezik, ki nam je pomagal, da smo vzdržali pritisk gospodarjev. Pomagala nam je zavest, da bo našega hlapčevanja konec, in može, ki so nam pisali. A danes naj bi se odrekli svoji identiteti in se prodali v neumnost. Prav malo

se razlikujemo od tistih, ki jim je Prešeren zapisal:

»Krajnc, ti le dobička išeš, bratov svojih ti ni mar, kar ti bereš, kar ti pišeš, more dati gotov dnar!

Kar ni tuje, zaničuješ, starih šeg se zgublja sled, pevcev svojih ne spoštuješ, za dežele čast si led!

Tiho, pesem! — Bolečine ne razglašaj starih ran, če nečast te naša gine, dómu, Kranjc moj, zvest postan!« (F. Prešeren, Elegija svojim rojakom)

»Zgodovina Slovencev je ena sama dolga veriga zatiranja in teptanja malega naroda, toda odgovor, ki so ga vodilni politični faktorji slovenskega naroda v zadnjih stoletjih dajali zatiralcem, je bil malokdaj takšen, da bi mogli biti nanj ponosni. Zaostalost je vodila tam, kjer bi moral voditi napredek.« (E. Kardelj, Razvoj slovenskega narodnega vprašanja) Oziramo se k bivšim gospodarjem in pri njih iščemo odgovore na naša vprašanja. S kavo, rižem in pralnim praškom nosimo v glavah čez mejo lažni blišč umirajoče kulture. Kot nimakapitalistična družba možnosti preživeti, ne da bi se razvila v socialistično, tako nima njej pripadajoča kultura svoje perspektive. Že danes smo priče antihollywoodskemu razvoju marksistične kulture v deželah zahodne Evrope. Najnaprednejši krogi zahodne inteligence in

umetnosti so spoznali, česar mi ne znamo. Človeštvo ima le eno pot: tisto, ki vodi k dokončnemu uničenju vseh oblik eksploatacije. »Isti duh, ki gradi z rokami delavcev železnice, postavlja v možganih filozofov filozofske sisteme.« (K. Marx, Uvodnik v 179. Kölnskega časnika) A mi hočemo, da se danes, ko pošiljamo rakete v vesolje, naša misel plazi po gramoznicah in smetiščih.

»Zemlja kranjska, draga mati, kdaj bo utihnil najin jok? Al kdaj bova vidla vstati, bratov jaz, ti čast otrok?« (F. Prešeren, Elegija svojim rojakom)

Kdor bere naše revije in sledi prisrčnemu dopisovanju nekaterih kulturnih ustvarjalcev, mogoče vé, kaj je tov. Kardelj mislil, ko je napisal:

»Od časa do časa je Stalin preskočil tudi na vprašanja, ki niso imela nikakršne zveze s samim pogovorom. Tako me je v nekem trenutku vprašal: 'Vi ste Slovenec, ali ne?«

Pritrdil sem. Stalin pa pravi: 'Imate zelo slabo inteligenco.'

Rekel sem mu, da se glede tega ne bi mogel strinjati z njim, kajti velikanska večina slovenske inteligence je bila v partizanih ali jim je kako drugače pomagala. V partizanih smo imeli npr. toliko zdravnikov, da so zadovoljevali vse potrebe naše partizanske vojske. Imamo najboljše slikarje, skladatelje itd., ki se oboroženi bojujejo v četah in bataljoni Narodnoosvobodilne vojske.

Stalin je spet zamahnil z roko in rekel nekako takole: 'Da, da, vem, vem to, toda to je stanje patriotske vojne, drugače pa bo, ko se bo to spremenilo. Poznam inteligenco majnih narodov, vse so podobne druga drugi, takšna je tudi naša gruzinska inteligence...'

Nisem naprej razpravljal s Stalinom o inteligenci, toda pozneje, že po vojni, sem se marsikdaj vprašal in pomislil — ali ni morda imel Stalin glede dela slovenske inteligence prav.« (E. Kardelj, Boj za priznanje neodvisnosti nove Jugoslavije, 1944—1957)

A ozek krog umetnikov ne bo prosvetlil ljudstva. Slovenski narod si bo socialistično kulturo priboril. Delavske množice si bodo same ustvarile svojo socialistično kulturo, ki ne bo dana ne od boga ne od cesarja ne države. Kajti »kakor je posameznik ponosen na to, kar je pozitivnega storil, in ga je sram negativnih dejanj, tako v nekem zgodovinskem merilu vse to velja tudi za narode. In če se Slovenci s ponosom oziramo na tista obdobja slovenske zgodovine, ko je slovenski narod dajal hekatombe žrtev v obrambo svojega obstanka in evropske kulture in ko je njihova revolucionarna energija v neizčrpnem potoku prihajala do izraza v krvavih bojih za napredek ne le slovenskega naroda, temveč evropske civilizacije sploh, če na drugi strani s prezirom in občutkom sramu zremo na leta teme v naši zgodovini, na pomoč, ki so jo odločujoči faktorji nudili

reakciji, grobarjem napredka in svobode, potem nam morajo te zgodovinske izkušnje biti tudi nauk pri usmerjanju sedanjega in bodočega boja za slovenske nacionalne pravice».

Ne bo se zatresla Peca in kralj Matjaž ne bo prišel rešiti naše naloge. Sami se moramo osvestiti dolžnosti, ki nam jo nalaga zgodovina. Ne zahteva, naj iz nič delamo čudeže. A kar nam je bilo dano v varstvo, moramo braniti in razvijati. Slovenska kultura mora trdneje stopiti na pot socializma. Ne rojeva umetnik naroda. Narod daje umetnike. »Ekskluzivna koncentracija umetniškega talenta v posamezniku in zatiranje le-tega v masi, kjer je v zvezi s prejšnjim, je posledica delitve dela.« (K. Marx-F. Engels, Nemška ideologija) Zato ima umetnik moralno dolžnost do svojega naroda.

Samoupravljanje je sistem socialističnih odnosov, ki dajejo delovnim ljudem možnost neposredno vplivati na razvoj kateregakoli področja življenja. Zato mora socialistično samoupravljanje pomagati delavskemu razredu prevzeti oblast tudi v kulturnem življenju. Nihče ne more ustvarjati v imenu delavskega razreda ne v njegovem imenu voditi kulturne politike. Interes proletariata pa je dolgoročen in se ne more meriti s s šundom pridobljenim denarjem. Človek mora postati namen našega kulturnega razvoja. »Odlaganje nastopa pomeni pogubo.« (Lenin, neposredno pred oktobrsko revolucijo) D. V.

